

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้

คณะผู้วิจัย

ศ. พันตรีอากาศ พิธิยะ

รศ. ชวน เพชรแก้ว

ผศ. ปรีชา นุ่นสุข

อ. สมหมาย ปันพุกศิลป์

อ. ประสงค์ โยชิต

อ. พรศักดิ์ พรหมแก้ว

รศ. อุดม หนูทอง

กุนอุดหนุนการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปีงบประมาณ 2533 - 2535

คำนำ

การวิจัยเรื่อง "ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้" เกิดขึ้นจากการประชุมคณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ โดยเล็งเห็นว่า การท่องเที่ยวกำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการประสานงานกันอย่างดีระหว่างภาครัฐและเอกชน ราชได้จากการท่องเที่ยวส่งผลให้ผู้ประกอบการทุกฝ่ายกระตือรือร้นอย่างยิ่ง รัฐก็สนับสนุนตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงองค์กรย่อย ๆ ที่เกี่ยวข้องในเชิงปฏิบัติ ความเคลื่อนไหวดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของประชาชนอย่างเห็นได้ชัดทั้งด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกันจนไม่อาจแยกเป็นคนละส่วนได้ ทั้งนี้ เพราะวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง แต่การจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว อาจส่งผลร้ายต่อวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตของผู้คนซึ่งมีรากเหง้า ความดีงาม ความมีคุณค่าที่เปี่ยมด้วยจิตวิญญาณ ดังนั้นจึงต้องหาทางเลือกจัดการอย่างเหมาะสม งานวิจัยนี้จึงมุ่งเสนอความจริงให้ปรากฏว่า ที่ผ่านมามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมเป็นเช่นไร มีผลกระทบอย่างไร เพื่อรู้เข้าใจและหาทางปรับทิศทางในการดำเนินการทั้งส่วนของการท่องเที่ยว และส่วนของวัฒนธรรมเองให้เหมาะสมต่อไป

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ทุกฝ่าย ที่ทำให้งานวิจัยนี้แล้วเสร็จลงได้ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่สนับสนุนทุนในการดำเนินการ หวังว่าผลงานนี้ก็ยังประโยชน์ให้แก่การดำเนินงานการท่องเที่ยวและการวัฒนธรรมได้ตามสมควร

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ความเป็นมาของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
	ความสำคัญของการวิจัย	3
	ขอบเขตของการวิจัย	3
	วิธีดำเนินการวิจัย	4
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	5
2	พัฒนาการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคใต้	7
	ความหมายของการท่องเที่ยว	7
	ปัจจัยประกอบของการท่องเที่ยว	8
	พัฒนาการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคใต้	9
	การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคใต้	19
3	ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรม ภาคใต้	22
	ผลกระทบต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวิถีการยังชีพ ..	23
	ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อความสัมพันธ์ ทางสังคม	30
	ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อประเพณี ...	45
	ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อเหตุการณ์ พื้นบ้าน	53
	ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อนันทนาการ ชาวบ้าน	65
	ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อโบราณสถาน และศาสนสถาน	72

บทที่	หน้า
4 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	94
บทย่อ	94
สรุปผล	94
อภิปรายผล	100
ข้อเสนอแนะ	103
 บรรณานุกรม	 106
 ภาคผนวก แบบสัมภาษณ์	 109

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยเริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวมานานแล้ว พ.ศ. 2479 กระทรวงเศรษฐกิจได้เสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว¹ และนับตั้งแต่รัฐเริ่มนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2503 การท่องเที่ยวได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำรายได้สูงสุด ให้แก่ประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา นับเป็นความสำเร็จทาง เศรษฐกิจที่น่าพอใจ แต่ในมิติทางวัฒนธรรมซึ่งรัฐตั้งวัตถุประสงค์ไว้ว่า "เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นสื่อในการสร้างความภูมิใจในความเป็นไทย"² หรือนานาประเทศมุ่งหวังว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวจะสามารถเพิ่มคุณค่า ของวัฒนธรรมได้นั้น³ ยังเห็นผลที่คาดหวังไม่เด่นชัด ภาพที่ค่อนข้างเด่นชัด กลับให้ผลในทางตรงกันข้าม ดังจะเห็นได้จากข้อวิจารณ์ต่าง ๆ ทั้งทาง สื่อสารมวลชนและการประชุมสัมมนาทางวิชาการที่แสดงความวิตกห่วงใยต่อ ผลที่เกิดขึ้น ซึ่งมีออกมาในทำนองว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิด การเสื่อมถอยคุณค่าของวัฒนธรรมเดิม เกิดค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกับรากฐาน ของสังคมเดิม วิถีชีวิตเริ่มผกผัน สับสน และก่อปัญหาต่าง ๆ ตามมา มากมาย

¹ วิชัย เกษณน้อย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. 2528. หน้า 245.

² การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เค้าโครงแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6. 2528. หน้า 2.

³ วิวัฒน์ชัย บุณยภักดี. "การประชุมสัมมนาเรื่อง การอนุรักษ์มรดก เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ณ กรุงกาฐมาณฑุ ประเทศเนปาล," จุลสาร การท่องเที่ยว. 6(3) : 18 ; กรกฎาคม 2530.

มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า "ประเทศไทยได้เปิดตัวเองให้แก่การท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ทั้งยังมีนโยบายผลักดันให้การท่องเที่ยวแพร่ไปถึงชุมชนท้องถิ่นระดับย่อย ผลกระทบที่จะเกิดแก่วัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีอย่างไพศาล เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยมีรายได้ต่ำ จึงเป็นธรรมดาที่ประชาชนพร้อมจะตอบสนองต่อวัฒนธรรมท่องเที่ยวในทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มรายได้ของตนเอง"¹

ข้อสังเกตดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในภาคใต้ได้แก่ ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี และสงขลา และจากการที่การท่องเที่ยวกำลังขยายตัวกว้างออกไปสู่จังหวัดอื่น ๆ และลึกสู่ชุมชนท้องถิ่น จึงยังเชื่อมั่นได้ว่า การท่องเที่ยวจะมีบทบาทอย่างสำคัญต่อวิถีชีวิตหรือต่อวัฒนธรรมของผู้คนในภาคนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงควรจะได้ศึกษาว่าในช่วงที่ผ่านมา การท่องเที่ยวภาคใต้มีพัฒนาการมาอย่างไร ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมภาคใต้อย่างไรบ้าง มีอะไรพึงปรารถนา และมีอะไรไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้เพื่อนำเอาข้อค้นพบไปใช้ปรับทิศทางการสัมพันธระหว่างการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมภาคใต้ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคใต้
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อกับวัฒนธรรม

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์. "ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น," ใน วัฒนธรรมกับการเสริมสร้างสังคมไทย. 2532. หน้า 30.

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยนี้จะเป็นตัวชี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้ ว่าได้มีส่วนเพิ่มคุณค่าของวัฒนธรรมในเรื่องใดอย่างไร และก่อผลในทางที่ไม่พึงประสงค์อย่างไร ตลอดจนได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เหมาะสม ซึ่งผลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐในการนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและแผนงานด้านการท่องเที่ยวให้เหมาะสม เกื้อกูลต่อการพัฒนาและเสริมคุณค่าของวัฒนธรรม อีกทั้งจะช่วยให้การดำเนินงานทางวัฒนธรรมเป็นไปถูกต้องทาง ไม่ตกเป็นเครื่องมือของธุรกิจท่องเที่ยว จนลืมจุดยืนของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่ควรจะเป็น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของแหล่งข้อมูล งานวิจัยนี้เลือกแหล่งข้อมูลเป็นหน่วยศึกษา 3 กลุ่ม ตามขนาดและระดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

- 1.1 แหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ ได้แก่
 - จังหวัดภูเก็ต
 - เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- 1.2 แหล่งท่องเที่ยวขนาดกลาง ได้แก่
 - อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 - อำเภอเมืองสงขลา
 - อำเภอเมืองยะลา
- 1.3 แหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็ก ได้แก่
 - บ้านพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - บ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
 - เกาะปันหยี จังหวัดพังงา

2. ขอบเขตเนื้อหา ในส่วนของการศึกษาผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้ จะศึกษา 6 ด้าน ได้แก่

- 2.1 วิธีการยังชีพ
- 2.2 ความสัมพันธ์ทางสังคม
- 2.3 ประเพณี
- 2.4 ทัศนกรรมพื้นบ้าน
- 2.5 นันทนาการชาวบ้าน
- 2.6 โบราณสถานและศาสนสถาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีวิจัยภาคสนาม โดยดำเนินการดังนี้

1. ผู้บอกข้อมูล ในแหล่งข้อมูลแต่ละกลุ่มจะกำหนดผู้บอกข้อมูลเป็น 3 พวก ดังนี้

- 1.1 ชาวบ้านทั่วไป
- 1.2 ผู้นำชุมชน เช่น พระ ครู พัฒนาการ เป็นต้น
- 1.3 ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ผู้ผลิต-จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เจ้าของกิจการ ศิลปินพื้นเมือง เป็นต้น

ผู้บอกข้อมูลแต่ละกลุ่มจะเลือกแบบเจาะจงและสุ่มอย่างง่าย ไม่กำหนดจำนวน แต่อาศัยเกณฑ์ความสมบูรณ์มากพอของข้อมูลที่เก็บเป็นหลัก

2. การรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยสัมภาษณ์ตามกรอบของแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดขึ้น และสังเกตพฤติกรรมและสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การเก็บข้อมูลดำเนินการเองโดยคณะผู้วิจัย ตั้งแต่ปี 2534 - 2535

3. การวิเคราะห์ข้อมูล แยกแยะข้อมูลที่ได้ตามประเด็นเนื้อหาที่กำหนดในขอบเขต ประมวลผลและหาข้อสรุปในแต่ละประเด็น

4. การเสนอผลการวิเคราะห์ เสนอผลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยจัดทำเป็นฉบับร่าง แล้วประชุมพิจารณาปรับปรุง และทำรายงานเป็นเอกสารฉบับสมบูรณ์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

เอกสารการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภาคใต้ส่วนใหญ่จะจัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาในขั้นสรุปจะเสนอแนวทางการจัดทำแผนหลัก โดยเสนอแนวคิดในการวางแผน การกำหนดนโยบาย จุดมุ่งหมาย กำหนดทิศทางและรูปแบบที่ควรพัฒนา นอกจากนี้บางหน่วยมีการวิจัยเพื่อศึกษาความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว ทศนคติของผู้คนที่มือนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดล้วนมีเป้าหมายเพื่อการขยายการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กว้างขวางออกไป ส่วนการศึกษาวิจัยเพื่อดูผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่พอมืออยู่บ้างก็มักเน้นไปในด้านอื่น ๆ ที่พอจะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เช่น

พ.ศ. 2523 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ¹ ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชน งานนี้ได้กล่าวถึงผลกระทบด้านวัฒนธรรมไว้ส่วนหนึ่ง สรุปสาระสำคัญได้ว่า การท่องเที่ยวทำให้มีการใช้ภาษากลางกับครอบครัวและเพื่อนบ้านมากขึ้น ทำให้ใช้ภาษาถิ่นน้อยลง ส่วนด้านการแต่งกายแบบพื้นเมือง การท่องเที่ยวมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงน้อย ด้านศีลธรรมยังเห็นก้ำกึ่งกันว่า การท่องเที่ยวจะทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงหรือไม่ และเห็นว่าการศึกษาวิจัยมีส่วนช่วยฟื้นฟูชนบทประเพณีท้องถิ่น

พ.ศ. 2532 ปก แก้วกาญจน์ และสมพร ชุมทอง² ได้ศึกษาผลกระทบจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่ออาชีพและเศรษฐกิจของประชาชนในจังหวัดสงขลา มีแง่มุมที่เกี่ยวข้องทางด้านวัฒนธรรมอยู่บางส่วน ส่วนหนึ่งแสดงผลในทางบวก ได้แก่ การท่องเที่ยวช่วยสร้างตลาดสินค้าพื้นเมือง ช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ ส่วนหนึ่งแสดงผล

¹สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. รายงานการวิจัยผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชน. 2523. หน้า 146.

²ปก แก้วกาญจน์ และสมพร ชุมทอง. ผลกระทบจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่ออาชีพและเศรษฐกิจของประชาชนในจังหวัดสงขลา. 2532. หน้า 90 - 91.

ในทางลบ ได้แก่ ทำให้สภาพศีลธรรมตามบรรทัดฐานของสังคมไทยเสื่อม
ทำให้เยาวชนรับแบบอย่างที่ไม่ดีจากนักท่องเที่ยว ทำให้เยาวชนสตรี
ประกอบอาชีพหญิงบริการทางเพศมากขึ้น ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่น และ
เกิดการทำลายสภาพแวดล้อม

จากเอกสารต่าง ๆ ทำให้เห็นแง่มุมในการศึกษาผลกระทบจาก
การส่งเสริมการท่องเที่ยว ว่ามีแง่มุมในการศึกษาอย่างไร ซึ่งได้นำมา
ประกอบการกำหนดขอบเขตและวิธีการในการวิจัยครั้งนี้

พัฒนาการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคใต้

ความหมายของการท่องเที่ยว

คำว่า "การท่องเที่ยว" (Tourism) หมายถึง การที่บุคคลเดินทางออกจากถิ่นพำนักของตนเองไปยังต่างถิ่นด้วยวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันก็ได้ เช่น เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์ เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจ เพื่อแสวงบุญ เพื่อการเยี่ยมญาติ เป็นต้น การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีขนาดใหญ่มีผู้ร่วมกิจกรรมมากที่สุดในโลก เป็นธุรกิจที่ต้องการปัจจัยรองรับหลายอย่างและต้องมีการลงทุนสูงมาก แต่ได้ผลตอบแทนคุ้มค่าในเวลาอันรวดเร็ว

จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีเงื่อนไขกำหนดไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

องค์การสหประชาชาติได้ตกลงให้ประเทศสมาชิกเรียกผู้เดินทางว่า "ผู้มาเยือน" (Visitors) โดยแยกผู้มาเยือนออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว (Tourists) ได้แก่ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราวพักอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป
2. นักทัศนจร (Excursionists) ได้แก่ผู้มาเยือนชั่วคราวและพักอยู่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง

นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดความหมายของ "นักท่องเที่ยวภายในประเทศ" ไว้ว่า หมายถึงคนที่อาศัยอยู่ในชาตินั้น ๆ เดินทางภายใน

ประเทศไปยังส่วนอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่มีใช้หารายได้ในระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน¹

ปัจจัยประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องมีปัจจัยประกอบดังต่อไปนี้

1. นักท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ผู้คนในดินแดนต่าง ๆ ที่เดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ นักท่องเที่ยวยังแบ่งออกได้หลายลักษณะ เช่น แบ่งตามการเดินทางภายในภายนอกประเทศ แบ่งตามเพศ แบ่งตามวัย แบ่งตามกลุ่มอาชีพ แบ่งตามกลุ่มความสนใจ แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง เป็นต้น ทุกประเทศถือว่านักท่องเที่ยวคือลูกค้าที่จำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี เพราะมีอิทธิพลต่อตลาดการท่องเที่ยว
2. การคมนาคมขนส่ง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเดินทางเกิดขึ้นได้ ประเภทของยานพาหนะไม่ว่าจะเป็นเครื่องบิน รถไฟ รถยนต์ เรือท่องเที่ยว หรือยานพาหนะอื่นใด ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นอันดับแรก นอกจากนี้แล้วต้องคำนึงถึงความสะดวกสบาย ราคาไม่แพง บริการดูแลด้วยอัธยาศัยดีเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ เส้นทางคมนาคม สนามบิน ทางรถไฟ ถนน ทางน้ำ ต้องสร้างความมั่นใจว่าไม่เกิดเหตุการณ์ที่ต้องออกสิ้นขวัญหาขณะเดินทาง
3. สถานที่พักผ่อน นักท่องเที่ยวออกจากบ้านต้องการพักผ่อน เมื่อสิ้นสุดเวลาเดินทางในแต่ละวันย่อมต้องการความสบาย ความเป็นส่วนตัว การต้อนรับที่แปลกใหม่และมีมิตรภาพ ที่พักแรมที่อำนวยความสะดวกเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นโรงแรม เกสต์เฮาส์ บังกาโล กระท่อม หรือเต็นท์นอน ก็สามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น
4. อาหารและเครื่องดื่ม เป็นปัจจัยธรรมดาที่ทุกคนต้องการ ไม่สามารถขาดได้ บรรยากาศการรับประทานอาหารที่อร่อยและปลอดภัย

¹ ดุษฎี ชุ่มสาย และณิพนัน พรหมโยธี. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. 2527. หน้า 42 - 58.

เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวจะเกิดความประทับใจ ธุรกิจประเภทนี้เมืองท่องเที่ยว ต้องจัดให้มีตอบสนองอย่างเพียงพอ

5. แหล่งท่องเที่ยว เป็นสินค้าหลักของการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ที่ดีจะสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาสู่แหล่งท่องเที่ยว ตลอดไป ซึ่งมีทั้งแหล่งธรรมชาติ แหล่งศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และวัฒนธรรมประเพณี การจัดการที่ดีจะทำให้เสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวคงอยู่ตลอดไป

6. ปัจจัยประกอบอื่น ๆ ได้แก่ อำนาจการซื้อของนักท่องเที่ยว สภาพของสังคม เหตุการณ์ทางการเมือง เป็นต้น ล้วนเป็นตัวควบคุมการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวที่สำคัญ

พัฒนาการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคใต้

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้เป็นคาบสมุทรยื่นลงมาในทะเล มีทะเลขนานบั้ง 2 ด้าน เป็นดินแดนเปิดสู่โลกภายนอกมาตั้งแต่อดีต มีชาวต่างชาติเดินทางมาติดต่อค้าขายและเผยแผ่วัฒนธรรมผ่านทางเมืองท่าทุกเมือง ชาวต่างชาติเหล่านั้นมีทั้งจีน อินเดีย ชวา มลายู อาหรับ และชาวยุโรป วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมต่างชาติถูกผสมผสานโดยชาวเมืองท่า และเมืองใกล้เคียงมาเป็นเวลานาน วัฒนธรรมมีทั้งที่เป็นการก่อสร้างถาวรวัตถุ พฤติกรรมของคนในการดำรงชีวิต ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ

เมืองสำคัญหลายเมืองในภาคใต้เคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรในอดีตก่อนที่จะเป็นเมืองและจังหวัดของราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน เมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองปัตตานี เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้า ศาสนา และวัฒนธรรม จนเกิดมีสถานที่สำคัญ สิ่งก่อสร้าง และพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เป็นที่เลื่องลือไปสู่คนไทยในที่อื่น ๆ มาตั้งแต่อดีตกาล ทำให้มีกิตติศัพท์ คนอยากเดินทางมาพบเห็นด้วยตนเอง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางมาท่องเที่ยว แต่การเดินทางตามลักษณะดังกล่าวเป็นเพียงกิจกรรมของคนภายในประเทศไทย

ซึ่งเป็นไปตามเทศกาลเป็นครั้งคราวเท่านั้น ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของภาคใต้ในด้านทรัพยากรธรรมชาติทำให้มีการเชื่อกันว่าหากเดินทางมาภาคใต้จะมีโอกาสพบกับความร่ำรวยจากการทำงาน การลงทุน การเดินทาง เพื่อการแสวงหาโลคลาภก็เกิดตามมาภายหลัง

การเดินทางท่องเที่ยวที่เป็นแบบสากลอย่างเช่นในปัจจุบันได้เกิดขึ้นภายหลังจากที่ประเทศไทยได้เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2505 - 2509 เมื่อมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวภาครัฐบาลได้พยายามพัฒนาสาธารณูปโภคที่เป็นถนน ทางรถไฟ สนามบิน ไฟฟ้า ประปา โทรคมนาคม มารองรับในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในภาคใต้ ได้แก่ ภูเก็ต สงขลา หาดใหญ่ ในเบื้องต้น ขณะเดียวกันก็ได้พยายามสนับสนุนภาคเอกชนให้มีการลงทุนทางด้าน การก่อสร้างที่พักแรม ร้านอาหารและภัตตาคาร การบันเทิง เรืองรมย์ และการจำหน่ายของที่ระลึก ด้วยการส่งเสริมการลงทุนด้วยเงินโอนที่ดึงดูดใจ

กิจกรรมการท่องเที่ยวได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงสงครามเวียดนาม เพราะการพักผ่อนนอกเขตสนามรบของทหารอเมริกันส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมีการลงทุนสร้างปัจจัยรองรับการท่องเที่ยวขึ้นอีกมาก แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งพยายามเลียนแบบในเรื่องกิจกรรมเพื่อการบันเทิง เรืองรมย์ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวตามแบบวัฒนธรรมของอเมริกันและชาวตะวันตกอื่น ๆ ได้แก่ การจัดห้องพักในโรงแรม สถานบริการ อาหาร และเครื่องดื่ม เกิดมีบาร์ คาเฟ่ ไนท์คลับ คอกเทลเลาจ์ รวมทั้ง ดิสโก้เทค

ขณะที่ภูเก็ตเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวตะวันตก หาดใหญ่ก็กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวมาเลเซียเซียและสิงคโปร์เดินทางเข้ามาใช้บริการด้วยจำนวนคนที่มากกว่า เพราะความได้เปรียบทางด้านระยะทางและค่าใช้จ่าย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ตั้งสำนักงานขึ้นที่ภูเก็ตและหาดใหญ่ เพื่อเป็นผู้คอยประสานงานกับท้องถิ่น และเป็นศูนย์กลางของข้อเสนอเทศกาลการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ต่อมาได้จัดตั้งสำนักงานขึ้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีด้วย

ปัจจุบันภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชาวยุโรป อเมริกา จีน (ไต้หวัน) ฮองกง และญี่ปุ่น ขณะที่หาดใหญ่เป็นที่ชุมนุมของชาว มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย เกาะสมุยมีนักท่องเที่ยวจากยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย จีน และญี่ปุ่น ศูนย์กลางการท่องเที่ยวขยายตัว จาก 2 แหล่ง คือ ภูเก็ต และหาดใหญ่ เป็น 3 แหล่ง คือ ภูเก็ต หาดใหญ่ และสุราษฎร์ธานี

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 ได้มีความ พยายามเปลี่ยนพฤติกรรมการท่องเที่ยวจากแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ไปเป็นชม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และชมความงาม จากธรรมชาติที่มีกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ มากขึ้น ได้มีการจัดงบประมาณ สมทบจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้แก่จังหวัดต่าง ๆ เพื่อพัฒนาแหล่ง และกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ขยายแหล่งมากขึ้น แต่ละจังหวัดได้จัดให้มีแผน พัฒนาการท่องเที่ยวของตนขึ้นมา ถนนและสิ่งอำนวยความสะดวกพัฒนาขึ้น อย่างรวดเร็ว การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นแผนงานสำคัญที่ถูกบรรจุไว้ใน แผนพัฒนาจังหวัดทุกจังหวัด ประชาชนถูกดึงดูใจให้เสียสละร่วมมือในการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเอาจริงเอาจัง มีการกระตุ้นให้ เอกชนโดยเฉพาะหอการค้าให้ความร่วมมือเพื่อความเจริญของท้องถิ่น มีการ ให้อำนาจเงินเพื่อการลงทุนจำนวนสูงเพื่อก่อสร้างที่พักแรมในรูปของโรงแรม รีสอร์ท บังกาโล ร้านอาหาร ภัตตาคาร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ทำสำรวจ ศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีการทำแผน แม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในศูนย์การท่องเที่ยวที่สำคัญ

ปัจจุบันสภาพการท่องเที่ยวของภาคใต้มีลักษณะดังนี้

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพยายามประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดจำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนวันพัก จำนวนเงินที่นำมาใช้จ่ายให้ได้มากที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่แสดงผลงานในเชิงสถิติที่ดีที่สุด
2. ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดพยายามแสดงความจริงใจต่อการพัฒนาแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจนที่สุด เพราะคิดว่าเป็นการเพิ่มรายได้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก และเห็นผลชัดเจนต่อความเจริญของท้องถิ่น

3. ภาคเอกชนโดยหอการค้าทุกจังหวัดพยายามทุ่มเทการลงทุนและดึงสาธารณูปโภคที่จะเกื้อหนุนการท่องเที่ยวประเภทถนน สนามบิน ให้เกิดขึ้นในจังหวัดของตนเอง

4. ประชาชนโดยทั่วไปพยายามผันกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองให้ไปเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพราะสามารถสร้างรายได้ดีได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่มองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

5. ราคาที่ดินในแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งใกล้เคียงสูงขึ้นเป็นอันมาก ทำให้มีการกว้านซื้อและโก่งราคาขายที่แพงเกินกว่าเหตุผลที่แท้จริง เกษตรกรขายที่ดินทำกินเพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยว มีการอพยพย้ายถิ่น

6. สถาบันการศึกษาพยายามพัฒนาหลักสูตรมารองรับการท่องเที่ยวด้วยการขายบริการแบบฉาบฉวย และผลิตผู้สำเร็จการศึกษาออกไปรับจ้างที่ไม่ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะมากเหมือนอาชีพอื่น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวในภาคใต้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จำแนกแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทดังนี้¹

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ มีความสวยงามแปลกตา น่าตื่นเต้นสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น แหล่งธรรมชาติที่เป็น ชายทะเล เกาะ โขดหิน ปะการัง ผุ่งสัตว์ ป่าเขา ถ้ำ น้ำตก เป็นต้น ในภาคใต้มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมาก แต่ละจังหวัดได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วดำเนินการตัดเส้นทางคมนาคมเข้าไปเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้เข้าไปชม แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง อาทิ เกาะพีพี สุสานหอย จังหวัดกระบี่ หาดนราทัศน์ จังหวัดนราธิวาส น้ำตกทรายขาว จังหวัดปัตตานี อ่าวพังงา จังหวัดพังงา ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง แหลมพรหมเทพ อ่าวป่าตอง เขาริง หาดสุรินทร์ จังหวัดภูเก็ต อ่างเก็บน้ำเขื่อนบางลาง จังหวัดยะลา บ่อน้ำร้อน จังหวัดระนอง แหลมสมิหรา

¹ ประสงค์ โชชิต. ภูมิศาสตร์ภาคใต้. 2535. หน้า 229.

น้ำตกโตนงาช้าง จังหวัดสงขลา อุทยานแห่งชาติตะรุเตาจังหวัดสตูล
เกาะสมุย หมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณวัตถุสถาน-ประวัติศาสตร์
เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง
การศาสนา ในอดีตและปัจจุบันได้รับการดูแลรักษาไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยว
มาเยี่ยมชม สักการบูชา ที่มีชื่อเสียงได้แก่ อนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพร
อนุสาวรีย์พระยาวิชิตวงษ์ที่ ๒ พระบรมธาตุเจดีย์ พระพุทธทักษิณ
มิ่งมงคล มีสยิดกลางจังหวัดปัตตานี ศาลาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว วัดช้างให้
อนุสาวรีย์วีรสตรี พระบรมธาตุไชยา วัดสวนโมกพลาราม เป็นต้น

3. กิจกรรมและวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติกันในชีวิต
ประจำวันและประจำเทศกาล เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวได้แก่
งานกินเจของภูเก็ตและตรัง งานเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช
งานชักพระของจังหวัดพัทลุง สงขลา และสุราษฎร์ธานี งานสมโภช
เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจังหวัดปัตตานี งานแข่งนกเขาชวาของจังหวัดยะลา
ย่านช้อปปิ้งและบันเทิงของหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา การแข่งเรือหน้า
พระที่นั่งของจังหวัดนราธิวาส เป็นต้น

องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวในภาคใต้ สรุปได้ดังนี้

1. ความเป็นมาในอดีต ความยาวนานทางประวัติศาสตร์ทำให้เกิด
เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี และวัฒนธรรม

2. ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และลักษณะทางธรณีวิทยาทำให้ภาคใต้มี
แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มากกว่าภูมิภาคอื่นของประเทศ ได้แก่
ฝั่งทะเล ภูเขา หิน ปะการัง เกาะ ภูเขา น้ำตก ป่าไม้ สัตว์ป่า
 เป็นต้น

3. ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะเครื่อง
อุปโภคและบริโภคจำพวกแร่ธาตุ ป่าไม้ ผลไม้ อาหารทะเล ยางพารา
ล้วนเป็นสิ่งมีค่าที่แปรสภาพเป็นทุนทางการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

4. การมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีอำนาจการซื้อสูง
ทำให้สามารถดึงดูดลูกค้าจากตลาดเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี ประกอบกับ

กิจกรรมบันเทิงบางประเภทไม่มีบริการในประเทศนั้นด้วยเหตุผลทางศาสนา และวัฒนธรรม

5. อัยยาศิษย์ไมตรี คนภาคใต้คุ้นเคยกับคนต่างชาติมาเป็นเวลาช้านาน จึงไม่มีอาการรังเกียจชาวต่างประเทศ ให้การต้อนรับเป็นอย่างดีต่อนักท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวสำคัญเป็นรายจังหวัด¹

1. กระบี่ มีแหล่งและกิจกรรมดึงดูดการท่องเที่ยวที่สำคัญ

ได้แก่

- สวนรุกขชาติธารโบกขรณี อยู่ในอำเภออ่าวลึก ห่างจากตัวเมือง 4 กม.

- หาดนพรัตน์ธารา อยู่ในอำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 42 กม.

- เขานาบน้ำ อยู่ในหน้าเมืองกระบี่

- เกาะลันตา อำเภอเกาะลันตา มีประเพณีลอยเรือของชาวเล

- สุสานหอย 75 ล้านปี อยู่ในอำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 19 กม.

- ถ้ำผีหัวโต อำเภออ่าวลึก ห่างจากตัวอำเภอ 8 กม.

2. ชุมพร มีแหล่งและกิจกรรมดึงดูดการท่องเที่ยวที่สำคัญ

ได้แก่

- หาดทรายรี-ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 16 กม.

- เกาะริงกาจิ๋ว อำเภอเมือง

- หาดทุ่งวัวแล่น อำเภอปะทิว ห่างจากตัวเมือง 12 กม.

- ถ้ำเขาเงิน อำเภอหลังสวน

¹ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ. จังหวัดของเรา 14 จังหวัดภาคใต้.
2534. 190 หน้า.

- ถ้าเขาเกวียน อำเภอหลังสวน
- วนอุทยานน้ำตกกะเปาะ ริมทางหลวงหมายเลข 4
ห่างจากตัวเมือง 41 กม.
- 3. ตรัง มีแหล่งและกิจกรรมดึงดูดการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่
 - อนุสาวรีย์พระยาวิชฌานประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊
ณ ระนอง) อยู่ในสวนสาธารณะ เขตเทศบาลเมืองตรัง
 - ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าเขาช่อง กิ่งอำเภอนาโยง
ห่างจากตัวเมือง 20 กม.
 - หาดปากเมง อำเภอสิเกา ห่างจากตัวเมือง 38 กม.
 - น้ำตกโตนเต๊ะ อำเภอปะเหลียน ห่างจากตัวเมือง
45 กม.
 - วัดถ้ำเขาบินะ อำเภอห้วยยอด ห่างจากตัวเมือง
30 กม.
 - กระจังสุรินทร์ สวนสาธารณะในเขตเทศบาลเมืองตรัง
 - งานกินเจ จัดในช่วงเดือนพฤศจิกายน ทุกปี
- 4. นครศรีธรรมราช มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว
ที่สำคัญ ได้แก่
 - พระบรมธาตุนคร อยู่ในเขตเทศบาลเมือง
 - แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง ห่างจากตัวเมือง
32 กม.
 - หาดในเพลา อำเภอขนอม ห่างจากตัวเมือง 90 กม.
 - น้ำตกกรุงชิง อำเภอท่าศาลา ห่างจากตัวเมือง
62 กม.
 - น้ำตกพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี ห่างจากตัวเมือง
25 กม.
 - งานเดือนสิบ จัดระหว่างแรม 11 - 14 ค่ำ เดือน 10
ประมาณกันยายนถึงตุลาคม ทุกปี
 - งานชักพระ จัดระหว่างแรม 1 - 2 ค่ำ เดือน 11
ประมาณเดือนตุลาคม ทุกปี

5. นราธิวาส มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- หาดนราทัศน์ อยู่ในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส
- น้ำตกบาโจ อำเภอบาเจาะ ห่างจากตัวเมือง 24 กม.
- สุโหลงโก-ลค เป็นเขตเทศบาลตำบล ติดกับชายแดนประเทศมาเลเซีย สามารถเดินทางไปได้สะดวก อำเภอสุโหลงไกลห่างจากตัวเมือง 66 กม.
- พระพุทธทักษิณราชนิเวศน์ อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 8 กม.
- ตำนกทักษิณมิ่งมงคล อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 12 กม.
- งานแข่งเรือหน้าพระที่นั่ง ในแม่น้ำบางนรา จัดประมาณเดือนกันยายน ทุกปี

6. ปัตตานี มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- น้ำตกทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ ห่างจากตัวเมือง 38 กม.
- หาดแหแห อำเภอปะนาเระ ห่างจากตัวเมือง 35 กม.
- หาดทะเลกาโปร อำเภอยะหริ่ง ห่างจากตัวเมือง 20 กม.
- วัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ ห่างจากตัวเมือง 22 กม.
- มัสยิดกลาง อยู่ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี
- สุสานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และมัสยิดกรือเซะ อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 7 กม.
- งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ณ บริเวณศาลเจ้าเล่งจูเคียง ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี
- งานแข่งขันตกปลา จัดประมาณเดือนพฤษภาคม ณ อำเภอสายบุรี ทุกปี

7. พังงา มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่
- อ่าวพังงา อำเภอเมืองพังงา อยู่ปากแม่น้ำที่ไหลผ่าน

ตัวเมือง

- หมู่เกาะสุรินทร์ อำเภอกระบุรี ห่างจากฝั่ง 60 กม.
- วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอตะกั่วทุ่ง ห่างจากตัวเมือง

7 กม.

8. พัทลุง มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- อุทยานนกน้ำทะเลน้อย อำเภอควนขนุน ห่างจาก

ตัวเมือง 32 กม.

- หาดสนสุชล่าป่า อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง

8 กม.

- เกาะสี่-เกาะห้า อยู่ในทะเลสาบสงขลา อำเภอ

ปากพะยูน

- ประเพณีซีกพระ จัดในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ทุกปี

9. ภูเก็ต มีแหล่งและกิจกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- แหลมพรหมเทพ ห่างจากตัวเมือง 14 กม.

- หาดป่าตอง ห่างจากตัวเมือง 16 กม.

- หาดราวี ห่างจากตัวเมือง 10 กม.

- หาดสุรินทร์ ห่างจากตัวเมือง 24 กม.

- เขาริง อยู่ในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต

- วัดฉลอง อำเภอเมือง

- ประเพณีกินเจ จัดประมาณเดือนตุลาคม ทุกปี

- ประเพณีปล่อยเต่า จัดในวันที่ 13 เมษายน ทุกปี

- ท่องทะเลจากเกาะภูเก็ตไปในที่ต่าง ๆ

- แหล่งบันเทิงในตัวเมืองภูเก็ต

10. ยะลา มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

- วัดถ้ำคูหาภิมุข อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 8 กม.

- เขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา ห่างจากตัวเมือง

40 กม.

- น้ำตกธารโต อำเภอธารโต
- เมืองเบตง อำเภอเบตง ห่างจากตัวเมือง 126 กม.
- สวนขวัญเมือง เป็นสวนสาธารณะ ในเขตเทศบาลเมือง

ยะลา

- งานแข่งนกเขาชวาอาเซียน จัดประมาณเดือนมีนาคม

ทุกปี

- งานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง จัดประมาณเดือนพฤษภาคม

ทุกปี

11. ระนอง มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- หาดบางเบน อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมือง 58 กม.
- น้ำพุร้อนรักษะวาริน ห่างจากตัวเมือง 3 กม.
- วนอุทยานเขาน้ำทิพย์ ฝั่งประเทศพม่าข้ามฝั่งไปจากระนอง

12. สงขลา มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

- เมืองหาดใหญ่ มีย่านบันเทิงและจับจ่ายสินค้าต่างประเทศ
- แหลมสมิหรา อยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา
- น้ำตกโตนงาช้าง อำเภอหาดใหญ่ ห่างจากอำเภอ

หาดใหญ่ 39 กม.

- ปาดังเบซาร์ อำเภอสะเดา เป็นแหล่งซื้อของตลาดฝั่ง

ประเทศมาเลเซีย

- เกาะขอมและสะพานติณสูลานนท์ อำเภอเมืองสงขลา

เป็นเกาะกลางทะเลสาบ มีสะพาน 2 ช่วง

- อุทยานนกน้ำคูขุด อำเภอสะทิงพระ
- หาดปากบางสะกอม อำเภอเทพา
- การชนโค

- เมืองสงขลา มีสภาพเป็นเมืองเก่า มีวัด พิพิธภัณฑ

สถานศึกษา และอนุสาวรีย์หลายแห่ง

13. สตูล มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- อุทยานแห่งชาติตะรุเตา ห่างฝั่งประมาณ 22 กม.

- อุทยานแห่งชาติทะเลบัน อำเภอควนโดน ห่างจาก
ตัวเมืองสตูล ประมาณ 40 กม.
- การแข่งว่าว จัดประมาณเดือนพฤศจิกายนของทุกปี
- 14. สุราษฎร์ธานี มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่
 - เกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย ห่างฝั่งประมาณ 50 กม.
 - อำเภอไชยา มีพระธาตุไชยา วัดสวนโมกขพลาราม
และหมู่บ้านพุมเรียง
 - หมู่เกาะอ่างทอง ห่างจากฝั่งประมาณ 20 กม.
 - เขื่อนรัชชประภา (เขื่อนเชี่ยวหลาน)
 - น้ำตกวิภาวดีรังสิต อำเภอคอนสัก ห่างจากตัวเมือง
39 กม.
 - ประเพณีชักพระตามลำน้ำตาปี จัดในวันแรม 1 ค่ำ
เดือน 11 ตกประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคใต้

ภาคใต้มีพื้นที่ธรรมชาติสวยงามและแหล่งศิลปวัฒนธรรมเป็นจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วไปหลายแห่ง เป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ เช่น ภูเก็ต เกาะสมุย หาดใหญ่ แต่หลายแห่งยังไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

ศักยภาพและโอกาสการพัฒนาด้านท่องเที่ยวของภาคใต้มีมาก ซึ่งควรจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเป็นระบบ และมีมาตรฐานสูง ควบคู่ไปกับการรักษาสภาพธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไปควรมีแนวทางพัฒนาต่อไป¹

¹ศูนย์พัฒนาภาคใต้. ยุทธศาสตร์พัฒนาภาคใต้. (เอกสาร
อัดสำเนา). ม.ป.ป. 48 หน้า.

1. การสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในประเทศ
 - 1.1 โครงการจัดบริเวณแหล่งท่องเที่ยวของทั้ง 14 จังหวัดภาคใต้
 - 1.2 โครงการจัดบริเวณชมแหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติ เช่น อ่างเก็บน้ำให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จัดบริเวณที่พักให้เป็นสัดส่วน
 - 1.3 โครงการส่งเสริมกิจการธุรกิจการท่องเที่ยวภายในประเทศให้เป็นระบบที่ได้มาตรฐานสากลทั้งด้านยานพาหนะ การประกันภัย การสื่อสาร มัคคุเทศก์ และระบบสื่อสาร
 - 1.4 โครงการปรับปรุงถนนเชื่อมโยงภายหลัง ชุมพร-ระนอง-ภูเก็ต-ชุมพร-สุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช
2. ปรับปรุงสนามบินภูเก็ตให้เป็นสนามบินนานาชาติที่สมบูรณ์แบบโดยอนุญาตให้สายการบินต่าง ๆ จัดเที่ยวบินประจำให้เพียงพอ
 - 2.1 ปรับปรุงสนามบินสุราษฎร์ธานีให้ทันสมัย
 - 2.2 จัดระบบสำรองที่นั่งให้สามารถเชื่อมโยงกับนานาชาติได้
 - 2.3 ก่อสร้างระบบโครงข่ายถนนเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของพังงา ภูเก็ต กระบี่ ให้เชื่อมโยงกับสนามบินภูเก็ต
 - 2.4 ปรับสภาพถนนสาย กระบี่ ตรัง สตูล เพื่อเปิดชายฝั่งไปเชื่อมพรมแดนมาเลเซีย
 - 2.5 โครงการเชื่อมโยงเกาะและชายฝั่งของภูเก็ต-พังงา-กระบี่ โดยมีเรือและท่าเทียบเรือเพื่อการท่องเที่ยว
 - 2.6 โครงการเชื่อมโยงเกาะและชายฝั่งทะเลของสุราษฎร์ธานี-เกาะสมุย-เกาะพะงัน-หมู่เกาะอ่างทองเพื่อการท่องเที่ยว
 - 2.7 โครงการเชื่อมโยงเกาะและชายฝั่งทะเลของละงู-เกาะตะรุเตา-เกาะลันกาวิ โดยมีเรือและท่าเทียบเรือเพื่อการท่องเที่ยว
 - 2.8 จัดระบบโทรทัศน์ เทเลกซ์ โทรสาร เพื่อบริการนักท่องเที่ยวนานาชาติ
 - 2.9 ส่งเสริมให้เอกชนลงทุนก่อสร้างที่พักแรมระดับนานาชาติบริเวณพังงา และกระบี่

2.10 ประชาสัมพันธ์ในระดับนานาชาติให้มากขึ้น

2.11 จัดตั้งโรงเรียนหรือสถาบันเพื่อผลิตบุคลากรทางการ
ท่องเที่ยว

2.12 กระตุ้นให้มีการพัฒนาระบบการผลิตอาหาร และ
ระบบจำหน่ายเพื่อบริการนักท่องเที่ยวให้ทันสมัย

2.13 ส่งเสริมการผลิตของที่ระลึกท้องถิ่นเพื่อจำหน่ายแก่นัก
ท่องเที่ยว

จากข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าภาคใต้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง และมีพัฒนาการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว
มาช้านาน จนทำให้ภาคใต้เป็นที่รู้จักและสนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ใน
ปัจจุบันกิจการด้านการท่องเที่ยวของภาคใต้จึงเติบโตอย่างรวดเร็ว จนก่อ
ให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของผู้คนในภูมิภาคนี้มากมายทั้งทาง
ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่า อุปสงค์ (demand) ซึ่งมีนักท่องเที่ยวที่มีอุปนิสัยในการบริโภคต่างกัน จะเดินทางท่องเที่ยวต้องมีความพร้อมและต้องการในด้านทุนทรัพย์ เวลา สถานที่พัก อาหาร อุปกรณ์สินค้าการ ความเหมาะสมของสภาพอากาศและความสวยงามของวิวทิวทัศน์ที่เห็น ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวก็จะนำ "วัฒนธรรม" ติดตัวไปด้วย ส่วนอุปทาน (supply) ซึ่งได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวพร้อมต้องประกอบไปด้วย บริการ สถานที่พัก อาหาร แร่งงาน ทุน แหล่งสินค้าการ สภาพบรรยากาศ และวิวทิวทัศน์ ในส่วนของอุปทานก็มี "วัฒนธรรม" ประจำถิ่นรวมอยู่ด้วย

เมื่อวัฒนธรรมของฝ่ายบริโภคกับฝ่ายบริการมาพบกันผลกระทบก็ย่อมเกิดขึ้น ผลกระทบที่เกิดย่อมมีทั้งดีเป็นที่พึงปรารถนาและผลกระทบที่มีผลในทางลบทำให้เกิดความเสียหาย ทั้งต่อแหล่งท่องเที่ยวและสังคมส่วนรวม

แหล่งท่องเที่ยวในภาคใต้ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณสถาน ศาสนสถาน ประเพณีและกิจกรรมพื้นเมือง กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง 14 จังหวัด มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดมาเป็นเวลานาน เมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นโดยการส่งเสริมทั้งจากภาครัฐและเอกชน จึงเกิดผลกระทบด้านต่าง ๆ มากมาย ที่สำคัญได้แก่ ผลกระทบด้านวิถีการยังชีพ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านประเพณี ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน ด้านนันทนาการชาวบ้าน และด้านโบราณสถานและศาสนสถาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวิถีการยังชีพ

1. ลักษณะเดิมของวิถีการยังชีพในภาคใต้ เนื่องจากสังคมภาคใต้พัฒนามาจากสังคมเกษตรกรรมที่มีการเพาะปลูกพืชเพื่อยังชีพอันได้แก่ ข้าว ยางพารา มะพร้าว ผลไม้ และพืชผักต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการประมง การเลี้ยงสุสีสัตว์ อื่นมีโค กระบือ แพะ แกะ สุนัข และเป็ดไก่ วิถีการยังชีพจึงเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน กิจกรรมที่คนในภาคใต้ประกอบในการดำรงชีวิตจึงเกี่ยวข้องกับ การเพาะปลูก การประมง และการเลี้ยงสัตว์ดังกล่าวข้างต้น ก่อนที่กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเข้ามา การดำรงชีวิตแบบเดิมของคนในภาคใต้ซึ่ง

สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่ยากต่อการที่จะมีอะไรมาส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

1.1 อาหารการกิน ในแหล่งท่องเที่ยวที่ทำกรวิจัย คือ พุมเรียง เกาะสมุย ทะเลน้อย เมืองนครศรีธรรมราช เกาะปันหยี ภูเก็ต หาดใหญ่ เมืองสงขลา และเมืองยะลา มีวัฒนธรรมในการรับประทานอาหารประจำวันที่คล้ายคลึงกัน คือ มีอาหารหลักวันละ 3 มื้อ เช้า กลางวัน และเย็น มีข้าวเจ้าเป็นพื้นทุกมื้อ มีกับข้าวที่ปรุงจากปลา ปู หอย กุ้ง เนื้อเป็ด เนื้อไก่ เนื้อสุกร อาหารมีเครื่องปรุงรสค่อนข้างจัด โดยใช้พริก ชিং ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด บางพื้นที่มีอาหารประเภทเครื่องต้มเป็นชา กาแฟ ขนมที่ปรุงจากข้าวเหนียว น้ำตาลทราย กระทิจากมะพร้าว รับประทานอาหารเช้า การรับประทานอาหารในแต่ละมื้อจะร่วมกันรับประทานทั้งครอบครัว ในพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองการรับประทานอาหารเช้าจะเป็นการต้มน้ำชา กาแฟ กินขนม แทนข้าว เมื่อมีแขกมาเยี่ยมที่บ้านก็จะมีเตรียมอาหารเพื่อแขกให้ร่วมรับประทานที่บ้านด้วย การรับประทานอาหารนอกบ้านมีน้อยมาก จะมีเป็นครั้งคราว กรณีที่มีการเลี้ยงฉลองแต่งงาน งานบุญ เท่านั้น

1.2 การอยู่อาศัย บ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นบ้านแบบหลังเดี่ยวในชนบท และเป็นบ้านห้องแถวในชุมชนเมือง บ้านในชนบทเป็นแบบใต้ถุนสูง ใต้ถุนบ้านใช้เก็บเครื่องมือที่ใช้ในการทำมาหากิน บางโอกาสใช้สำหรับประกอบกิจกรรมอาชีพด้วย เช่น การจักสาน การทอผ้า ซ่อมแซมแห อวน ในการประมง บางแห่งใช้ขังปลุสัตว์ พวัก เป็ด ไก่ แพะ แกะ สำหรับชุมชนเมืองใช้หลังบ้านเป็นที่เพาะปลูกพืช หลังบ้านมีการเลี้ยงเป็ด ไก่ และสุกรหลังบ้านด้วย บ้านแต่ละหลังมีห้องที่เป็นห้องนอนสำหรับสมาชิกภายในบ้านเท่านั้น หากมีแขกมาพักที่บ้านก็จะให้แขกนอนในบ้านที่เป็นห้องโถงรวมหรือนอนรวมกับสมาชิกในบ้านในกรณีที่ เป็นญาติสนิท

1.3 การแต่งกาย คนภาคใต้แต่งกายคล้ายกันเกือบทุกจังหวัด คือผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นและชายาว บางครั้งก็นุ่งผ้าสะโพรงสำหรับผู้ชาย ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าถุงที่เป็นผ้าซิ่นหรือผ้าปาเต๊ะ สวมเสื้อผ้าสีพื้น

หรือมีลายดอก ผู้ชายและผู้หญิงที่สูงอายุจะแต่งกายตามแบบเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม ส่วนวัยรุ่นและคนหนุ่มสาวจะเปลี่ยนแปลงการแต่งกายไปตามสมัยนิยม คนในชุมชนชนบทจะเลียนแบบการแต่งกายจากคนในเมืองหรือเลียนแบบจากนักแสดงที่มีผู้คนชื่นชอบในขณะนั้น

1.4 การใช้เวลาในชีวิตประจำวัน ในพื้นที่ชนบทที่ประกอบอาชีพการเกษตร คนจะตื่นเช้าเพื่อทำภารกิจประจำวัน เช่น กรีดยาง ไถนา สัตว์เลี้ยง ออกไปจับปลาในทะเล ตลอดทั้งวันจะใช้เวลาเกี่ยวข้องกับอยู่กับอาชีพหลักจนถึงเย็น ไม่ค่อยได้ใช้เวลาเพื่อการท่องเที่ยว ในชุมชนเมืองคนส่วนใหญ่จะค้าขายหรือทำอาชีพบริการตั้งแต่เช้าจนเย็น โอกาสที่จะมีการเดินทางท่องเที่ยวมักเป็นกรณีที่มีเทศกาลเท่านั้น เช่น งานเดือนสิบ ตรุษจีน ตรุษสงกรานต์ หรือวันรายอสำหรับชาวไทยมุสลิม การเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างกันมักมิใช่การท่องเที่ยว แต่เป็นไปในลักษณะการประกอบอาชีพหรือธุรกิจอย่างอื่น

1.5 อาชีพ อาชีพที่เด่นและสำคัญของคนในภาคใต้ ได้แก่ การทำสวนยาง การทำนา การทำประมง การทำเหมืองแร่ ค้าขาย และการปลูกพืชผักและผลไม้ อาชีพที่น่ารังเกียจ ได้แก่ อาชีพที่ผิดกฎหมาย วัฒนธรรมประเพณี เช่น การพนัน โสเภณี ค้ายาเสพติด อาชีพที่ประกอบอยู่เดิมนั้นไม่จำเป็นต้องมีการแข่งขันหรือแย่งลูกค้าเหมือนกับอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

1.6 ค่าครองชีพและเศรษฐกิจ กิจกรรมทางการประกอบอาชีพเดิมทุกครอบครัวสามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างเพียงพอ คงเป็นเพราะโภคทรัพย์ของภาคใต้มีค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ความต้องการสิ่งจำเป็นอื่นใดไม่ถูกสร้างขึ้นมาทำให้ทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ทรัพย์สินที่หามาได้ก็จะสะสมไว้เป็นบ้านเรือน ที่ดิน สวน ไร่ นา หรือปศุสัตว์ หนี้สินจะก่อผลประโยชน์ตอบแทนกันเป็นผลผลิต เช่น ข้าว เป็น ไก่ วัว ควาย เศรษฐกิจภายหลังจากมีการท่องเที่ยวเป็นเศรษฐกิจแบบใช้เงินตราเป็นสื่อเพียงอย่างเดียว

1.7 การเดินทาง การเดินทางติดต่อต้องใช้เวลามาก ยานพาหนะไม่ทันสมัยส่วนมากใช้แรงงานคน แรงงานสัตว์ หรือแรง

ธรรมชาติ เช่น เดินทางด้วยเท้า เกวียน ชีม้า เรือแจว เรือใบ ล่องแพ เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก การติดต่อเป็นไปอย่างเชื่องช้า รถไฟเป็นระบบขนส่งมวลชนประเภทแรกที่ทำให้การติดต่อระหว่างเมืองต่อเมืองมีมากขึ้น เมื่อมีทางหลวงแผ่นดินสายแรก คือ ถนนเพชรเกษมก็เป็นเส้นทางเพื่อการขนส่งเพื่อการค้ามากกว่าการท่องเที่ยว ชุมทางขนาดใหญ่เป็นจุดเริ่มแรกของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว ต่อจากนั้นนครศรี-ธรรมราช ภูเก็ต เกาะสมุย ก็กลายเป็นเป้าหมายของการเดินทางท่องเที่ยว เมื่อระบบทางหลวงแผ่นดินขยายตัวเร็วขึ้น การรถไฟก็พัฒนาบริการ การเดินทางทางอากาศก็เปิดบริการจึงทำให้การเดินทางไปมาในภาคใต้ขยายตัวกลายเป็นการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว เช่นปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ลักษณะการยังชีพที่กล่าวมาข้างต้นเป็นลักษณะการยังชีพของภาคใต้ ก่อนที่การท่องเที่ยวจะกลายเป็นธุรกิจที่สำคัญของภาคใต้ หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเริ่มมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ ลักษณะการยังชีพเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 9 แหล่ง ต่างมีผลกระทบด้านต่าง ๆ จากการท่องเที่ยวมากน้อยต่างกัน ดังรายละเอียดจากการศึกษาภาคสนามต่อไปนี้

2. วิถีการยังชีพในภาคใต้ที่ได้รับผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การเกิดศูนย์ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญขึ้นในภาคใต้จากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มจำนวนขึ้นส่งผลให้เกิดบริการตอบสนองนักท่องเที่ยวทางด้านการเดินทางที่พักแรม อาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจนำเที่ยว และสินค้าที่ระลึก นอกจากนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยงบประมาณจากภาครัฐบาลยังเกิดผลกระทบทางอ้อมอื่น ๆ อีกหลายประการ สาธารณูปโภคที่สร้างขึ้นมาก เช่น ถนน สะพาน ไฟฟ้า เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวได้

รับผลประโยชน์ไปด้วย การใช้แรงงานเพื่อบริการการท่องเที่ยวชายตัว
อย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมในการใช้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงข้อมูล
จากแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 9 แห่ง สามารถอธิบายรายละเอียด
ได้ดังนี้

2.1 ผลกระทบที่มีต่อเรื่องอาหารการกิน ในแหล่งท่องเที่ยว
ที่เป็นชนบทได้แก่ บ้านพุมเรียง เกาะปันหยี บ้านทะเลน้อย และเกาะ
สมุย ไม่มีผลทำให้ลักษณะระบบรับประทานอาหารประจำวันของชาวบ้าน
เพราะวัฒนธรรมในการรับประทานอาหารของชาวบ้านแบบนักท่องเที่ยว แต่
ชาวบ้านได้รับผลกระทบทางด้านราคาอาหารในท้องถิ่นสูงขึ้น หาซื้อมาปรุง
อาหารประจำวันได้ยากขึ้น

ในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสังคมเมือง เช่น ภูเก็ต นครศรีธรรมราช
หาดใหญ่ สงขลา และยะลา การมีธุรกิจการท่องเที่ยวทำให้มีการปรับปรุง
บริการ การรับประทานอาหารส่งผลให้คนในท้องถิ่นได้รับบริการด้วยมาตรฐาน
เดียวกับนักท่องเที่ยว ทั้งด้านราคา คุณภาพ และวัฒนธรรมในการ
รับประทานอาหารประจำวัน มีสถานบริการอาหารของคนต่างชาติเกิดขึ้น เช่น
อาหารจีน อาหารแบบตะวันตก และอาหารไทยของคนภูมิภาคอื่นทำให้มี
โอกาสเลือกซื้อ เวลาบริการมีมากขึ้น ครอบครัวที่มีฐานะดีได้เปลี่ยนการ
รับประทานอาหารเป็นแบบต่างชาติ เช่น การรับประทานอาหาร กาแฟ ขนมปัง
ไข่ดาว หมูแฮม น้ำส้มคั้น เป็นอาหารเช้า การรับประทานอาหาร
จานด่วนในมือกลางวัน และรับประทานอาหารเป็นหลักในมือเย็น รวมทั้ง
การนั่งดื่มจนถึงเวลาตีในแต่ละวัน

2.2 ผลกระทบที่มีต่อการอยู่อาศัยในบ้านเรือน ได้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงวิธีการก่อสร้างบ้านเรือนเป็นแบบอยู่ริมถนนหรือสามารถขับ
รถยนต์เข้าจอดถึงบ้านได้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะมีการพัฒนาถนนเข้าสู่
แหล่งท่องเที่ยว มีมาตรฐานการก่อสร้างบ้านเรือนแบบบังกาโล และ
ห้องแถวทำให้บ้านเดิมถูกรื้อทิ้ง ใต้ถุนบ้านที่เดิมเคยใช้เพื่อเก็บเครื่องมือ
ทำการเกษตร การประมง ทำหัตถกรรม หรือเลี้ยงสัตว์เปลี่ยนมาเป็นที่
จอดรถจักรยานยนต์ รถยนต์ สำหรับสังคมเมืองการก่อสร้างที่อยู่อาศัยแบบ

ทาวท์เฮาส์เกิดขึ้นมากมายบ้านพักจะต้องมีที่จอดรถยนต์ก็เพิ่มขึ้น การต้อนรับแขกหรือญาติมิตรจะเปลี่ยนจากบ้านไปสู่โรงแรมสำหรับในเมือง ส่วนในชนบทการเยี่ยมชมแล้วเดินทางกลับมีมากขึ้นเพราะการเดินทางสะดวกขึ้น

2.3 ผลกระทบต่อวัฒนธรรมการแต่งกาย ทุกแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างพบว่า คนกลุ่มวัยรุ่นและคนหนุ่มสาวเท่านั้นที่มีแนวโน้มการเลียนแบบการแต่งกายจากคนต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยว สำหรับคนวัยกลางคนและสูงอายุจะไม่ปรับตัวไปตามคนต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยว เหตุการณ์นี้คงไม่ใช่ผลโดยตรงของการท่องเที่ยว เพราะการสื่อสารที่ทันสมัยทำให้คนวัยหนุ่มสาวมีโอกาสเห็นตัวอย่างจากสื่อมวลชน การโฆษณาทางการค้าเป็นตัวผลักดันที่สำคัญในสังคมมุสลิม เช่น เกาะปันหยี บ้านพุมเรียง และเมืองยะลา มีการเปลี่ยนคล้ายตามน้อยกว่าในสังคมอื่น เพราะอิทธิพลจากหลักการศาสนาอิสลามมีส่วนช่วยยับยั้งการเลียนแบบการแต่งกาย

2.4 ผลกระทบต่อการใช้เวลาในชีวิตประจำวัน การที่สังคมปรับตัวเป็นสิ่งที่มีนักท่องเที่ยว ทำให้คนมีการแข่งขันกันเชิงธุรกิจมากขึ้น มีงานลักษณะใหม่ที่ต่างไปจากเดิมในแหล่งท่องเที่ยวชนบท เช่น เกาะปันหยี พุมเรียง เกาะสมุย และทะเลน้อย ควรเปลี่ยนอาชีพจากการทำนา ทำสวน ประมง มาเป็นผลิตสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นคนกลางซื้อขายสินค้า ขายอาหาร บริการขนส่ง ชีวิตที่เร่งรีบเกิดขึ้น ความใกล้ชิดกันในครอบครัวลดลง ในสังคมเมือง เช่น ภูเก็ต นครศรีธรรมราช หาดใหญ่ สงขลา และยะลา การเตรียมการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลายเป็นธุรกิจหลัก มีการผันแรงงานมาสู่ธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร และเครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก บริการขนส่ง การนำเที่ยวมากขึ้น อาชีพบริการเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น บางกิจกรรมกลายเป็นคนผิวดำและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย

มีการออกนอกบ้านมากขึ้น เวลาเข้านอนและตื่นนอนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผลกระทบด้านนี้เกิดขึ้นในทุกแหล่งท่องเที่ยวจนมีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนนิสัยโอบอ้อมอารีที่เคยมีแต่เดิมเป็นการเห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกที่

2.5 ผลกระทบต่ออาชีพ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นเป็นตัวกระตุ้นความต้องการบริการทางด้านที่พักแรม อาหาร เครื่องดื่ม

การขนส่ง ของที่ระลึก ธุรกิจบันเทิงเรีงรมย์ เนื่องจากเป็นงานที่ทำ รายได้ดีกว่าอาชีพเดิมที่ทำนา ประมง กรีดข่างพารา การเปลี่ยนอาชีพ ไปสู่การบริการท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นในทุกแหล่งท่องเที่ยว มีการขายที่ดินที่มี ราคาสูงขึ้นให้แก่ผู้อื่น เปลี่ยนงานไปเป็นพนักงานบริการสูงขึ้น เกิดอาชีพ ใหม่รวมทั้งหญิงบริการทางเพศมากขึ้นกว่าเดิม ลดอากรรังเกียจอาชีพ หญิงบริการลงกว่าในอดีตเพราะเห็นว่าเป็นผู้ที่สามารถหาเงินได้คราวละ มาก ๆ สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจได้

2.6 ผลกระทบต่อค่าครองชีพและเศรษฐกิจ จากการทำ ท้องถิ่นกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้การแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิต แบบเดิมเปลี่ยนแปลงไป ทุกอย่างขึ้นอยู่กับเงินเพียงอย่างเดียว ราคาของ ปัจจัยที่สูงขึ้นจนเกินอำนาจซื้อของคนทีประกอบอาชีพแบบเดิม การผลิตทาง เศรษฐกิจเปลี่ยนจากการเกษตร ประมง ปศุสัตว์มาเป็นขายบริการ ค้าขาย และต้องการรายได้สูงขึ้น การเปลี่ยนวิถีด้านความเป็นอยู่ทำให้ ต้องใช้เงินมาซื้อหามากขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการ ใหม่ถูกระบบโฆษณาจูงใจสร้างขึ้นมาก เช่น การใช้เครื่องไฟฟ้าประเภท วิทยุ โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น รวมทั้งยานพาหนะ ประเภทจักรยานยนต์ รถยนต์ เครื่องแต่งกายที่ทันสมัยราคาแพงกลายเป็นความจำเป็นที่จะขาด เสียมิได้ การซื้อบริการบันเทิงประเภทภาพยนตร์ ดนตรี คอนเสิร์ต การปรากฏตัวของดาราดังเป็นรายจ่ายใหม่ที่เพิ่มขึ้นมา ห้างสรรพสินค้าที่ เกิดขึ้นในตัวเมืองกลายเป็นเป้าหมายที่ทุกคนต้องไปเดินจับจ่ายใช้สอย ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้แหล่งท่องเที่ยวในภาคใต้เป็นที่ขายแรงงานและขาย บริการจากแรงงานในชนบทและแรงงานจากต่างภูมิภาค เช่น ภูเก็ต หาดใหญ่ ยะลา และนครศรีธรรมราช มีคนหนุ่มสาวจากภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาประกอบอาชีพเป็นพนักงานเสิร์ฟ ขายอาหาร ขายบริการอื่น ๆ อยู่ทุกเมือง

การท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้ไปสู่คน หมู่่มากได้มีแต่จริยธรรมด้านเศรษฐกิจของคนเปลี่ยนแปลงไป

2.7 ผลกระทบต่อการเดินทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการลงทุนจากภาครัฐบาลในด้านการสร้างถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

ส่วนภาคเอกชนจะลงทุนทางด้านยานพาหนะเดินทางประเภทรถโดยสาร ฉะนั้นการเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวจึงสะดวกส่งผลดีต่ออาชีพและธุรกิจอื่นไปด้วย ทำให้มีเส้นทางคมนาคมดีขึ้นกว่าเดิม สามารถลำเลียงผลผลิตจากหมู่บ้านไปยังตลาดได้สะดวก การเดินทางติดต่อไปยังที่ต่าง ๆ กระจ่างได้รวดเร็วกว่าเดิม ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในทุกแหล่ง ตอบตรงกันว่า การท่องเที่ยวช่วยให้การคมนาคมดีขึ้นกว่าเดิม ทำให้คนมีโอกาสเดินทางไปมาหาสู่กันได้ดีกว่าเดิม แต่มีความวิตกว่าการคมนาคมที่ดีจะนำมาซึ่งวัฒนธรรมของสังคมอื่น ซึ่งบางวัฒนธรรมขัดแย้งกับวัฒนธรรมดั้งเดิม และมีส่วนมีความกลัวเรื่องอาชญากรรมและยาเสพติดในเยาวชน

ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อความสัมพันธ์ทางสังคม

1. ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่เดิมความสัมพันธ์ในครอบครัวของชาวภาคใต้เป็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นใกล้ชิดและอบอุ่น บุคคลภายในครอบครัวมีความผูกพัน รักใคร่กลมเกลียวและเอื้ออาทรต่อกันสูง นอกจากนี้จะมีการเคารพนับถือและให้เกียรติบุคคลในครอบครัวตามลำดับอาวุโส และความกตัญญูต่เวทีเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่ง ซึ่งชาวภาคใต้ยึดถืออย่างมั่นคงมาโดยตลอด จึงทำให้สภาพครอบครัวของชาวภาคใต้อยู่กับความสุขสงบ ครั้นเมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ปรากฏว่าการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

1.1 ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวตามแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ๆ เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง กิจกรรมของคนในสังคมมีกว้างขวางขึ้นกว่าเดิม การทำงานเกือบทุกอย่างผูกพันอยู่กับผลประโยชน์หรือรายได้ เวลาจึงเป็นเงินเป็นทอง การสังสรรค์กันในครอบครัวจึงเปลี่ยนไปจากเดิม เมื่อเป็นเช่นนี้ ความรักใคร่ การเคารพนับถือผู้ใหญ่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความผูกพันระหว่างบุคคลในครอบครัวลดน้อยลง สิ่งที่เห็นได้ชัดคือ เด็กบางคนมีพฤติกรรมก้าวร้าว ขาดความอ่อนโยน และขาดความมีน้ำใจแม้กระทั่งกับพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ ครอบครัวจึงอยู่ในสภาพขาดความอบอุ่น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ปรากฏ

เด่นชัดมากในสังคมของชาวไทยที่นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ คือจังหวัดภูเก็ต อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่ในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสังคมของชาวไทยมุสลิม โดยเฉพาะที่จังหวัดยะลา และที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังเป็นไปค่อนข้างน้อยมาก ความเปลี่ยนแปลงที่มีค่อนข้างน้อยนี้ชาวบ้านเชื่อว่ามิสาเหตุมาจากการที่ชาวไทยมุสลิมมีความเคร่งครัดในหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม ส่วนความเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่บ้างนั้นน่าจะเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

1.2 ทำให้ชาวบ้านมีความขัดแย้ง หรือทะเลาะวิวาทกัน ในครอบครัวมากขึ้น ได้กล่าวมาแล้วว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้คนในสังคมผูกพันอยู่กับผลประโยชน์เป็นเงินเป็นทองในระดับสูง เมื่อเป็นเช่นนี้ความขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาทกันภายในครอบครัวจึงเกิดขึ้นได้ง่าย กรณีที่เห็นได้ชัดคือการแย่งผลประโยชน์อันเกิดจากรัพย์สินที่เป็นมรดกตกทอด หรือผลประโยชน์ที่ได้จากการขายที่ดินหรือทรัพย์สินซึ่งเป็นสมบัติร่วมของตระกูล หรือผลประโยชน์อันเกิดจากการประกอบธุรกิจที่คล้ายคลึงกันในกลุ่มญาติ กรณีเรื่องผลประโยชน์เกี่ยวกับทรัพย์สินที่เป็นมรดก และผลประโยชน์จากการขายที่ดินหรือทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นกรณีที่เกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทกันมากที่สุด โดยเฉพาะที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่นแต่เดิมลูกคนสุดท้ายจะเป็นผู้ที่ได้รับมรดกที่ดินหรือทรัพย์สินมากกว่าที่พี่ ๆ ได้รับเพราะว่าลูกคนสุดท้ายจะต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาในยามแก่เฒ่า แต่ในปัจจุบันพี่ ๆ มักจะเรียกร้องให้ได้ผลประโยชน์เท่าเทียมกัน จึงเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันภายในครอบครัวอยู่เสมอ หรือในกรณีที่พี่กับน้องซื้อขายที่ดินซึ่งกันและกันโดยแต่เดิมมักจะไม่มีการทำสัญญาซื้อขาย ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทและมีการฟ้องร้องกันถึงโรงถึงศาล หรือไม่ก็ถึงกับมีการทำร้ายร่างกายกันก็มีไม่น้อย

เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวกันอย่างจริงจัง ผลที่ตามมาก็คือภาวะค่าครองชีพสูงขึ้นมาก เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้รายได้ของครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่าย ประกอบกับเนื่องจากครอบครัวไม่มีเงินออมไว้ใช้

ประโยชน์เมื่อถึงคราวจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้คนในครอบครัวเกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทกันอันเนื่องมาจากภาวะค่าครองชีพดังกล่าว กรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องนี้ปรากฏเด่นชัดมากในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดภูเก็ต และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวยังทำให้มีธุรกิจเกี่ยวกับสถานเริงรมย์ในรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย สถานเริงรมย์นี้เองที่ทำให้ครอบครัวแตกแยก เนื่องจากสามีหรือภรรยาหรือลูกที่ชอบเที่ยวเตร่หาความสุข สนุกสนานตามสถานเริงรมย์ ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม เช่น สามีไปมีเมียช้อย ลูกสาวหรือลูกชายไปมีวสุมกับนักร้องหรือเพื่อนชาย เพื่อนหญิงจนกระทั่งเกิดเรื่องไม่ดีไม่งามขึ้น บางคราวเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทถึงกับมีการจ้างวานลอบทำร้ายร่างกาย หรือไม่ก็เกิดคดีความฟ้องร้องกันถึงโรงศาลก็มีไม่น้อย กรณีเช่นนี้เกิดขึ้นมากในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดภูเก็ต และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

เมื่อมีความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทกันในกรณีดังกล่าว การแก้ปัญหาในเบื้องต้นจะใช้วิธีการที่กระทำกันแบบเดิม คือจะให้ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาประนีประนอม ไกล่เกลี่ย ประองคอง ในบางกรณีสามารถระงับเรื่องราวมิให้ลุกลามใหญ่โตขึ้นได้ แต่ส่วนใหญ่วิธีการดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลน้อยมาก เรื่องราวที่เกิดขึ้นนี้จะจบสิ้นลงด้วยการใช้วิธีการรุนแรง และในที่สุดมักจะฟ้องร้องเป็นคดีความกันในศาล คดีความซึ่งเกิดขึ้นที่อำเภอเกาะสมุยเป็นตัวอย่างในประเด็นดังกล่าวนี้ได้เป็นอย่างดี

กรณีความขัดแย้งหรือการทะเลาะกันครอบครัวที่กล่าวมาแล้ว ในแหล่งท่องเที่ยวที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เกาะปันหยี จังหวัดพังงา และบ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี การท่องเที่ยวมิได้ทำให้เกิดผลกระทบเด่นชัดในส่วนนี้ ส่วนใหญ่การทะเลาะหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นอยู่ข้างนั้น มักมีสาเหตุมาจากการพนัน การเล่นหวยเบอร์ และ ยาเสพติด

1.3 เมื่อประเมินผลรวม ๆ แล้ว การส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวในพื้นที่ที่ศึกษามีทั้งดีขึ้นและเลวลง ส่วนที่ดีขึ้นได้แก่แหล่งท่องเที่ยวอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และบ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในพื้นที่ดังกล่าวนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีส่วนอย่างสำคัญ ที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีงานทำหรือมีทางเลือกที่ดีขึ้น และในกรณีที่มีการดำเนินธุรกิจร่วมกันทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวแน่นแฟ้นขึ้น ส่วนที่เห็นได้ชัดว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเลวลงนั้นได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวอำเภอเกาะสมุย และจังหวัดภูเก็ต เพราะเหตุที่ความใกล้ชิดของคนในครอบครัวมีน้อยเนื่องจากต้องออกไปทำงาน นอกบ้าน กิจกรรมตามแบบเดิมบางอย่าง เช่น การรับประทานอาหารร่วมกัน การเสวนากันของสมาชิกในครอบครัวในเวลาว่าง เช่นในตอนเที่ยงหรือตอนค่ำจึงมิได้มีเช่นแต่ก่อน สมาชิกในครอบครัวมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ผู้ตอบคำถามส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่าหากจะให้ครอบครัวมีความสัมพันธ์ดีเช่นแต่ก่อน หัวหน้าครอบครัวจะต้องกำหนดกิจกรรมให้สมาชิกในครอบครัวได้กระทำร่วมกันตามแบบเดิม เช่น ต้องรับประทานอาหารร่วมกัน ลูกหลานจะต้องกลับมาอนที่บ้านเมื่อเลิกงานแล้ว นอกจากนั้นบุคคลที่อยู่ห่างไกลกันควรจะได้นัดพบปะกันบ่อยครั้ง และควรจะได้ไปร่วมงานในวันสำคัญตามประเพณีต่าง ๆ หรือในงานศพของบุคคลที่เป็นญาติพี่น้องก็ได้

2. ผลกระทบต่อบทบาทของบุคคล ในสังคมของพื้นที่ที่ศึกษาก็เหมือนกับสังคมอื่น ๆ โดยทั่วไป คือประกอบด้วยบุคคลหลายจำพวก นอกจากชาวบ้านซึ่งมีทั้งเด็ก คนหนุ่มสาว และผู้อาวุโสแล้ว ยังมีบุคคลที่ทำหน้าที่ในสังคมอื่น ๆ อีก เช่น บุคคลที่ทำหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฝ่ายปราบปราม ครูอาจารย์ และพระภิกษุสงฆ์ ก่อนที่จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว บุคคลดังกล่าวต่างก็มีบทบาทหน้าที่โดยตรงตามฐานะและตำแหน่งหน้าที่ที่ดำรงอยู่ในสังคม เช่น ครูอาจารย์มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้และมีความประพฤติดี ตำรวจมีหน้าที่ดูแลและรักษาความสงบสุขให้แก่

ประชาชน เป็นต้น ครั้นเมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง การส่งเสริมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อบทบาทของบุคคลดังกล่าวดังต่อไปนี้

2.1 ทำให้บทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทและหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ เพิ่มมากขึ้น และลดน้อยลง

ในส่วนที่มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นจะเห็นได้ชัดว่าหลังจากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังแล้ว ชาวบ้านโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวนอกจากจะทำงานอยู่ในระบบเกษตรกรรม ยังเข้าสู่ระบบงานต่าง ๆ หลากหลายมากขึ้น เช่น เป็นลูกจ้างตามแหล่งประกอบการและแหล่งบริการต่าง ๆ เป็นมัคคุเทศก์ เป็นเจ้าของแหล่งประกอบการ เป็นนายหน้าซื้อขายหรือจัดการเกี่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ เป็นต้น บุคคลในหน่วยงานราชการและสถานศึกษาเช่น ครูอาจารย์นอกจากสอนและอบรมนักเรียนแล้ว ยังมีบทบาทในการจัดกิจกรรมให้ความรู้ทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว หรือไม่ก็จัดอบรมความรู้ทางวัฒนธรรม และการเป็นมัคคุเทศก์ให้แก่ผู้สนใจ ในส่วนของพระภิกษุสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทตามแบบเดิมคือ ศึกษาศาสนาและอบรมสั่งสอนประชาชนแล้ว ยังมีบทบาทใหม่เพิ่มขึ้นคือ วัดซึ่งอยู่ในชุมชน ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น เป็นที่พักของนักท่องเที่ยว หรือนักท่องเที่ยวเข้าไปชมโบราณวัตถุโบราณสถาน พระภิกษุจึงต้องทำหน้าที่ดูแลและบริการนักท่องเที่ยวที่ไปพัก และบางครั้งก็ทำหน้าที่มัคคุเทศก์ไปด้วยก็มี บทบาทหน้าที่ของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวนี้เห็นได้ชัดในแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และบ้านทะเลน้อย ตำบลควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ส่วนบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะน้อยลง ได้แก่ บทบาทของบิดามารดา ผู้อาวุโส และพระภิกษุสงฆ์ กล่าวคือก่อนมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง บุคคลดังกล่าวนี้มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนกิริยามารยาทจริยธรรม และคุณธรรมแก่ลูกหลานและชนหนุ่มสาวเป็นอย่างสูง แต่เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวกันอย่างกว้างขวาง บทบาทดังกล่าวมีน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ผู้อาวุโสและพระภิกษุสงฆ์ซึ่งแต่เดิมเป็นผู้ที่คอยประสานและควบคุมสังคม เช่น เป็นผู้ประสานมิให้เกิด

ความขัดแย้งกันมากขึ้น ก็มีบทบาทในส่วนนี้น้อยลงอย่างมาก ลักษณะดังกล่าวปรากฏชัดเจนในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และบ้านทะเลน้อย ตำบลควนขนุน จังหวัดพัทลุง

อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่ศึกษาบางพื้นที่ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มีส่วนทำให้บทบาทของบุคคลในสังคมเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวไปมากนัก ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา อำเภอเมืองยะลา และเกาะปันหยี สาเหตุที่บทบาทของบุคคลไม่เปลี่ยนแปลงไปก็เพราะว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็กและเป็นสังคมของชาวไทยมุสลิมซึ่งยังเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา

2.2 ผู้ตอบคำถามมีความคิดเห็นว่า บทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งที่เพิ่มมากขึ้น และลดน้อยลงนั้น มีทั้งดีและไม่ดี ส่วนที่เห็นว่าดีคือบทบาทของชาวบ้านและบทบาทของบุคคลในหน่วยงานราชการและสถานศึกษา ส่วนที่เห็นว่าไม่ดีคือบทบาทที่เพิ่มขึ้นของพระภิกษุสงฆ์ และบทบาทที่น้อยลงของบิดามารดาและผู้อาวุโส ในส่วนที่เห็นว่าไม่ดีดังกล่าวนี้ ผู้ตอบคำถามอยากให้คงมีบทบาทตามแบบเดิมจะดีกว่า

3. ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางสังคม ในสังคมเมือง องค์กรสำคัญคือ บ้าน วัด สถานศึกษา หน่วยงานราชการ หน่วยงานธุรกิจ และอื่น ๆ องค์กรดังกล่าวนี้หากพิจารณาให้บ้านหรือครอบครัวเป็นองค์กรหลัก จะเห็นได้ว่าแต่เดิมนั้นมีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ มากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องกับการมีกิจกรรมร่วมกัน และการอำนวยความสะดวกประโชชน์แก่กันและกัน เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนอย่างจริงจัง การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางสังคมดังต่อไปนี้

3.1 บ้านกับองค์กรอื่น ๆ มีส่วนร่วมกระทำกิจกรรมต่าง ๆ กันมากขึ้น ในกรณีนี้ที่เห็นได้ชัดคือ บ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับตำบล อำเภอ จังหวัด หรือองค์กรเอกชน งานที่เข้าไปร่วมกับองค์กรดังกล่าว ได้แก่ การจัดงานประเพณี การพัฒนาสถานที่ต่าง ๆ การวางแผนอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น การกระทำกิจกรรมร่วมกันดังกล่าว
ปรากฏชัดในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย อำเภอหาดใหญ่
อำเภอเมืองยะลา และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

ในส่วนของผลกระทบอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏเด่นชัดเมื่อมีการ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับบ้าน บ้านกับวัด
และบ้านกับหน่วยงานราชการ

กรณีความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับบ้าน แต่เดิมไม่ว่าจะม้งานอะไร
ชาวบ้านมีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสามัคคี
กลมเกลียวกันสูง แต่ในปัจจุบันผลกระทบจากการท่องเที่ยวทำให้พฤติกรรม
ที่ติดกล่าวลดน้อยลงไปมาก จนกระทั่งเป็นลักษณะตัวใครตัวมัน บ้านใคร
บ้านมันอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ยังมีการแก่งแย่งแข่งขันสูง ซึ่งเห็นได้
จากการสร้างวัดถ้ำของต่าง ๆ แข่งขันกัน เป็นต้น

กรณีบ้านกับโรงเรียนซึ่งแต่เดิมมีความร่วมมือและมีความสามัคคีกัน
สูงก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โดยเฉพาะโรงเรียนซึ่งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว
และได้ใช้สถานที่ของโรงเรียนหารายได้ด้วยการใช้เป็นที่พักหรือบริการแก่นัก
ท่องเที่ยว จะถูกชาวบ้านมองว่าได้ดำเนินการเป็นธุรกิจ และชาวบ้าน
มักจะมีให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ทั้งนี้เพราะ
มักจะระแวงว่ามีผู้แสวงหาผลประโยชน์อยู่เบื้องหลัง ในส่วนที่ยังคงให้ความ
ร่วมมืออยู่บ้างก็มักเป็นการบริจาค แต่การนัดประชุมเพื่อดำเนินการใด
กิจกรรมหนึ่งกระทำได้ยากยิ่งขึ้น เพราะมักจะไม่มีเวลามาร่วมกันเนื่องจาก
มีภาระยุ่งอยู่กับงานธุรกิจ

ในส่วนของบ้านกับวัดก็เช่นเดียวกัน นอกจากชาวบ้านจะมองว่า
วัดในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งทำธุรกิจโดยใช่เป็นสถานที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยว
และบางวัดที่ขึ้นทะเบียนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้รับประโยชน์แล้ว ในบาง
ครั้งก็มีกรณีทะเลาะหรือขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ กันมากขึ้น เช่น การบุกรุก
พื้นที่ดินของวัดเพื่อใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้น
ชาวบ้านจึงไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับวัดในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นที่วัด เช่น
กิจกรรมการทำเรือพระที่ใช้ลากพระ หรือการบริจาคเพื่อสร้างสิ่งก่อสร้าง
ภายในวัดจากชุมชนใกล้เคียงกับวัดจะมีน้อยลง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม

การไปทำบุญที่วัดและการไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาบางอย่างของ ศาสนิกชนยังเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แต่ส่วนใหญ่ผู้ไปร่วมดังกล่าวมักเป็น คนเฒ่าคนแก่แทบทั้งสิ้น เช่น การประกอบพิธีกรรมในวันส่งตายาย เป็นต้น

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะ ฝ่ายปกครองและฝ่ายปราบปราม ภายหลังจากที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า มีข้อขัดแย้งกันมากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่า บุคลากรใน หน่วยงานราชการดังกล่าว เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอ และ ข้าราชการตำรวจ แสวงหาผลประโยชน์จากสังคมอยู่เสมอ เช่น กรณี ยาเสพติด บ่อนการพนัน การรับเหมาและโสเภณี เป็นต้น โดยกระทำ กันเป็นกลุ่มผลประโยชน์อย่างชัดเจน และการแสวงหาผลประโยชน์นั้นจะ เกี่ยวพันอยู่กับผู้มีอิทธิพลและนายทุนที่ดำเนินการอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมองว่าหน่วยราชการยังเลือกปฏิบัติกับคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมแตกต่างกันด้วย กล่าวคือจะให้ความสะดวกและปฏิบัติอย่างดีกับ คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง เมื่อเป็นเช่นนี้บ้านกับหน่วยงาน ราชการจึงมีความขัดแย้งกันมาโดยตลอด และดูเหมือนว่าจะทวีขึ้นเรื่อย ๆ

สำหรับกรณีบ้านกับองค์กรธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจธนาคารและ ธุรกิจโรงแรมก็มักจะมีข้อขัดแย้งกับชาวบ้านอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะชาวบ้าน มีความคิดว่าองค์กรธุรกิจดังกล่าวมุ่งผลประโยชน์ทางธุรกิจสูงเกินไป และ ในส่วนของธุรกิจโรงแรมชาวบ้านมีความเห็นอีกว่าได้ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อม ตามธรรมชาติ และทำให้เกิดมลภาวะแก่ท้องถิ่นอย่างมากมาอีกด้วย นอกจากนี้ยังทำให้ราคาสินค้าและสิ่งของต่าง ๆ แพงขึ้นมาก

ผลกระทบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับองค์กรต่าง ๆ ที่ กล่าวมาแล้ว ปรากฏเด่นชัดมากในแหล่งท่องเที่ยวที่จังหวัดภูเก็ต อำเภอ เกาะสมุย อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และอำเภอ เมืองยะลา ส่วนที่ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตำบล พุมเรียง อำเภอไชยา และเกาะป็นหนียังไม่เปลี่ยนแปลงไปจาก ความสัมพันธ์แบบเดิมมากนัก

3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ที่กล่าวมาในข้อ 3.1 นั้น ผู้ตอบคำถามมีความคิดเห็นว่าการก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ส่วนที่เป็น

ผลดีคือการที่ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ ในสังคมนั้นทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น กรณีที่เป็นผลเสียน่าจะมีมากกว่า ผู้ตอบคำถามบอกว่า อยากให้ความรัก ความผูกพัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีตามแบบเดิมของชาวบ้านยังคงอยู่เช่นเดิม

4. ผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์ทางสังคม ในสังคมชาวบ้านแต่เดิม ก่อนที่จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีของกินของใช้ก็เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีกิจการงานใดก็ช่วยเหลือกัน ไม่ปรากฏว่ามีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ แต่เป็นลักษณะของการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่า เช่น ชาวบ้านในหมู่บ้านหนึ่งรวมกลุ่มกันไปช่วยอีกหมู่บ้าน ถางป่า ทำไร่ ปลูกข้าว หรือเกี่ยวข้าว และหมู่บ้านที่ได้รับการช่วยเหลือก็จะมีมารวมกลุ่มกันไปช่วยเหลือเป็นการตอบแทนเมื่อมีโอกาส ผลัดเปลี่ยนกันเช่นนี้อย่างสม่ำเสมอ โดยไม่คำนึงว่ามีการได้เปรียบเสียเปรียบกันแต่อย่างใด ครั้นเมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ได้ส่งผลกระทบต่อมารวมกลุ่มในสังคมแบบเดิมดังต่อไปนี้

4.1 กลุ่มชาวบ้านที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะแลกเปลี่ยนแรงงานต่าง ๆ ได้สลายตัวไป เกิดเป็นกลุ่มใหม่ขึ้นมา ที่เห็นได้ชัดว่าเป็นการรวมกลุ่มขึ้นเนื่องมาจากผลของการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ กลุ่มนายหน้าค้าที่ดิน สมาคมธุรกิจ กลุ่มโรงแรม กลุ่มรถรับจ้าง กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มร้านอาหาร กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กลุ่มส่งเสริมสินค้าพื้นเมือง ชมรมศิลป์ เป็นต้น กลุ่มดังกล่าวนี้มีทั้งที่รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นชัดเจน และรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ กลุ่มดังกล่าวปรากฏชัดเจนที่แหล่งท่องเที่ยวอำเภอเกาะสมุย จังหวัดภูเก็ต อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองยะลา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา บ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน และเกาะป็นหนี ยังไม่ปรากฏชัด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็ก

4.2 การรวมกลุ่มมีวัตถุประสงค์คือ พวกแรกเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ตั้งขึ้นเพื่อประสาน คัดกรองรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มและพัฒนากิจการของกลุ่ม กลุ่มนี้จะมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีการจำกัดสมาชิก บางคราวร่วมมือกับทางราชการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมอยู่เสมอ มักจะขจัดกลุ่มอื่น ๆ ที่รวมตัวขึ้นใหม่ในลักษณะเดียวกับพวกตน ชาวบ้านเรียกกลุ่มนี้ว่ากลุ่มอิทธิพล ผู้ที่รวมกันเป็นกลุ่มนี้ ได้แก่ ผู้มีธุรกิจต่าง ๆ ผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น และข้าราชการ กลุ่มดังกล่าวนี้บางกลุ่มได้กระทำการผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติด ค้าโสเภณี ค้าสินค้าหนีภาษี เป็นต้น อย่างไรก็ตามกลุ่มนี้ยังมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอยู่ไม่น้อย ด้วยการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน สิ่งของ และให้ความร่วมมือด้วยดีในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ชาวบ้านไม่มองในภาพลบมากจนเกินไปนั่นเอง ผู้ที่ขัดแย้งกับกลุ่มนี้มักจะได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิต อิทธิพลของกลุ่มนี้ ปรากฏให้เห็นชัดเจนในแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อีกกลุ่มหนึ่งตั้งขึ้นมาเพื่อรวมตัวกันรักษาผลประโยชน์ร่วมของสังคม พัฒนาอาชีพของพวกตนให้มั่นคงยิ่งขึ้น ตลอดจนการสร้างงานให้ประชาชนเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งป้องกันและหลีกเลี่ยงการแสวงหาผลประโยชน์ของพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้ยังช่วยต่อรองกับทางราชการ เกี่ยวกับการใช้อำนาจไม่เป็นธรรมอีกด้วย กลุ่มนี้มักจะเป็นการรวมตัวด้วยความสมัครใจของชาวบ้านและผู้สนใจ มีความตั้งใจทำงานสูงเพื่อผลประโยชน์แก่ส่วนรวม ที่เห็นได้ชัดคือ กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม กลุ่มส่งเสริมสินค้าพื้นเมือง และชมรมศิลปิน กลุ่มดังกล่าวนี้มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวทุกแหล่งที่ศึกษา ผู้ตอบคำถามมีความเห็นว่าการตั้งกลุ่มดังกล่าวมีทั้งผลดีและผลเสียต่อสังคม กลุ่มแรกมีผลเสียมากกว่าผลดี ขณะที่กลุ่มหลังมีแต่ผลดีเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่กับการรวมกลุ่มแบบเดิมมีสิ่งที่แตกต่างกันคือ กลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน เหนียวแน่น เป็นกลุ่มที่รักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ในขณะที่การรวมกลุ่มแบบเดิมเป็นการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมและไม่มีอิทธิพลใด ๆ แอบแฝง เช่นกลุ่มแรก

4.3 การมีกลุ่มผลประโยชน์ใหม่ขึ้นในสังคมของแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง คือกลุ่มผลประโยชน์ใหม่ได้สลายตัวกลุ่มน้ำใจซึ่งเป็นการรวมกลุ่มแบบเดิมอันเป็นกลุ่มเกื้อกูลลงได้โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะว่าเงื่อนไขความผูกพันแบบใหม่ซึ่งผูกพันอยู่กับผลประโยชน์เกี่ยวกับเงิน เกียรติยศและวัตถุนิยมทำให้คนในสังคมมีความรักผูกพัน เอื้ออาทรต่อกันน้อยลง แม้ว่ากลุ่มผลประโยชน์ใหม่จะได้พยายามส่งเสริมกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนให้มากขึ้น แต่เมื่อหยุดการช่วยเหลือกิจกรรมที่เคยได้รับการสนับสนุนก็ดำเนินต่อไปไม่ได้ เพราะชาวบ้านได้ถูกเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมใหม่ว่ากิจกรรมทุกอย่างต้องเริ่มด้วยเงินหรือผลประโยชน์มิใช่เริ่มด้วยความมีน้ำใจเสียแล้ว นอกจากนี้กลุ่มผลประโยชน์ใหม่บางกลุ่มซึ่งมีอิทธิพลโดยรวมกลุ่มอยู่กับผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นและกับข้าราชการบางกลุ่มยังสร้างความสัมพันธ์อยู่กับนักการเมือง เพื่อเป็นฐานให้กลุ่มของตนมั่นคงยิ่งขึ้น ยังได้ใช้ชาวบ้านเป็นเครื่องมือทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติอีกด้วย ลักษณะเช่นนี้ปรากฏชัดในแหล่งท่องเที่ยวอำเภอเกาะสมุย จังหวัดภูเก็ต อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช และอำเภอเมืองยะลา อย่างไรก็ตามชาวบ้านมีความเห็นว่า ถ้าการรวมกลุ่มผลประโยชน์ใหม่มีความสุจริตใจต่อการทำงานที่พัฒนาชาวบ้านและสังคมอย่างแท้จริงแล้ว กลุ่มผลประโยชน์ใหม่ก็จะทำประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านและสังคมได้ไม่น้อย เพราะสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปคงจะมุ่งดำเนินการรวมกลุ่มแบบเดิมแต่เพียงอย่างเดียวย่อมเป็นไปไม่ได้ นอกจากนี้ชาวบ้านบอกว่สิ่งที่ชาวบ้านต้องการก็คือ กิจกรรมที่จะดำเนินการในชุมชนน่าจะได้สืบถามความต้องการของชุมชนเสียก่อน และกลุ่มผลประโยชน์ใหม่ควรทำความเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างถ่องแท้ด้วย

5. ผลกระทบต่อช่องว่างทางสังคม ช่องว่างทางสังคม หมายถึง ความห่างทางสังคมที่เกิดจากความไม่เข้าใจสังคม และวัฒนธรรมของผู้คนในสังคม เมื่อเกิดช่องว่างแล้วทำให้เกิดความไม่สอดคล้อง ความไม่สามารถที่จะปรับตัว ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม โดยเฉพาะปัญหาช่องว่างทางวัตถุและจิตใจในสังคม ช่องว่างทางสังคมจะมีมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับ

องค์ประกอบหลายประการ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ช่องว่างทางสังคมมีมากหรือน้อย

5.1 ก่อนที่จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ชาวบ้านให้ข้อมูลว่าในพื้นที่ของจังหวัดภูเก็ต อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองยะลา และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช มีช่องว่างทางสังคมที่เห็นได้ชัดคือคนที่มีฐานะร่ำรวยกับฐานะยากจน ผู้ได้รับการศึกษาสูงกับผู้มีการศึกษาต่ำ คนในชนบทกับคนในเมือง และประชาชนกับข้าราชการ ส่วนในพื้นที่ของอำเภอเกาะสมุย บ้านพุมเรียง อำเภอไชยา เกาะปันหยี และบ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน มีช่องว่างทางสังคมดังกล่าวเล็กน้อย แต่เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังในพื้นที่ทั้งหมดที่กล่าวแล้วพบว่า การท่องเที่ยวได้มีส่วนอย่างสำคัญที่ส่งผลกระทบให้เกิดช่องว่างทางสังคม โดยเฉพาะความมีฐานะร่ำรวยและฐานะยากจนเพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันช่องว่างทางสังคมที่มีย่อยลงในทุกพื้นที่ อันมีสาเหตุมาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน ได้แก่ ช่องว่างทางการศึกษา ชนบทกับในเมือง และประชาชนกับข้าราชการ

5.2 ช่องว่างทางสังคมที่มีมากขึ้นภายหลังจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งได้แก่ช่องว่างระหว่างคนมีฐานะร่ำรวยกับฐานะยากจนนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ดำรงตนอยู่ในสังคมยากยิ่งขึ้น เพราะความยากจนส่งผลให้ ฐานะ บทบาท ความศรัทธา และการยอมรับจากบุคคลอื่นในสังคมมีน้อยลง ทั้งนี้เพราะว่าคนในสังคมได้ใช้ความร่ำรวยเป็นสิ่งที่กำหนดทุกอย่างที่กล่าวมาแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านจึงมีความเห็นว่ารัฐบาลควรหาทางปรับช่องว่างทางสังคมที่มีมากขึ้นให้น้อยลงด้วยการมีนโยบายที่จริงจัง ซึ่งมีผลต่อชาวบ้านโดยตรง คือการให้โอกาสทางการศึกษา การสร้างงานให้ชาวบ้านได้ทำและการฝึกอบรมให้ชาวบ้านได้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลจะต้องสนใจต่อการแก้ปัญหาของชาวบ้านระยะยาวด้วย

6. ผลกระทบต่อค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรม ค่านิยมคือ ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ในทางที่ดีเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แล้วแสดงออกมาใน

รูปของการปฏิบัติ ส่วนจริยธรรมเป็นแนวทางความประพฤติ และการปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ การแสดงออกทางจริยธรรม ต้องมีคุณธรรมพื้นฐานอยู่ในใจ หากไม่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานจริยธรรมของ บุคคลย่อมเกิดขึ้นได้ยาก ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมเป็นสิ่งที่ช่วย จรรโลงสังคมให้คงอยู่อย่างมั่นคง เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่าง จริงจัง การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมดังต่อไปนี้

6.1 ก่อนที่จะมีการท่องเที่ยวเข้ามา แต่เดิมชาวบ้านใน ชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวที่สอบถามทุกแหล่งบอกว่า ชาวบ้านในชุมชนมีค่า นิยม คุณธรรม และจริยธรรมอันพึงประสงค์ของสังคมหลายประการ เช่น ความร่วมมือ การเสียสละ การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การยึดมั่นใน วัฒนธรรมประเพณี การยกย่องสตรีที่ขยันเอาใจใส่งานบ้านเรือนและรักษาวล สงวนตัว การยกย่องผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ ผู้มีความซื่อสัตย์ ผู้มีสติปัญญา หรือนักปราชญ์ การมีความกตัญญู มีความเมตตากรุณา การมีวินัยรู้หน้าที่ และการเคารพนับถือผู้ที่ควรเคารพ เป็นต้น เมื่อมีการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวทำให้ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปในทาง ตรงกันข้ามมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันได้เกิดค่านิยมใหม่อีกมากมาย เช่น ค่านิยมทางการศึกษาซึ่งนิยมให้ลูกหลานได้รับการศึกษาสูงขึ้น การให้เกียรติ และการยกย่องความสามารถเฉพาะตัวของบุคคล การยินยอมให้ลูกหลาน ทำงานต่าง ๆ โดยไม่เลือกงาน การนิยมยกย่องวัตถุ การนิยมสนุกสนาน รื่นเริงในยามวิกาล การนิยมความฟุ่มเฟือยหรูหรา ความรักพวกพ้อง จนเป็นการเล่นพรรคเล่นพวก การแสวงหายศถาบรรดาศักดิ์ในทางผิด ๆ การขาดคารวะธรรมและความเกรงใจผู้อื่น เป็นต้น พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวซึ่ง ค่านิยมแบบเดิมได้เปลี่ยนแปลง และเกิดค่านิยมใหม่ดังกล่าวได้แก่ แหล่ง ท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช และอำเภอเมืองยะลา ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ คือ ตำบลพุมเรียง บ้านทะเลน้อย และเกาะปันหยี ผลกระทบจากการ ท่องเที่ยวต่อค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมยังมีน้อย สำหรับการ เปลี่ยนแปลงของค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมนั้น นอกจากมีสาเหตุ

มาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรงแล้ว ผู้ตอบคำถามยังมีความเห็นว่า มีสาเหตุมาจากสภาวะของสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกด้วย

6.2 ผู้ตอบคำถามในแหล่งท่องเที่ยวทุกพื้นที่มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ในส่วนที่เป็นผลเสียที่เห็นได้ชัดคือ ความเป็นอยู่ของคนในสังคมเป็นเรื่องเฉพาะตน เป็นเรื่องของกลุ่มผลประโยชน์มากขึ้น ปัญหาสังคมต่าง ๆ จะเกิดขึ้นมาก สังคมจะขาดความอบอุ่น ในส่วนที่เป็นผลดีคือ ค่านิยมทางการศึกษา และการทำงานโดยไม่เลือกงาน ผู้ตอบคำถามยังแสดงความคิดเห็นว่า ถ้าเป็นไปได้อยากให้การเปลี่ยนแปลงค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมเป็นไปอย่างมีการเลือกสรรและอย่างช้า ๆ นอกจากนี้ระบบโรงเรียน และระบบครอบครัวควรจะมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างฟื้นฟูเพิ่มพูนค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรม และในส่วนของประชาชนจะต้องรู้จักประมาณตน รู้จักอบรมบุตรหลานและหัวหน้าครอบครัวจะต้องทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

7. ผลกระทบต่อการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นฐานของชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ไปตั้งหลักแหล่งยังที่ใหม่ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยทั่วไป สาเหตุของการย้ายถิ่นฐานมาจากหลายประการ เช่น ขาดแคลนที่ดินทำมาหากิน ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ การศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน และเนื่องจากการคมนาคมสะดวก เป็นต้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการย้ายถิ่นฐานด้วย

7.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการย้ายถิ่นฐานของชาวบ้าน ในแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งพบว่าการย้ายถิ่นฐานอยู่เสมอ ส่วนใหญ่มักเป็นการย้ายเข้ามามากกว่าการย้ายออก ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่ามักจะเป็นการย้ายเข้าไปประกอบธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นมากมาย เช่น ทัวร์ บ้านเช่า หอพัก ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจการบันเทิง ธุรกิจที่ดิน ร้านอาหาร ขายของที่ระลึก ทำงานบริการ เป็นกรรมกร เล่นการพนัน และค้าขายของผิดกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการย้ายออกนั้นมักเนื่องมาจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น เนื่องมาจากการขาดแคลนที่ดินทำมาหากิน

หรือไม่ก็ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ หรือไม่ก็เนื่องมาจากการศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีการย้ายเข้าอย่างมากมาย ภายหลังจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้แก่ จังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย และอำเภอหาดใหญ่ ส่วนในพื้นที่อื่นที่ศึกษามีการย้ายเข้าน้อยกว่า

7.2 การย้ายถิ่นทั้งการย้ายเข้าและย้ายออกมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแน่นอน กรณีของการย้ายเข้าของชาวต่างถิ่นได้นำเอาวัฒนธรรมของตนเข้าไปเผยแพร่ เมื่อมีการไหลของวัฒนธรรมต่างถิ่นมากขึ้นก็เป็นผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของแหล่งท่องเที่ยวหมดความนิยมหรือสูญหายไป ที่เห็นได้ชัด เช่น วัฒนธรรมด้านภาษา อาหารการกิน การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมบางอย่างของท้องถิ่นก็ถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อการพาณิชย์มากขึ้น ทำให้เหลือรูปแบบดั้งเดิมอยู่น้อยมากก็มี เช่น วัฒนธรรมการผ่อนไร่ วัฒนธรรมการกีฬา และนันทนาการ เป็นต้น ผลกระทบจากการย้ายถิ่นเข้ามาอีกสิ่งหนึ่งก็คือชาวต่างถิ่นได้เข้ามาแย่งอาชีพของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพมากขึ้น ส่วนกรณีของการย้ายออก แม้จะมีไม่มากนักแต่ก็มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน ที่เห็นได้ชัดก็คือทำให้สังคมที่มีผู้ย้ายออกอ่อนแอลงในทางวัฒนธรรมทุกด้าน และผลเสียที่ตามมาทั้งการย้ายเข้าและย้ายออกก็คือ ความผูกพัน การช่วยเหลือเกื้อกูล และความเป็นญาติพี่น้องมีน้อยลง แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับผลกระทบจากการย้ายถิ่นมากได้แก่ จังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช กรณีของอำเภอเกาะสมุยจะเห็นได้ชัดเจนมาก โดยเฉพาะการบวชเวียน การทำบุญที่วัด การรับส่งต๋ายาย ประเพณีเกี่ยวกับการทำนา การสวดโสโพะโต ฯลฯ ได้หมดความนิยมลงไปด้วยสาเหตุดังกล่าว ชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าการย้ายถิ่นก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี และไม่ยากให้มีการย้ายถิ่นออกไปด้วยสาเหตุดังกล่าว และเห็นว่ารัฐบาลควรหาของให้คนในท้องถิ่นตน มีงานทำ มีอาชีพที่มั่นคง และควรมีการควบคุมเมืองท่องเที่ยวในด้านการพัฒนาได้เป็นไปอย่างจำกัดด้วย

ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อประเพณี

1. สภาพของประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ ประเพณีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา โดยแต่ละท้องถิ่นต่างก็ยอมรับกันว่าประเพณีที่ชุมชนของตนปฏิบัติต่อกันมานั้น ล้วนเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าต่อชุมชน ตลอดจนได้ร่วมแรงร่วมใจกันสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป

ในภาคใต้มีประเพณีที่เคยปฏิบัติกันในรอบปีหลายประเพณี โดยในแต่ละท้องถิ่นมีประเพณีที่คล้ายคลึงกันบ้างแตกต่างกันบ้าง เช่น

แหล่งข้อมูล	ประเพณีที่ปรากฏเฉพาะแหล่ง	ประเพณีที่ปรากฏร่วมกันเป็นส่วนใหญ่
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ประเพณีให้ทานไฟ ประเพณีกวนมธุปายาสชาดุกุ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีตักบาตรรูปเทียน ประเพณีแรมนาชวิญ ประเพณีไล่ชิงช้า ประเพณียกขันหมากพระปฐม ประเพณีสวดด้าน ประเพณีไล่แม่มด	ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระ (ชักพระ) ประเพณีสวดพระมาลัย ประเพณีทำขวัญข้าว ประเพณีล่อขกระทง ประเพณีไหว้ภูมิ ประเพณีทำบุญบ้าน (ทำบุญเรือน) ประเพณีทำบุญต่ออายุ ประเพณีทำนาหว่า ประเพณีช่อแรง ประเพณีปีไหม
จังหวัดภูเก็ต	ประเพณีกิดเจ (กินผัก, เจ็สจ่าย) ประเพณีพ้อต่อ	

แหล่งข้อมูล	ประเพณีที่ปรากฏ เฉพาะแหล่ง	ประเพณีที่ปรากฏ ร่วมกันเป็นส่วนใหญ่
อำเภอเมือง และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	ประเพณีไหว้พระจันทร์	
อำเภอเมือง จังหวัดยะลา	ประเพณีงานหลักเมือง ประเพณีงานวันสะตอ ประเพณีเข้าสู่נית ประเพณีรอม่าดอน	
อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ประเพณีการไปวัด (ไปทานะ) ประเพณีจับปี๊บเดือน ประเพณีรับส่งตายาย ประเพณีทำบุญหลาพ่อตา ประเพณีไหว้พระบาท ประเพณีชนทรายเข้าวัด ประเพณีกินห่อเลและน้ำตก ประเพณีชนควายหน้าแล้ง ประเพณีการรับหนังหรือโนรา แข่งหน้าแล้ง ประเพณีสวดโสโพนโต ประเพณีทำบุญพ่อท่านเจ้าวัด ประเพณีทำบุญปากคลอง	

แหล่งข้อมูล	ประเพณีที่ปรากฏ เฉพาะแหล่ง	ประเพณีที่ปรากฏ ร่วมกันเป็นส่วนใหญ่
บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ประเพณีทอดผ้าป่าหัวเสา ประเพณีการโกนผมไฟ ประเพณีนิกะฮี่ ประเพณีรอม่าดอน ประเพณีเข้าสู่נית	
เกาะปันหยี่ ตำบลเกาะปันหยี่ อำเภอเมือง จังหวัดพังงา	ประเพณีเข้าสู่נית ประเพณีวันแข่งเรือ ประเพณีปู่เล ประเพณีข่าเล ประเพณีขึ้นต้นจา ประเพณีทำขวัญเรือ	
บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง	ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ	

ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตที่เคยปฏิบัติกันในภาคใต้ โดยเคยปฏิบัติกันในแทบทุกพื้นที่ ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการทำศพ

2. ผลกระทบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อประเพณีท้องถิ่น
เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้ บางท้องถิ่นได้มีการนำประเพณี

ที่สำคัญหลายประเพณีมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้ประเพณีเป็นตัวดึงดูดการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ (อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช) ประเพณีสารทเดือนสิบ (อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช) ประเพณีลากพระ (อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช, อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง, อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ประเพณีไหว้พระบาท (อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ประเพณีชนควาย (อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ประเพณีทำบุญหลาพ่อตา (อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ประเพณีงานหลักเมือง (อำเภอเมือง จังหวัดยะลา) ประเพณีงานวันสะตอ (อำเภอเมือง จังหวัดยะลา) ประเพณีไหว้พระจันทร์ (อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา) ประเพณีกินเจ (จังหวัดภูเก็ต) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ได้ปรากฏว่ามีบางท้องถิ่นที่ไม่ได้นำเอาประเพณีมาใช้ประโยชน์ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเกาะปันหยี ตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา

2.1 ผลกระทบต่อการฟื้นฟูประเพณี ประเพณีในภาคใต้ที่ได้รับการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นส่วนใหญ่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เช่น

ประเพณีการชนควาย ที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่เดิมจัดให้มีการชนควายที่ในทุ่งในเวลาหน้าแล้ง ในวันรุ่งขึ้นที่มีการประชันหนังตะลุงและโนราห์หรือเมื่อมีงานบุญที่วัด แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีการสร้างเป็นสนามชนควาย เรียกเก็บเงินค่าผ่านประตู และได้ทำเป็นระบบธุรกิจ

ประเพณีลากพระที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่เดิมมีการลากเรือพระไปพักหรือขุมนุมที่วัดแห่งใดแห่งหนึ่งหรือศาลาที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลา 15 วัน แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการลากเรือพระแห่แหนไปยังตลาด มีการจัดขบวนอย่างสวยงาม และมีการนำพนมพระขึ้นประดับบนรถยนต์

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่เดิมพุทธศาสนิกชนจากท้องถิ่นต่าง ๆ ได้จัดขบวนกันเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มมีขนาดต่าง ๆ ตามแต่จำนวนคนในกลุ่ม โดยจัดกันในเวลาหนึ่งเวลาใดตามที่แต่ละกลุ่มสะดวก มีการนำผ้าพระบฏ (หรือพระบต) ไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช โดยขบวนดังกล่าวเป็นไปอย่างเรียบง่าย สงบ และ แต่งกายตามแต่แต่ละคนสะดวก แต่ในปัจจุบันได้จัดขบวนอย่างใหญ่โต มโหฬาร มีการประดับตกแต่งองค์ประกอบทั้งปวงในขบวนอย่างหรูหรา การแต่งกายของผู้เข้าขบวนในแต่ละคณะเป็นแบบเดียวกัน บางปีได้ปฏิบัติ ฝึกเขียนออกไปมาก อย่าง พ.ศ. 2535 มีการนำรูปแบบการแห่ "ตุง" (ธงอย่างภาคเหนือ) มาใช้ คงจะเพื่อความมโหฬารหรือเพื่อการท่องเที่ยว โดยตรงมากกว่าอย่างอื่น อันแปลกแยกออกไปจากประเพณีเดิมอย่าง สิ้นเชิง

ประเพณีสารทเดือนสิบ ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งแต่เดิมเป็นประเพณีที่เน้นหนักการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันได้เน้นจัดขึ้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยการจัดกิจกรรม ที่เป็น "กระบี่" เป็นหลัก โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นขบวนแห่ที่มโหฬาร กิจกรรมที่สร้างรายได้มหาศาลให้ผู้จัด กิจกรรมที่ส่งเสริมความบันเทิง และการประกวดนางงาม

ประเพณีกินเจ ที่จังหวัดภูเก็ต แต่เดิมเน้นการถือศีลกินผัก แต่ ปัจจุบันมีการสร้างภาพพจน์ของการกินเจให้แปลกแหวกแนวมากยิ่งขึ้น ผู้เข้าทรงบางคนได้รับบาดเจ็บสาหัสจากการที่มแท่งตามส่วนต่าง ๆ ของ ร่างกาย เพราะต้องการแสดงอิทธิฤทธิ์ของพระในแต่ละศาลเจ้าให้น่า เชื่อถือ

ส่วนบางประเพณีในบางท้องถิ่นแม้ว่าจะได้รับการนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ตาม แต่ไม่ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เช่น ประเพณีลากพระที่บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง, ประเพณีไหว้พระบาท และประเพณีทำบุญหลาพ่อตา ที่ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

2.2 ผลกระทบต่อประเพณีที่ยังคงปฏิบัติอยู่ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเพณีในทุกท้องถิ่นในภาคใต้เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้ทำให้เกิดเจตนา องค์ประกอบ รูปแบบ กระบวนการ และคุณค่าสาระ เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง รวมทั้งได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่เหมาะสม เพราะได้ทำให้เกิดความสับสนแก่เยาวชนและผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ทราบข้อเท็จจริงดั้งเดิมเกี่ยวกับประเพณีเหล่านั้น แต่กลับได้รับสิ่งใหม่ที่แปลกปลอมตัดแปลงไปจนไม่เหลือร่องรอยเดิมไว้เลย อันจะเป็นปัญหายาวนานไปสู่อนาคต จนเยาวชนและผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้นอาจจะหลงผิดว่าสิ่งผิดเป็นสิ่งถูกไปได้ อีกทั้งยังทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งปวงสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง ตลอดจนทำให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในประเพณีนั้นอีกด้วย

ในหลายท้องถิ่นในภาคใต้ได้มีความพยายามที่จะฟื้นฟูประเพณีเก่าที่ซบเซาไปแล้วหลาย ๆ ประเพณีให้ฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาใหม่ อาทิ ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการฟื้นฟูประเพณีกวนข้าวหมูป่าสาธุคุณขึ้นในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีการฟื้นฟูการวาดภาพพระพุทธรูปประดิษฐานที่พระบฏ (ผ้าที่ใช้ห่มพระบรมธาตุเจดีย์) ในประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุตามประเพณีที่เคยปฏิบัติในสมัยโบราณแล้วในระยะหลังสูญหายไป รวมทั้งมีการฟื้นฟูท่ารำที่เคยใช้ในพิธีพราหมณ์ของเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นมาใช้ในขบวนแห่ในประเพณีสารทเดือนสิบ ส่วนในอำเภอเมือง และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้มีการรื้อฟื้นประเพณีบางอย่างที่มีคุณค่า แต่กำลังซบเซาลง โดยการจัดเพื่ออนุรักษ์และรับการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างการจัดงานประเพณีวันไหว้พระจันทร์ขึ้น โดยเน้นเป็นพิเศษที่อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่มาก และเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของจังหวัดนี้

การฟื้นฟูประเพณีเก่าดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่มีความเหมาะสม เพราะไม่ได้ทำให้เสียเจตนา องค์ประกอบ รูปแบบ กระบวนการ และคุณค่าสาระของประเพณี

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้พบว่าได้มีหลายท้องถิ่นในภาคใต้ที่ได้มีการฟื้นฟูประเพณีเก่าที่เลิกใช้ไปแล้วขึ้นมาใหม่แต่อย่างใด ซึ่งแหล่ง

ดังกล่าวมีตั้งแต่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ลงไปจนถึงแหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็ก แต่ละแหล่งล้วนมีประเพณีเก่าที่เลิกใช้ไปแล้วจำนวนไม่น้อย อาทิ จังหวัดภูเก็ต, อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งประเพณีเก่าที่เลิกใช้ไปแล้วได้แก่ ประเพณีชนทรายเข้าวัด สวดผี และทำบุญปากคลอง, อำเภอเมือง จังหวัดยะลา, บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งจากสภาพสังคมของบ้านทะเลน้อยที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้องค์ประกอบของประเพณีบางอย่างถูกกลืนหายไป และมีได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เช่น การเดินมวยลา เดินเชือกวิ่งเปี้ยว และการยับสาก ซึ่งเคยใช้เล่นในประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ ของบ้านทะเลน้อย, เกาะปันหยี ตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา และบ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งในภาคใต้ ได้มีการสร้างประเพณีใหม่ขึ้นมาเพื่อประโยชน์ทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ในจังหวัดภูเก็ต ได้มีการจัดเทศกาลอาหารทะเล และการประกวดนางงามภูเก็ต และในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้มีการจัดงานแข่งขันนกเขาอาเชียน ซึ่งเป็นงานที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเป็นจำนวนมากทั้งจากจังหวัดใกล้เคียงและต่างประเทศ แต่เป็นงานที่ชุมชนยะลาถูกใช้เป็นที่ชุมนุมนัดพบแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการซึ่งกันและกัน มิได้มีอิทธิพลต่อประเพณีและความเชื่อของชาวยะลาแต่อย่างใด

นอกจากนี้ที่เกาะปันหยี ตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ได้เคยมีการสร้างประเพณีราตรีชมจันทร์ขึ้นมา แต่ในบัดนี้ได้สูญหายไปแล้ว

ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในภาคใต้ในขณะนี้ยังไม่ปรากฏว่าได้มีการสร้างประเพณีใหม่ ๆ ขึ้นแต่อย่างใด เช่น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช, อำเภอเมือง และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี, บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะที่บ้านทะเลน้อยนั้น ชาวบ้าน

ได้มีความเห็นว่าการสร้างประเพณีขึ้นมาใหม่ในบ้านทะเลน้อยเป็นการยากที่จะกระทำได้ และเป็นการยากที่จะได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวและประชาชนในเขตบ้านทะเลน้อย จึงไม่ควรจะกระทำ

2.3 ผลกระทบต่อชาวบ้านและชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการรายใหญ่ในภาคใต้มีความเห็นตรงกันว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ประเพณีท้องถิ่นได้รับการส่งเสริม แต่การส่งเสริมในขณะนี้ยังไม่ถูกทิศทางเท่าที่ควร ควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขโดยเร่งด่วน แม้ว่าในแต่ละแหล่งอาจจะมีเนื้อหาสาระในรายละเอียดแตกต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อย ก็ตาม ตัวอย่างเช่น

อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ประเพณีในนครศรีธรรมราชได้รับการส่งเสริมเป็นอย่างมาก แม้ว่าหลาย ๆ ประเพณีเป็นการส่งเสริมที่ไม่ถูกทิศทาง เพราะจะมีโทษมากกว่ามีประโยชน์ โดยเฉพาะประเพณีที่เน้นการแห่อย่างใหญ่โตมโหฬาร จนผิดไปจากข้อเท็จจริงที่เป็นมาแต่ดั้งเดิม และได้ใช้เงินลงทุนอย่างเปล่าประโยชน์สูงมาก รวมทั้งได้ลดบทบาทของชุมชนลงไปโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะบทบาทในการจัดกิจกรรมทั้งปวงในประเพณีเหล่านั้น ด้วยศรัทธาและสามัคคีที่เคยเป็นมา ดังนั้นควรจะหันมาเน้นการให้สิ่งที่ถูกต้องและเป็นจริงแก่เยาวชน เพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมที่ไม่หลงทาง

จังหวัดภูเก็ต การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นน้อย เพราะรู้สึกว่าการค้ามากกว่าความศรัทธาอย่างจริงจัง

อำเภอเมือง และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา การส่งเสริมประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้ประเพณีต่าง ๆ ได้รับการฟื้นฟูอนุรักษ์ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ต้องระวังในด้านเนื้อหาสาระและขั้นตอนปฏิบัติที่ถูกต้องของประเพณี สิ่งนี้เป็นที่ห่วงใยของนักวัฒนธรรมมากเป็นพิเศษ

อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อยากรู้เห็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ ความมั่นคงของครอบครัว ความเจริญของชุมชน คนหันมายึดถือและใช้แนวทางของศาสนาแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

มากขึ้น มากกว่าที่จะเห็นจังหวัดยะลากลายเป็นแหล่งบันเทิงของ "คนกลางคืน"

อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ประเพณียังได้รับการส่งเสริมน้อย และเป็นการส่งเสริมที่ไม่ถูกทิศทาง เช่น ประเพณีชนควาย มุ่งให้เป็นธุรกิจและการพนันมากเกินไป ส่วนประเพณีลากพระก็เน้นชบวนแห่ที่มโหฬาร ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูงมาก ต้องการให้เป็นการปฏิบัติของชาวบ้านที่ถูกต้องและตรงกับความเป็นจริงมากกว่า

บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อประเพณีของท้องถิ่น แต่ในเขตบ้านทะเลน้อย ยังไม่มีการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นอย่างจริงจัง ควรจะจัดให้มีความร่วมมือกันทั้งภาครัฐบาลและประชาชน ผลของการส่งเสริมประเพณีของท้องถิ่นนั้นยังจะทำให้มีประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และอาชีพแก่ประชาชนในเขตบ้านทะเลน้อยมากยิ่งขึ้น จึงควรส่งเสริมให้จัดประเพณีท้องถิ่นในบ้านทะเลน้อยอย่างจริงจัง

ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อหัตถกรรมพื้นบ้าน

1. สภาพทั่วไปของหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ หัตถกรรมเป็นผลงานจากภูมิปัญญาของมนุษย์ในการรู้จักเลือกสรรและนำเอาวัสดุธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันหรือในโอกาสพิเศษต่าง ๆ แม้บางครั้งจะมีการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ช่วยในการผลิตบ้าง แต่กระบวนการการผลิตก็ยังใช้ฝีมือเป็นหลัก ผลงานที่ออกมาจึงเป็น "งานฝีมือ" มากกว่าที่จะเป็นงานที่ผลิตด้วยเครื่องมือเครื่องจักร

หัตถกรรมเกิดขึ้นจากความจำเป็นด้านประโยชน์ใช้สอย แต่ผลงานที่ผลิตออกมาก็แฝงไว้ด้วยความสวยงามตามวิสัยธรรมชาติของมนุษย์ที่รักสวยรักงาม บางคนจึงเรียกงานเหล่านี้ว่า "ศิลปหัตถกรรม" อย่างไรก็ตามได้มีนักวิชาการบางคนพยายามที่จะแยกให้เห็นว่า "หัตถกรรม" กับ "ศิลปหัตถกรรม" นั้นแตกต่างกัน โดยใช้เกณฑ์อย่างกว้าง ๆ ว่า หัตถกรรมเป็นงานที่ผลิตด้วยมือแบบธรรมดา ๆ ทั่วไป ส่วนศิลปหัตถกรรมเป็นงานฝีมือที่มี

ความประณีตสวยงามหรือมีศิลปะแฝงอยู่ด้วย การจำแนกเช่นนี้แม้จะเป็นไปได้ในแง่ของหลักวิชา แต่ในทางปฏิบัติแล้วเป็นการไม่ง่ายนักที่จะจำแนกให้แยกขาดกันได้ชัดเจน เพราะการที่จะตัดสินว่าหัตถกรรมชิ้นใดมีศิลปะหรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับ "ใจ" ของผู้พิจารณาเป็นสำคัญ จึงมีลักษณะเป็น "อัตนัย" มากกว่าที่จะเป็น "ปรนัย" การจำแนกเช่นนี้จึงถกเถียงกันได้ไม่สิ้นสุด และในความเป็นจริงแล้ว หัตถกรรมแต่ละชิ้นย่อมมีศิลปะอยู่ด้วยไม่มากก็น้อย ในที่นี้จึงถือว่า "หัตถกรรม" และ "ศิลปหัตถกรรม" เป็นคำที่ใช้ในความหมายเดียวกันและใช้แทนกันได้

ความจำเป็นในการดำรงชีวิตทำให้มนุษย์แต่ละแห่งรู้จักผลิตงานหัตถกรรมกันมาช้านานแล้ว และมีการสืบทอดพัฒนาต่อ ๆ กันเรื่อยมา ซึ่งเรียกงานเหล่านี้ว่า "หัตถกรรมพื้นบ้าน" หัตถกรรมพื้นบ้านของถิ่นใดย่อมมีความสัมพันธ์กับบริบทของท้องถิ่นนั้นทั้งในด้านสภาพภูมิศาสตร์และสังคม วัฒนธรรม เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ฯลฯ หัตถกรรมพื้นบ้านจึงแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นมรดกวัฒนธรรมสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนถึงภูมิลักษณะและชีวลักษณะของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังที่ วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ ได้กล่าวถึงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ว่า

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้นั้นในท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างมาก และงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นตามเงื่อนไขในการดำรงชีวิตของผู้นั้น มีความประสานกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ชนบประเพณี และศาสนาของท้องถิ่นนั้น ๆ กรรมวิธี วัสดุ ตลอดจนรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมนั้นจะมีลักษณะเฉพาะตามความนิยมและแบบ-อย่างที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณีเป็นส่วนใหญ่¹

¹ วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. "ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้," ศิลปวัฒนธรรม.

ภาคใต้เป็นแหล่งหนึ่งที่มีการผลิตหัตถกรรมหลายประเภทมาช้านาน โดยมีบริบททางสภาพภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม เอื้อต่อการผลิต และสืบทอดงานหัตถกรรมอยู่มาก ในด้านสภาพภูมิศาสตร์นั้น ภาคใต้เป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่เจริญเติบโตของพืชพรรณนานาชนิดที่เหมาะสมแก่การนำมาใช้เป็นวัสดุหลักในการผลิตหัตถกรรม เช่น ย่านลิเภา กระจูด กก ปาหนัน (ลำเจียก) หวาย ไม้ไผ่ เป็นต้น จึงทำให้มีแหล่งผลิตหัตถกรรมจากวัสดุเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปในภูมิภาคนี้ นอกจากนี้แล้วทั้งสองฝั่งทะเลก็อุดมไปด้วยเปลือกหอยนานาชนิดซึ่งส่งผลต่อการผลิตหัตถกรรมจากเปลือกหอย ในทางสังคมวัฒนธรรมนั้นภาคใต้เป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นแหล่งที่มีการสั่งสมมรดกวัฒนธรรมมาแต่อดีต หัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้หลายชนิดจึงมีประวัติเก่าแก่และเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เช่น เครื่องถม เครื่องเงิน งานจักสานย่านลิเภา งานจักสานกระจูด งานแกะรูปหนัง ผ้าพื้นเมืองต่าง ๆ เป็นต้น โดยเฉพาะในสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่งเคยเป็นแหล่งที่มีการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาแต่เดิม ดังตัวอย่าง

จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น เครื่องถมนคร ผ้ายกเมืองนคร เครื่องจักสาน ย่านลิเภา งานแกะรูปหนัง เครื่องเงิน เครื่องทองเหลือง เครื่องจักสาน กระจูด เป็นต้น

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่อำเภอเกาะสมุยมีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น หัตถกรรมจากก้านและกะลามะพร้าว ได้แก่ กระจับปี่ เสวียนหม้อ ทัพพี จัก หวี ฯลฯ และหัตถกรรมจากใบลำเจียก เช่น กระจับปี่ หมวก หมวก ฯลฯ ที่บ้านพุมเรียง (ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา) มีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น ผ้าไหมพุมเรียง หมวกใบลาน หมวกปอแก้ว เป็นต้น

จังหวัดสงขลา ที่อำเภอเมืองสงขลามีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น ผ้าทอเกาะยอ งานแกะรูปหนัง เครื่องปั้นดินเผา (ชนิดไม่เคลือบ) ที่อำเภอหาดใหญ่มีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ งานแกะรูปหนัง หัตถกรรมจากกะลามะพร้าว เป็นต้น

จังหวัดภูเก็ต ที่อำเภอเมืองภูเก็ตมีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น งานประดับมุก หัตถกรรมจากเปลือกหอย ได้แก่ ทัพพี แจกัน สร้อยคอ กำไล ต่างหู ตุ๊กตา โมบาย เป็นต้น

จังหวัดพัทลุง ที่บ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน มีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น หัตถกรรมจากกระจูด ได้แก่ เสื่อ กระเป๋า หมวก เป็นต้น

จังหวัดยะลา ที่อำเภอเมืองยะลา มีการผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น ตะกร้าหวาย เข่ง กระเป๋าหวาย ไม้กวาดดอกหญ้า เป็นต้น

นอกจากการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ดังกล่าวแล้ว ในภาคใต้ยังมีแหล่งผลิตหัตถกรรมที่สำคัญ ๆ อีกหลายแหล่ง เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ศรีที่จังหวัดตรัง การทำกรงนกเขาชวาที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา การจักสานกระจูดที่บ้านทอน จังหวัดนราธิวาส การจักสานเสื่อปาหนันที่จังหวัดกระบี่ เป็นต้น ภาคใต้จึงเป็นแหล่งที่มีการผลิตหัตถกรรมหลายประเภทมาช้านาน จนทำให้หัตถกรรมหลายอย่างเป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาคนี้

สภาพโดยทั่วไปของหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ในอดีต โดยเฉพาะช่วงก่อนที่จะได้รับผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังนั้น ก็มีสภาพเช่นเดียวกันกับในท้องถิ่นภูมิภาคอื่น ๆ กล่าวโดยสรุปก็คือส่วนใหญ่เป็นการผลิตและสืบทอดกันภายในครอบครัว มีการรักษารูปแบบที่สืบทอดกันมาตามประเพณี ถ้าจะมีการปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบไปบ้างก็มีเพียงเล็กน้อย และค่อยเป็นค่อยไป ขาดการส่งเสริมจากองค์กรต่าง ๆ อย่างจริงจัง หัตถกรรมหลายอย่างทำกันเป็นงานอดิเรกหรืออาชีพเสริมมากกว่าจะเป็นอาชีพหลัก ต่อมา มีการผลิตเพื่อจำหน่ายบ้าง แต่มีตลาดไม่กว้างขวางนัก มักจำหน่ายกันในละแวกบ้านหรือบริเวณใกล้เคียง ระยะเวลา ๑-๒ ค่อย ๆ ขยายตลาดไปยังถิ่นไกล ๆ บ้าง ต่อมาภายหลังเมื่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้สภาพของหัตถกรรมพื้นบ้านเปลี่ยนแปลงไปด้วย หัตถกรรมพื้นบ้านหลายอย่างซบเซาลงไปมาก เกิดมีปัญหาคือ ๑) หลายประการ เช่น จำนวนผู้ผลิตลดน้อยลง ช่างฝีมือระดับสูงลดลง ความนิยมของผู้ใช้ลดลง มีการทำแปลกปลอมโดยใช้วัสดุวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่มากขึ้น

มีการผลิตอย่างฉาบฉวย ไม่คำนึงถึงความประณีตสวยงาม เพื่อมุ่งการค้า
 เกินไปมากขึ้น เป็นต้น ดังที่ วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ ได้กล่าวถึงภาวะการณ์ของ
 หัตถกรรมพื้นบ้านในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2525 ไว้ว่า

ถ้าจะพิจารณาคูแนวนโถมของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากอดีตจนถึง
 ปัจจุบันแล้ว จะเห็นว่ามีเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งด้านรูปแบบ
 และการใช้วัสดุ ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะเห็นได้ชัดในงาน
 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำเพื่อการค้า ซึ่งทำให้งานศิลปหัตถกรรม
 พื้นบ้านมีรูปแบบที่เป็นไปตามความต้องการของตลาดมาก จนเสีย
 เอกลักษณ์ทางรูปแบบดั้งเดิมเฉพาะถิ่นไป ... ทำให้เสื่อมคุณค่า
 ในด้านความงาม และคุณค่าทางศิลปะมาก ... โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งการใช้วัสดุนั้นจะเป็นการนำวัสดุสมัยใหม่ไปประยุกต์ใช้
 กับของเก่าเพื่อความสะดวกในการผลิต ... เช่น การนำเชือก
 พลาสติกไปใช้กับเครื่องจักสาน ... แนวนโถมในทางเสื่อมอีกทาง
 หนึ่งของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยคือ จำนวนช่างผู้มีฝีมือ
 ดีในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละสาขาลดจำนวนลงไปมาก
 ขาดการสืบทอดและการอนุรักษ์ในแนวทางที่ถูก¹

สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นกับหัตถกรรมพื้นบ้านไทยโดยทั่วไปรวมทั้งในภาค
 ใต้ด้วย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันบางคนได้มีความตื่นตัวสนใจในการฟื้นฟู
 อนุรักษ์ และพัฒนาศิลปหัตถกรรมมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นด้วยปัจจัยหลายด้าน
 ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลดังกล่าวคือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ได้
 ดำเนินการขึ้นอย่างจริงจังในภาคใต้ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อศิลปหัตถกรรม
 พื้นบ้านทั้งด้านบวกและลบหลายลักษณะด้วยกัน

¹วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. "ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย," วารสาร
สังคมศาสตร์. 4(2) : 100 - 101 ; ตุลาคม - มีนาคม 2525.

2. ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อหัตถกรรมพื้นบ้าน

หลังจากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นอย่างจริงจังในภาคใต้ โดยมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วภูมิภาค และมีนักท่องเที่ยวทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมเข้ามาท่องเที่ยวในภาคใต้มากขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้านหลายลักษณะ ทั้งนี้เพราะหัตถกรรมพื้นบ้านได้กลายเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและนิยมซื้อหาเป็นของฝากของที่ระลึกกันมาก ด้วยมีความเหมาะสมหลายประการ เช่น ด้านรูปแบบ หัตถกรรมพื้นบ้านมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จึงมีรูปลักษณะที่แปลกใหม่เหมาะที่จะซื้อหาเป็นของที่ระลึก หรือเป็นของฝากแก่ผู้ที่รักใคร่นับถือ ด้านราคา หัตถกรรมพื้นบ้านมักจะมีราคาไม่สูงนัก เนื่องจากส่วนใหญ่ผลิตขึ้นในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือในแหล่งที่ใกล้เคียงแหล่งจำหน่าย โดยเฉพาะการซื้อจากแหล่งที่ผลิตหรือแม้จะซื้อจากท้องตลาดที่ไกล แหล่งผลิตซึ่งอาจมีราคาสูงไปบ้าง แต่ก็ยังถูกกว่าที่จะไปซื้อจากแหล่งไกล ๆ ที่รับไปจำหน่ายต่อ ด้านการคงสภาพ หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน เมื่อนักท่องเที่ยวได้พบเห็นและซื้อไว้แล้วก็ยังสามารถพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวได้อีกนานวัน และสามารถนำกลับไปใช้หรือเก็บรักษาไว้ได้นานด้วย ด้านประโยชน์ใช้สอย หัตถกรรมพื้นบ้านมีหลายประเภทหลายชนิด และมีรูปแบบและขนาดต่าง ๆ กัน ผู้ซื้อสามารถเลือกซื้อได้ตามประโยชน์ที่ตนเองต้องการ ทั้งที่ซื้อเพื่อไว้ใช้เองหรือซื้อเพื่อเป็นของฝากผู้อื่น ด้วยเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมสูงในกลุ่มนักท่องเที่ยว บรรดาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงมีการจำหน่ายหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่ด้วย การส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงส่งผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะต่าง ๆ สรุปที่สำคัญได้ดังนี้

2.1 ผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้านท้องถิ่นภาคใต้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบหลายด้านหลายลักษณะ สรุปที่สำคัญได้ดังนี้

2.1.1 ผลกระทบต่อกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้สนับสนุน และกลุ่มผู้ใช้

กลุ่มผู้ผลิต การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อกลุ่มผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะสำคัญดังนี้

1. ผู้ผลิตมีจำนวนมากและหลากหลายชั้น เมื่อหัตถกรรมพื้นบ้านได้กลายเป็นสินค้าที่สำคัญของนักท่องเที่ยว และสามารถทำรายได้แก่ผู้ผลิตได้ดี จึงมีผู้สนใจผลิตงานมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตลาด โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ผู้ผลิตได้ขยายตัวจากเดิมที่มักจะผลิตและสืบทอดกันภายในครอบครัวไปสู่ผู้สนใจภายนอกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านหลายอย่างเปลี่ยนจากงานอดิเรกหรืออาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลัก และมีผู้ผลิตจำนวนหนึ่งเข้ามาในลักษณะผู้ถูกว่าจ้างแรงงาน ผลกระทบต่อกลุ่มผู้ผลิตในลักษณะนี้ปรากฏให้เห็นทั่วไป เช่น การทอผ้าเกาะยอ ที่จังหวัดสงขลา การจักสานย่านลิเภา ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช การจักสานกระจูด ที่จังหวัดพัทลุง การแกะรูปหนัง ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง เป็นต้น

2. ผู้ผลิตมีการพัฒนาฝีมือตนเองมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการแข่งขันกันทางธุรกิจการค้าและได้รับการส่งเสริมกันอย่างจริงจังมากขึ้น ผู้ผลิตที่เคยเป็นช่างฝีมือมาแต่เดิมก็เป็นที่รู้จักและได้รับการยกย่องกันมากขึ้น และมีการถ่ายทอดฝีมือสู่ลูกหลานหรือผู้สนใจอย่างกว้างขวางขึ้น ผู้ที่เริ่มผลิตก็ตั้งใจในการพัฒนาฝีมือตนเองด้วยเช่นกัน ทำให้ผลงานที่ผลิตออกมามีความประณีตสวยงามขึ้น ทั้งที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบที่พัฒนา ดังจะเห็นได้ชัดจากงานหัตถกรรมพื้นบ้านแทบทุกประเภท เช่น ลายผ้าทอเกาะยอ รูปแบบและลายเสือกระจูด รูปแบบและลายเครื่องจักสานย่านลิเภา งานแกะรูปหนังตะลุง เครื่องถมนคร เครื่องใช้ที่ทำจากกะลามะพร้าว สิ่งของที่ทำจากเปลือกหอย เป็นต้น

3. ผู้ผลิตมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น การผลิตแต่เดิมเป็นการผลิตและสืบทอดกันภายในครอบครัว และเป็นการผลิตเพื่อใช้เองมากกว่าผลิตเพื่อจำหน่าย กลุ่มผู้ผลิตจึงจำกัดอยู่ในวงแคบ หลังจากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้ว จึงทำให้หัตถกรรมกลายเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวนิยม ผู้ผลิตก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเปลี่ยนระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อใช้เป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย ความจำเป็นใน

การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจและพิทักษ์ผลประโยชน์ร่วมกันในกลุ่มผู้ผลิตก็มีมากขึ้นเป็นลำดับ ลักษณะของความสัมพันธ์เป็นไปทั้งในทางที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและแข่งขันกัน ซึ่งได้ปรากฏให้เห็นทั่วไป นอกจากนั้นแล้วผู้ผลิตในบางแห่งมีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจนเพื่อมุ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การรวมกลุ่มจักสานย่านลิเพาที่บ้านหมน จังหวัดนครศรีธรรมราช การรวมกลุ่มทำหัตถกรรมจากกะลามะพร้าว ที่ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

กลุ่มผู้สนับสนุน การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อกลุ่มผู้สนับสนุนการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1. ผู้สนับสนุนมีจำนวนมากและหลากหลายชั้น
เดิมมีผู้สนใจสนับสนุนการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในวงแคบ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สนใจวัฒนธรรม ด้วยเหตุว่าหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นมรดกวัฒนธรรมสำคัญอย่างหนึ่งของท้องถิ่นและของชาติ เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวชั้นอย่างจริงจัง และหัตถกรรมพื้นบ้านได้รับความสนใจกันกว้างขวางมากขึ้น ทำให้มีกลุ่มผู้สนับสนุนการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านมากขึ้นทั้งที่หน่วยงานของรัฐและเอกชน ตลอดจนกลุ่มนักวิชาการ และผู้สนใจทางด้านวัฒนธรรม
2. ผู้สนับสนุนได้ดำเนินการสนับสนุนอย่างจริงจังมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การส่งเจ้าหน้าที่หรือผู้ชำนาญการเข้าช่วยแนะนำในด้านต่าง ๆ การจัดให้มีการสาธิตการผลิตหัตถกรรมบางอย่างในโอกาสต่าง ๆ การช่วยด้านตลาดจำหน่าย การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น
3. ผู้สนับสนุนมีการประสานงานและดำเนินการร่วมกันมากขึ้น เมื่อเกิดกลุ่มผู้สนับสนุนขึ้นหลากหลาย และต่างก็มีศักยภาพในการส่งเสริมเฉพาะเรื่องเฉพาะด้าน จึงทำให้กลุ่มผู้สนับสนุนมีการร่วมมือดำเนินการร่วมกันมากขึ้น หน่วยงานเหล่านี้ เช่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคใต้ สถานศึกษาระดับต่าง ๆ หน่วยงานราชการของจังหวัดและระดับท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

กลุ่มผู้ใช้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อกลุ่มผู้ใช้หัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1. ผู้ใช้หัตถกรรมพื้นบ้านมีหลายระดับมากขึ้น เดิมผู้ที่นิยมใช้เป็นกลุ่มชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ หลังจากที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้มีผู้นิยมใช้หัตถกรรมพื้นบ้านมากขึ้น ทั้งในลักษณะที่ใช้ตามประโยชน์เดิมของหัตถกรรมนั้น ๆ และใช้ในการประดับตกแต่ง ผู้ใช้จึงเป็นกลุ่มคนหลายระดับชั้นของสังคม นิยมกันทั้งในสังคมชนบทและสังคมเมือง แม้ในโรงแรม ภัตตาคาร และสถานบันเทิงหลายแห่งในแหล่งท่องเที่ยวก็มีการใช้หัตถกรรมบางประเภท เช่น ใช้เครื่องจักสานกระจูดเป็นที่รองจานหรือที่รองแก้ว ใช้งานแกะรูปหนังประดับในอาคาร ใช้ไม้ไผ่สานกันห้องหรือทำฝาเพดาน เป็นต้น

2. ผู้ใช้จำนวนหนึ่งเปลี่ยนค่านิยมต่อการใช้หัตถกรรมพื้นบ้าน เดิมหลายคนรู้สึกว่าการใช้หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นค่านิยมพื้น ๆ หลังจากที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้ค่านิยมในการใช้หัตถกรรมพื้นบ้านเปลี่ยนแปลงไป หลายคนกลับรู้สึกว่าผู้ใช้เป็นผู้มีรสนิยมที่ดี และแสดงให้เห็นถึงความเป็นนักอนุรักษ์ที่น่าภาคภูมิใจก็มี ดังจะเห็นว่าในปัจจุบันสตรีหลายคนนิยมใช้กระเป๋าถือที่เป็นงานหัตถกรรม มีการนิยมเอาผ้าพื้นเมืองติดเสื้อกันมากขึ้น ในกลุ่มนักวิชาการเมื่อมีการประชุมสัมมนา ก็มีการใช้แฟ้มเอกสารที่ทำจากหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น กระจูดหรือผ้าพื้นเมือง เป็นต้น

2.1.2 ผลกระทบต่องานหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้

รูปแบบ การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อรูปแบบของหัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1. มีการพัฒนาเป็นรูปแบบชั้นใหม่บ้าง สำหรับงานหัตถกรรมบางประเภทที่เหมาะสมแก่การดัดแปลงรูปแบบ เช่น กระจูด สามารถนำมาจักสานแล้วประกอบเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้มากมายขึ้น เช่น ประติษฐานเป็นที่ใส่ของจดหมาย ที่รองจาน ที่รองแก้ว หัตถกรรมจากกะลามะพร้าวและจากเปลือกหอยก็สามารถดัดแปลงเป็นรูปแบบ

ต่าง ๆ ได้มากขึ้น และทำให้มีการเปลี่ยนแปลงลวดลาย สี มากขึ้น เพื่อความสวยงามและจูงใจให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ

2. มีการผลิตแปลกปลอมและฉาบฉวยมากขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของผู้ซื้อที่มีมาก จึงทำให้หัตถกรรมจำนวนหนึ่งผลิตขึ้นมาเพื่อมุ่งในเชิงปริมาณ ขาดความประณีต หรือมีการใช้วัสดุอื่นเข้ามาเสริมมากขึ้น ทำให้เกิดผลเสียต่องานหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การใช้พลาสติก ใยล่อน ฯลฯ เข้ามาแทนการใช้เส้นใยพืชตามธรรมชาติ เป็นต้น งานหัตถกรรมบางอย่างก็มีการลอกเลียนแบบและทำฉาบฉวยมากขึ้นเพื่อต้องการปริมาณในการจำหน่าย เช่น งานแกะรูปหนัง เป็นต้น

กรรมวิธีการผลิต การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อกรรมวิธีการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1. มีการใช้เครื่องมือเครื่องจักรเข้ามาช่วยในการผลิตมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผลงานที่ออกมาก็ยังคงเป็น "งานฝีมือ" หรือ "หัตถกรรม" การใช้เครื่องมือเข้ามาช่วยในการผลิตมากขึ้นนั้น เพื่อความสะดวกและรวดเร็วขึ้น เช่น การใช้จักรเย็บผ้าช่วยในการเย็บงานจักสานกระจุดเป็นรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมมีรูปแบบไม่มากนัก มักสานเป็นเส้นกันเป็นพื้นจึงไม่จำเป็นต้องใช้จักรเย็บผ้า การผลิตส่วนที่เป็นหูหิ้วหรือส่วนตกแต่งบางส่วนของกระเป๋าข่านลิเภา ซึ่งส่วนมากนิยมทำด้วยทองหรือทองเหลือง เป็นต้น

2. มีการแย่งงานกันทำเป็นส่วน ๆ มากขึ้น แต่เดิมมาผู้ผลิตคนหนึ่ง ๆ มักจะผลิตงานชิ้นหนึ่ง ๆ ตั้งแต่ต้นไปจนเสร็จ เนื่องจากมักจะทำกันเป็นงานอดิเรก เพื่อใช้เองมากกว่ามุ่งจำหน่าย การเร่งรัดในเชิงปริมาณจึงไม่จำเป็นนัก แต่หลังจากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ความต้องการทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของงานหัตถกรรมก็มีมากขึ้นด้วย ทำให้การผลิตบางอย่างต้องแย่งงานกันทำเป็นส่วน ๆ เช่น ในงานหัตถกรรมกระจุด บางคนออกแบบรูปแบบลวดลาย บางคนจักสาน บางคนเย็บ ในงานแกะรูปหนังอาจมีผู้ออกแบบเขียนลาย ผู้แกะ ผู้ทาสี

ในงานจักสานย่านลิเภา อาจแยกงานเป็นจักสานรูปทรง เข้าหู้หัว และ งานตกแต่งอีกส่วนหนึ่ง เป็นต้น

ปริมาณการผลิต การส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้มีการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากหัตถกรรม ได้กลายเป็นสินค้าที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั่วไป

ประโยชน์ใช้สอย การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อประโยชน์ใช้สอยของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งแต่เดิมนิยมใช้ ตามประโยชน์ดั้งเดิมของหัตถกรรมชนิดนั้น ๆ หลังจากมีการส่งเสริม การท่องเที่ยวมีผลกระทบในลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1. มีการใช้เพื่อประโยชน์ในการประดับ ตกแต่งมากขึ้น เช่น ใช้เสื่อกระจูด ไม้ไผ่สาน งานแกะหนัง ฯลฯ ในการตกแต่งอาคาร ใช้หัตถกรรมจากเปลือกหอย เครื่องถม หัตถกรรม จากกะลา ฯลฯ ในการประดับไว้ในตู้โชว์หรือตั้งโชว์ที่ห้องรับแขก เป็นต้น

2. มีการนิยมใช้งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็น ของฝากของที่ระลึกแก่ญาติมิตรหรือผู้ที่นับถือกันมากขึ้น อันเป็นการแสดงน้ำใจ ทั้งเป็นนัยว่าได้ไปท่องเที่ยวยังแหล่งต่าง ๆ ที่มีการผลิตหรือจำหน่ายศิลป- หัตถกรรมเหล่านั้น

ตลาดและการจำหน่าย การส่งเสริม การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อตลาดและการจำหน่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะ สำคัญ ๆ ดังนี้

1. มีตลาดจำหน่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน กว้างขวางขึ้นหลายลักษณะทั้งในและนอกท้องถิ่นที่ผลิต ตลาดเหล่านี้มีทั้งที่ จำหน่ายกันทั่วไปตามทางเท้า จำหน่ายในร้านจำหน่ายหัตถกรรมโดยเฉพาะ ตลอดจนจำหน่ายในศูนย์การค้า เป็นต้น

2. มีการประชาสัมพันธ์หัตถกรรมพื้นบ้านที่ ผลิตและจำหน่ายกันมากขึ้น โดยดำเนินการในหลายลักษณะจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายผลิต ฝ่ายจำหน่าย และฝ่ายสนับสนุน ทำให้หัตถกรรมต่าง ๆ ของแหล่งต่าง ๆ เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายขึ้น ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการจำหน่าย เป็นอันมาก

3. ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายมากขึ้น จึงส่งผลให้ระบบการผลิตเปลี่ยนจากหัตถกรรมในครัวเรือนมาเป็นหัตถกรรมการค้า ผู้ขายจำนวนไม่น้อยที่ฮึดการขายหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอาชีพหลัก ซึ่งจะเห็นได้ชัดตามแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ในภาคใต้ เช่น ที่อำเภอหาดใหญ่ (จังหวัดสงขลา) ภูเก็ต นครศรีธรรมราช เกาะสมุย (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) เป็นต้น

2.2 ผลกระทบต่อการส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้านของต่างถิ่นต่างภูมิภาคในภาคใต้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวนอกจากมีผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่เดิมในภาคใต้ในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้านของต่างท้องถิ่นต่างภูมิภาคขึ้นในภาคใต้ในลักษณะต่าง ๆ อีกด้วยดังนี้

2.2.1 มีการผลิตเลียนแบบหัตถกรรมพื้นบ้านของต่างถิ่นต่างภาคขึ้นในท้องถิ่นภาคใต้ เมื่อหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสินค้าที่ต้องการของนักท่องเที่ยว จึงทำให้มีการถ่ายโยงแลกเปลี่ยนการผลิตหัตถกรรมระหว่างท้องถิ่นระหว่างภูมิภาคเกิดขึ้นด้วย เพราะโดยภาพรวมแล้วหัตถกรรมเหล่านี้ก็ยังถือได้ว่าเป็น "หัตถกรรมไทย" โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศยังคงต้องการหัตถกรรมเหล่านี้อยู่มาก และบางครั้งนักท่องเที่ยวเองก็ไม่สามารถไปท่องเที่ยวได้ทั่วถึงทุกภูมิภาคและทุกถิ่นที่เป็นแหล่งผลิตหัตถกรรม จึงมีผู้ผลิตหลายคนพยายามนำเอาหัตถกรรมพื้นบ้านของต่างถิ่นต่างภูมิภาคมาผลิตขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้านอีกลักษณะหนึ่ง เช่น การผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบ (เซรามิก) ที่จังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช และนราธิวาส เป็นต้น

2.2.2 มีการส่งเสริมด้านการตลาดของหัตถกรรมพื้นบ้านต่างถิ่นต่างภูมิภาคขึ้นในภาคใต้ โดยการนำเอาหัตถกรรมพื้นบ้านของต่างถิ่นต่างภูมิภาคเข้ามาจำหน่ายตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในภาคใต้ ซึ่งจะมีวางจำหน่ายในลักษณะต่าง ๆ กัน ตั้งแต่วางจำหน่ายบนทางเท้า แผงลอย จนถึงตั้งเป็นร้านจำหน่ายหัตถกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะ ดังปรากฏให้เห็นทั่วไปในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ เช่น อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด

สงขลา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น
 ทัศนกรรมพื้นบ้านดังกล่าวมีหลายชนิดเช่น เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ
 รมกระดาศ งานแกะสลักไม้ ผ้าพื้นเมืองของภาคอื่น ๆ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อทัศนกรรมพื้นบ้านทั้งที่เป็นทัศนกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น และทัศนกรรมพื้นบ้านจากต่างถิ่น ผลกระทบเหล่านั้นเป็นไปในหลายลักษณะ ซึ่งส่วนมากจะเป็นผลกระทบในทางดีมากกว่าผลกระทบในทางเสียต่อทัศนกรรมพื้นบ้าน

ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อนันทนาการชาวบ้าน

นันทนาการชาวบ้านเป็นวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการให้ความบันเทิง ผ่อนคลายความตึงเครียดเป็นหลัก และบางอย่างอาจจะมีบทบาทในด้านพิธีกรรม ความเชื่อ อีกทั้งช่วยกล่อมเกลापฤติกรรมทางสังคมควบคู่ไปด้วย ในภาคใต้ในอดีตมีนันทนาการหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ และเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ สืบมาจนถึงปัจจุบัน นันทนาการชาวบ้านที่มีมาแต่เดิมก็เสื่อมความนิยมสูญหายไปบ้าง คงหลงเหลืออยู่ในขณะนี้เพียงส่วนหนึ่ง เท่าที่พบที่เด่น ๆ มีดังนี้

แหล่งข้อมูล	นันทนาการที่ปรากฏ เฉพาะแหล่ง	นันทนาการที่ปรากฏ ร่วมกันเป็นส่วนใหญ่
เกาะสมุย	ชนควาย	หนังตะลุง โนรา
บ้านพุมเรียง	-	เพลงบอก ลิเกป่า
อ. เมืองนครศรีธรรมราช	ประชันปิด	มวย ชนวัว ชนไก่
บ้านทะเลน้อย	-	กัศปลา เลี้ยงนก
อ. เมืองสงขลา	-	เล่านิทาน
อ. หาดใหญ่	เพลงเรือ	
อ. เมืองยะลา	ลิละ มะโย่ง รองเง็ง ซิมเป็ง	
อ. ภูเก็ต	หลัอแห่ง	
เกาะปันหยี	-	

เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ฝ่ายต่าง ๆ ได้เล็งเห็นเสน่ห์ของนันทนาการชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีนาฏศิลป์และกีฬา จึงเลือกสรรมาใช้ประโยชน์ตามโอกาสและบทบาทหน้าที่ของตน ฝ่ายต่าง ๆ ที่นำนันทนาการชาวบ้านไปใช้ได้แก่

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ นำนันทนาการชาวบ้านออกเผยแพร่ในงานส่งเสริมวัฒนธรรมในที่ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

- ส่วนราชการในพื้นที่ สยามคม ชมรม สโมสร ใช้นันทนาการชาวบ้านต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมชม มาอบรม ประชุม สัมมนา ในพื้นที่เป็นการอวดศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นของดีของท้องถิ่น และใช้เป็นสื่อบันเทิงในงานสังสรรค์ภายในกลุ่ม

- วงการธุรกิจ เช่น โรงแรม กัศตาการ ส่วนอาหาร บริษัทท่องเที่ยว จัดนันทนาการชาวบ้านเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้

บริการธุรกิจของตน และการจัดสิ่งนี้หลายแห่งเกิดขึ้นจากความต้องการ
เรียกร้องของนักท่องเที่ยวโดยตรง

- เอกชนบางคน จัดนันทนาการชาวบ้านเพื่อช่วยเผยแพร่ศิลป-
วัฒนธรรม และใช้ประชาสัมพันธ์ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับนันทนาการนั้น ๆ ของ
ตนพร้อม ๆ กันไปด้วย เช่น นายหนึ่งสุชาติ ทวีชัยสิน มีการสาธิตการ
แสดงหนังตะลุงแก่นักท่องเที่ยวและลูกค้าที่มาเยี่ยมชมซื้ออาหารหนังตะลุงที่เขา
ผลิตขึ้น โดยจัดสาธิตในบริเวณที่บ้านซึ่งใช้เป็นสถานที่แกะหนังนั่นเอง

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ในภาคใต้ พบว่ามีบางแห่งเท่านั้นที่ใช้
นันทนาการพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยว นันทนาการที่ใช้ก็มีเพียงบางอย่าง
โดยใช้ทั้งนันทนาการที่มีอยู่ในชุมชนและรื้อฟื้นนันทนาการที่เสื่อมความนิยม
หรือเลิกไปแล้วขึ้นมาใหม่ จัดนันทนาการในรูปแบบต่าง ๆ กันดังสรุปใน
ตาราง

แหล่งข้อมูล	นันทนาการที่ยังเล่นอยู่เป็นปกติ ในชุมชน	นันทนาการที่ รื้อฟื้นขึ้นใหม่
เกาะสมุย	<ul style="list-style-type: none"> - โนราใช้มากที่สุด จัดประจำ ในโรงแรม ส่วนอาหาร ตัดตอนมารำเป็นชุด ๆ ราว ชุดละ 10 นาที - หนังตะลุง จัดแสดงสาธิต บางโอกาส - ชนควาย นิยมจัดในวันเสาร์ - อาทิตย์ ทุกสัปดาห์ 	

แหล่งข้อมูล	นันทนาการที่ยังเล่นอยู่เป็นประจำ ในชุมชน	นันทนาการที่ รื้อฟื้นขึ้นใหม่
อ. เมืองนครศรีธรรมราช	- โนรา หนึ่งตะลุง เพลงบอก จัดสาธิตรับนักท่องเที่ยวเป็น หมู่คณะ	- รื้อฟื้นโนราโกลกน และลิเกป่ามา แสดงสาธิตใน งานส่งเสริม วัฒนธรรมต่าง ๆ
อ. หาดใหญ่ และ อ. เมืองสงขลา	- โนรา ร่องเง็ง จัดแสดง ประจำในโรงแรม สวนอาหาร และศูนย์วัฒน- ธรรมของเอกชน - หนึ่งตะลุง จัดสาธิตบาง โอกาส - ชนวีว จัดหลายสนามโดย กำหนดวันแต่ละแห่งไว้ แน่นอน	
อ. เมืองภูเก็ต	- หล้อแห็งง จัดสาธิตบาง โอกาส	
อ. เมืองยะลา	- ร่องเง็ง ชัมเปง ลีละ จัดสาธิตบางโอกาส	

สำหรับบ้านพุ่มเรียง บ้านทะเลน้อย และเกาะปันหยี่ ไม่มีการนำนันทนาการชาวบ้านมาใช้เพื่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้เป็นเพราะนักท่องเที่ยวมิได้พักค้างคืนหรือหยุดนาน ๆ เป็นเพียงแวะชมซื้อหาของที่ระลึกแล้วผ่านไป

ในการจัดนันทนาการเพื่อรับนักท่องเที่ยว ผู้จัดได้รับคำแนะนำจากหลายฝ่าย ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรม วิทยาลัยนาฏศิลป์ นักท่องเที่ยว และจากการอ่านหนังสือเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ตลอดจนคู่มือทริพส์ แต่การจัดก็ยังมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนแหล่งท่องเที่ยว และเปรียบเทียบกับการใช้นันทนาการสมัยใหม่ เหตุผลที่จัดก็น้อยเนื่องจากผู้ประกอบการเห็นว่าได้รับผลตอบแทนทางธุรกิจค่อนข้างน้อยเพราะค่าจ้างแพง มักมีปัญหากับผู้แสดงในการตกลงราคาค่าแสดง เวลาที่ใช้แสดงและรูปแบบ ซึ่งผู้แสดงมักจะต้องใช้เวลามาก ๆ และอยากแสดงเต็มรูปแบบ ซึ่งผู้ประกอบการเห็นว่าอึดอัดเย็นเยือก ส่วนผู้แสดงที่พอจะเจรจาจนรู้เรื่องก็มักจะมีปัญหาต้องแย่งกับแหล่งประกอบการอื่น นอกจากนี้ยังขาดผู้ประกอบการงานกับผู้แสดง ขาดผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการอธิบายประกอบการแสดงนั้น ๆ ซึ่งเป็นความต้องการของนักท่องเที่ยว

แม้การจัดนันทนาการชาวบ้านเพื่อการท่องเที่ยวจะยังมีน้อยและอยู่ในวงจำกัด แต่ก็ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแวดวงนันทนาการชาวบ้านตามสมควร เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ กล่าวคือ

1. เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบของนันทนาการ เดิมการแสดงดนตรี นาฏศิลป์ หรือละครชาวบ้าน จะแสดงต่อเนื่องกันนานหลายชั่วโมง บางอย่างแสดงตั้งแต่หัวค่ำจนสว่าง เช่น โนรา หนังตะลุง ดังจะเห็นได้จากงานสวนสนุก งานนักชัตฤกษ์ และมักมีพิธีกรรมและความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เมื่อนำมาแสดงให้นักท่องเที่ยวชมก็มีการปรับรูปแบบ ที่พบทั่ว ๆ ไปคือจัดแสดงแบบสาธิตอย่างย่อ ๆ ให้ได้เห็นกระบวนการหรือขั้นตอนของการแสดง เช่นหนังตะลุงจะออกฤกษ์ พระอิศวร ปรายหน้าบท บอกเรื่อง ตั้งเมือง แสดงเรื่อง ในแต่ละขั้นตอนอย่างสั้น ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้สัมผัสกับภาพที่แท้จริง ชาครสชาติ ผู้แสดงก็อึดอัดเพราะผิดธรรมชาติ ถ้าเป็นโนราก็ตัดตอนเอาการรำมาเสนอเป็นชุด ๆ ที่แสดงอยู่ทั่วไปได้แก่ บทประณม ครูสอน สอนรำ คล้องหงส์

และแต่ละชุดก็ราวอย่างย่อเพื่อให้จบตามเวลาที่กำหนดประมาณ 8 - 10 นาที การปรับรูปแบบบางครั้งผู้แสดงกำหนดเอง แต่บางครั้งผู้ประกอบการเป็นผู้กำหนด ผลที่เกิดขึ้นนอกจากทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อนในเรื่องรูปแบบการแสดงแล้วบางครั้งเกิดการกระทบกระทั่งระหว่างผู้แสดงกับผู้ประกอบการทำให้นักแสดงที่เป็นศิลปินชาวบ้านไม่สามารถสนองตอบต่อผู้ประกอบการได้ ฝ่ายผู้ประกอบการจึงมักจะหานักแสดงที่เป็นข้าราชการ นักศึกษา หรือเยาวชนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจจะหารายได้พิเศษมาแสดงเพราะไม่ค่อยมีเงื่อนไขดนตรีประกอบก็ใช้เทปแทนดนตรีสด ทำให้ประหมัดลงไปได้มาก แต่การแสดงมักจะไม่สมบูรณ์ในเชิงศิลปะ ทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมแทนที่จะเป็นการอวดศิลปะของท้องถิ่น อาจจะทำให้ศิลปะของท้องถิ่นด้อยค่าลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อศิลปินพื้นบ้านแท้ ๆ โดยอ้อม อันที่จริงนักท่องเที่ยวดังกล่าวต้องการชมการแสดงที่เป็นของแท้ ๆ ไม่มีการปรับเปลี่ยนมากกว่า และต้องการให้มีผู้อธิบายให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงนั้น ๆ ด้วย แต่ผู้ประกอบการไม่สามารถสนองตอบได้ และเห็นว่าถ้านักท่องเที่ยวจะชมการแสดงเต็มรูปแบบก็ต้องหาชมการแสดงที่จัดขึ้นทั่วไปในชุมชน ซึ่งไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวเช่นกัน ต่อกรณีนี้จึงจำเป็นต้องติดต่อประสานงานโดยหลักเลียงไม่ได้ อย่างไรก็ตามเรื่องนี้นักวิชาการให้ความเห็นว่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการและศิลปินพื้นบ้านจะต้องประสานความคิดเห็น อาจจะโดยการจัดประชุมสัมมนาเพื่อร่วมกันหาแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้ ไม่ว่าจะในรูปแบบของการแสดง เวลา อัตราค่าตอบแทนการแสดง วิธีการที่เอื้อให้ศิลปินพื้นบ้านแท้ ๆ ได้ร่วมเผยแพร่ การเปิดโอกาสให้เยาวชนที่มีไหวพริบดีได้เรียนรู้ สืบทอด และให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ การสร้างบุคลากรที่ทำหน้าที่อธิบายให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดง รวมทั้งนันทนาการอื่น ๆ การประสานกันอย่างจริงจังโดยตระหนักในคุณค่าสาระของศิลปะการแสดงจะช่วยให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นไปอย่างเหมาะสม คงเอกลักษณ์ เกิดประโยชน์คุณค่าทั้งต่อวัฒนธรรมและธุรกิจ

2. เกิดความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มศิลปินและชาวบ้าน กล่าวคือ ศิลปินรู้สึกตระหนักในคุณค่า และบทบาทของตนในฐานะผู้เผยแพร่วัฒนธรรม ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะต่อกรณีที่ศิลปินได้รับเชิญให้ไปแสดงในงาน สำคัญ ๆ แสดงต่างภูมิภาคและต่างประเทศ เขาเห็นว่าศิลปินมีคุณค่ามากขึ้น ได้รับการยอมรับยกย่องจากราชการและวงการต่าง ๆ ในสังคม มิใช่เป็น เพียงพวกเดินกินรำกั้น ได้ขยายสังคมให้กว้างขึ้น มีรายได้สูงขึ้น ได้ สร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันบางครั้งรู้สึกว่ ตนเองทำหน้าที่ศิลปินไม่ได้ตั้งใจ เพราะถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขในเรื่อง รูปแบบการแสดงและเวลา อย่างไรก็ตาม ก็รู้สึกว่าสถานภาพของศิลปินสูงขึ้น ความรู้สึกนี้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะศิลปินที่ได้รับโอกาสเช่นนั้นโดยตรง ศิลปินอื่น ๆ ก็รู้สึกท้อใจเหมือนกัน สำหรับชาวบ้านทั่วไปแม้จะไม่ได้รับ ประโยชน์อะไร แต่ก็รู้สึกภูมิใจ เห็นว่าศิลปินเป็นหน้าตาของชุมชน แต่มี บางคนเกรงว่าศิลปินบางส่วนจะทำลายเอกลักษณ์ของศิลปะการแสดงของ ท้องถิ่นเพราะมุ่งแต่สนองความต้องการของผู้ประกอบการมุ่งแต่แสวงหา ประโยชน์ ลืมนึกถึงบทบาทในฐานะผู้เผยแพร่วัฒนธรรม เกรงว่าเมื่อ ศิลปินมีสถานภาพสูงขึ้นจะเป็นคนเอาแต่ได้ หยิ่ง ถือตัว ทำให้ค่าตัวแพง ขึ้นจนชาวบ้านไม่สามารถเรียกหาไปใช้ได้ตั้งแต่ก่อน ซึ่งความวิตกเช่นนี้ได้ เกิดเป็นจริงขึ้นแล้วในพื้นที่อำเภอเกาะสมุย

3. เกิดการรื้อฟื้นนันทนาการชาวบ้านที่เสื่อมความนิยมหรือ สูญหายไปแล้วขึ้นมาใหม่ เช่นหาศิลปินโนราโกลน ลิเกป่า มาสาธิตใน งานส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวต่าง ๆ ทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะ อย่างยิ่งเยาวชนได้สัมผัสกับวัฒนธรรมนั้น เป็นแรงกระตุ้นให้สถาบันการศึกษา พิจารณาค้นหาฟื้นฟูของดีในอดีตขึ้นมาส่งเสริมเผยแพร่อีก ทำให้วัฒนธรรม เหล่านั้นหวนกลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง แม้จะยังไม่โดดเด่น แต่หากทำ อย่างต่อเนื่อง ปรับรูปกระบวนการให้สมสมัยก็สามารถฟื้นอดีตและเชื่อมต่อให้ งอกงามต่อไปได้

นอกจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการนำนันทนาการชาวบ้าน ไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวแล้ว การที่การท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริมได้ส่ง ผลกระทบต่อนันทนาการชาวบ้านด้วยอีก 2 ลักษณะ ได้แก่

1. เกิดการสร้างนันทนาการใหม่ ๆ ขึ้นมาในรูปของ "ระบำ" แห่งผลิตระบำคือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยนาฏศิลป์ และมหาวิทยาลัย โดยพยายามเลียนแบบวิถีชีวิตของชาวบ้านในแง่มุมต่าง ๆ กัน เช่น อาชีพ ประเพณี นันทนาการ จัดทำขึ้นเป็นระบำ จัดองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งท่ารำ ดนตรี การแต่งกาย ให้สะท้อนความเป็นท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นงานสร้างสรรค์ที่น่าสนใจไม่น้อย แต่กล่าวไม่ได้ว่าเกิดขึ้นเพราะอิทธิพลของการท่องเที่ยวโดยตรง อย่างไรก็ตาม ระบำที่สร้างสรรค์ขึ้นส่วนใหญ่ได้นำไปเผยแพร่ในงานส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว จึงนับเป็นผลกระทบอีกมุมหนึ่งที่สำคัญ ยิ่งในระยะหลังผลงานเหล่านี้ถูกนำไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น และบางครั้งขาดการอธิบายที่รัดกุม ทำให้ผู้ชมเข้าใจผิดคิดว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้าน และเกิดปัญหาวิพากษ์วิจารณ์กันว่างานเหล่านั้นเป็นวัฒนธรรมของใคร ได้อะไรในการส่งเสริมเผยแพร่ ยิ่งการจัดการแสดงเพื่อการท่องเที่ยวมีระบำเหล่านี้มาก ๆ ผลกระทบต่อการถ่ายทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมที่แท้ของชาติและของพื้นบ้านก็ย่อมมีมาก การผลิตระบำใหม่ ๆ ขึ้นแสดงเพื่อการท่องเที่ยวจึงเป็นดาบสองคม หากไม่กำหนดสัดส่วนให้เหมาะสม และสื่อสารข้อมูลให้ถูกต้อง

2. มีการนำนันทนาการสมัยใหม่มาใช้เพื่อการท่องเที่ยว เช่น สถานดิสโกเทค คาราโอเกะ ไนต์คลับ เป็นต้น แหล่งนันทนาการเหล่านี้ได้รับความสนใจอย่างมากจากนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น ผู้ที่มาเที่ยวส่วนใหญ่โดยเฉพาะเยาวชนมักจะคลั่งไคล้เห็นเป็นความโก้เก๋ เมื่อถูกหล่อหลอมทรศนะเช่นนี้ขึ้นมา ก็มองนันทนาการชาวบ้านแบบดูถูก ไม่เห็นคุณค่า นับเป็นผลกระทบต่อนันทนาการชาวบ้านที่รุนแรงและน่าเป็นห่วง เพราะเยาวชนเหล่านี้แทนที่จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม กลับกลายเป็นผู้เหี่ยวร้างเป็นอุปสรรค นอกจากนี้ยังก่อปัญหาอื่น ๆ ทางสังคมต่อเนื่องตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ

โดยสรุปแล้ว การส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้ได้ส่งผลกระทบต่อนันทนาการชาวบ้านทั้งด้านบวกและด้านลบ และด้านบวก ทำให้มีการนำนันทนาการมาใช้เพื่อการท่องเที่ยว ทำให้ศิลปินตระหนักในคุณค่าของตนและ

งานศิลปะ ทำให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ และเกิดผลในการเผยแพร่วัฒนธรรม แต่ประการหลังนี้มีประเด็นที่เป็นปัญหาอยู่มาก ทั้งด้านการรักษาเอกลักษณ์ของนันทนาการชาวบ้าน การปรับตัวของศิลปิน ผู้ประกอบการ และชาวบ้านทั่วไป อีกทั้งยังกระตุ้นให้รื้อฟื้นนันทนาการที่สูญเสียความนิยมไปแล้วมาใช้อีก กระตุ้นให้สร้างสรรค์ระบอบประยุกต์ ซึ่งก็มีทั้งส่วนดีและส่วนเสียอยู่ในตัว ส่วนที่เป็นด้านลบโดยสิ้นเชิงคือการเกิดแหล่งนันทนาการสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลให้นันทนาการชาวบ้านถูกมองอย่างไร้ค่า

ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อโบราณสถานและศาสนสถาน

1. สภาพของโบราณสถานและศาสนสถานในภาคใต้ ภาคใต้เป็นดินแดนที่มนุษย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือมนุษย์ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกเมื่อระยะเวลาไม่น้อยกว่า 37,000 ปีมาแล้ว และได้พัฒนาวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องจนมาตราบจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ตั้งแต่ระยะเวลาดังกล่าว เป็นต้นมา ชุมชนโบราณหลายแห่งในภาคใต้ได้พัฒนาอารยธรรมได้อย่างสูงส่ง จนบางช่วงเวลากลายเป็นศูนย์กลางแห่งอารยธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ชุมชนโบราณเขาสามแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ชุมชนโบราณท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ชุมชนโบราณลิซล อำเภอลิซล จังหวัดนครศรีธรรมราช, ชุมชนโบราณนครศรีธรรมราช, ชุมชนโบราณสทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา, ชุมชนโบราณชะรัง อำเภอชะรัง จังหวัดปัตตานี, ชุมชนโบราณควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และชุมชนโบราณเกาะคอเขา อำเภอกระบือ จังหวัดพังงา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ในบริเวณชุมชนโบราณเหล่านี้จึงได้ปรากฏ "โบราณสถาน" เป็นจำนวนมาก โบราณสถานเหล่านี้มีอายุต่างกันออกไป บางแห่งมีอายุตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ บางแห่งมีอายุตั้งแต่สมัยถึงประวัติศาสตร์ และบางแห่งอาจจะมีอายุเพียง 100 ปีเท่านั้น

ในบรรดาโบราณสถานที่กำลังกล่าวมานี้ โบราณสถานประเภทหนึ่งที่ยังคงปรากฏอยู่ในภาคใต้ในปริมาณมากเป็นพิเศษ คือ โบราณสถานที่สร้างขึ้นเนื่องในระบบความเชื่อของชุมชนหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ศาสนสถาน" โดยศาสนสถานดังกล่าวนั้นนอกจากบางส่วนจะเป็น "โบราณสถาน" คือ มีอายุเก่าแก่แล้ว บางส่วนเป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นใหม่

ในส่วนของศาสนสถานรุ่นเก่าหรือเป็นศาสนสถานที่เป็นโบราณสถานปรากฏว่าศาสนสถานในภาคใต้เหล่านี้ส่วนใหญ่สร้างขึ้นเนื่องในศาสนาที่สำคัญของภาคใต้มาตั้งแต่โบราณคือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ซึ่งได้ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีว่าศาสนาทั้งสองนี้เข้ามาสู่ภาคใต้เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 10 - 11

ส่วนสถานที่ก่อสร้างของศาสนสถานที่เป็นโบราณสถานเหล่านี้บางแห่งเป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นในถ้ำซึ่งเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น ถ้ำศิลาปี่ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และถ้ำพระนอน (ภายในวัดคูหาภิมุข) ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ได้สร้างขึ้นกลางแจ้ง โดยใช้วัสดุต่าง ๆ กันและปรากฏอยู่โดยทั่วไป เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช, หอพระอิศวร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ วัดมัสยิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นต้น

ศาสนสถานรุ่นโบราณดังกล่าวนี้ ในปัจจุบันนี้อาจจะแบ่งออกได้ตามประโยชน์การใช้สอยได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ศาสนสถานร้าง เป็นศาสนสถานที่ไม่ได้ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในศาสนาอย่างที่เคยเป็นมาหรือตามจุดมุ่งหมายในการสร้าง เช่น หอพระอิศวร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช, พระเจดีย์ยักษ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และหอพระสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น โดยศาสนสถานประเภทนี้มีอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มากที่สุด

2) ศาสนสถานที่ยังใช้สอยอยู่ เป็นศาสนสถานที่ยังคงใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอยู่สืบมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช, วัดมัสยิมาวาส

อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา, วัดคูหาภิมุข อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นต้น โดยศาสนสถานประเภทนี้มีอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชมากที่สุดเช่นเดียวกัน

ส่วนศาสนสถานที่จะสร้างขึ้นใหม่ในภาคใต้ ส่วนใหญ่ได้สร้างขึ้นเนื่องในระบบความเชื่อของศาสนาที่สำคัญซึ่งเผยแพร่ในภาคใต้ในปัจจุบัน 3 ศาสนา โดยมีปริมาณเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ศาสนาพุทธ ได้แก่ สถูปเจดีย์, โบสถ์ วิหาร และเสนาสนะทั้งปวงภายในวัด ศาสนาอิสลาม ได้แก่ มัสยิดหรือสุเหร่า และศาสนาคริสต์ ได้แก่ โบสถ์

2. ผลกระทบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อโบราณสถานและศาสนสถานในภาคใต้

ศาสนสถานและโบราณสถานนับเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของภาคใต้ ในปัจจุบันนี้แทบทุกท้องถิ่นในภาคใต้ได้ใช้ศาสนสถานและโบราณสถานเป็นประโยชน์ทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยแต่ละท้องถิ่นได้นำทรัพยากรประเภทนี้มาใช้มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่าง

อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช, วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, วัดเสมาเมือง, วัดท่าโพธิ์วรวิหาร, หอพระพุทธลีลึงค์, พระเจดีย์ยักษ์, วัดพระเงิน, ฐานพระสยาม, หอพระอิศวร, หอพระนารายณ์, กำแพงเมืองโบราณนครศรีธรรมราช, สระล้างดาบศรีปราชญ์, เก๋งจีนวัดแจ้ง, เก๋งจีนวัดประดู่, วัดท้าวโคตร, วัดสวนหลวงตะวันตก (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง เป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช), กุฏิทรงไทยวัดวังตะวันตก, ศาลพระเสื้อเมือง, และเมืองโบราณพระเวียง เป็นต้น

จังหวัดภูเก็ต ได้แก่ วัดไชยธาราราม (วัดฉลอง), วัดพระทอง, และวัดพระนางสร้าง เป็นต้น

อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ได้แก่ กำแพงเมืองโบราณสงขลา, พระสถูปเจดีย์เขาดังกวน, จวนเจ้าเมืองสงขลา (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา) วัดมัชฌิมาวาส และเมืองโบราณสงขลา
ฝั่งหัวเขาแดง เป็นต้น

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้แก่ วัดหงส์ประดิษฐาราม,
วัดโคกसानคุณ, และวัดและศาลเจ้าของจีนหลายแห่ง เป็นต้น

อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ พระบาทเขาเส,
พระศิลาวยง วัดสำเร็จ, พระสถูปเจดีย์เก่าวัดสำเร็จ, อุโบสถเก่าวัด
ประเดิม, พระพุทธรูปโบราณบ้านนาผล, พระสถูปเจดีย์วัดแหลมสอ,
พระสถูปเจดีย์วัดศิลาสูง, พระสถูปเจดีย์ขรัวพุทธชรวัดหน้าพระลาน, พระใหญ่
เกาะฟาน, บ้านทรงเงินแบบเก่าที่บางเก่า และบ้านทรงปั้นหยาใกล้วัด
ประเดิม เป็นต้น

อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้แก่ พระพุทธรูปไสยาสน์
วัดคูหาภิมุข, ศาลหลักเมือง และศาสนสถานในถ้ำหลายแห่งในบริเวณ
ตำบลหน้าถ้ำ เป็นต้น

บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
ได้แก่ วัดทะเลน้อย

นอกจากที่กล่าวมา ยังมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอีกประเภท
หนึ่งที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่มาภาคใต้มาก แม้ว่าทรัพยากร
เหล่านั้นจะไม่ได้เป็นโบราณสถานและศาสนสถานก็ตาม ทรัพยากรดังกล่าว
คือ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน และพิพิธภัณฑสถาน ดังตัวอย่าง

อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ อนุสาวรีย์
วีระไทย, หอจดหมายเหตุนายภักดีธรรม (พลเอกเปรม ติณสูลานนท์)
และศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช

จังหวัดภูเก็ต ได้แก่ อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทร,
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถลาง, ศูนย์ชีววิทยาทางทะเล และศูนย์ศิลป-
วัฒนธรรมวิทยาลัยครุภูเก็ต

อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ได้แก่ ประติมากรรมนางเงือก
ณ แหลมสมิหรา สถาบันทักษิณคดีศึกษา และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครุ
สงขลา

อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานศรีวิชัย ณ
วัดคูหาภิมุข และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูยะลา

อย่างไรก็ตาม ยังมีศาสนสถานอีกประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจ
จากนักท่องเที่ยวสูงมากเช่นเดียวกัน คือ ศาสนสถานเนื่องในศาสนา
อิสลาม โดยเฉพาะมัสยิดหรือสุเหร่า แต่จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับ
คำตอบที่สำคัญว่า ศาสนสถานในศาสนาอิสลามที่ยังคงใช้เป็นที่พักประกอบ
ศาสนกิจอยู่ในปัจจุบันนี้ "ไม่เหมาะสม" ที่จะให้นักท่องเที่ยวทุกประเภทเข้าไป
ท่องเที่ยว เพราะขัดต่อความรู้สึก และส่งเสียงก่อให้เกิดความรำคาญต่อ
การปฏิบัติศาสนกิจ มุสลิมทุกคนภาคภูมิใจที่ศาสนสถานของเขาเป็นสถานที่
สำคัญ แต่อยากจะทำให้มีความสำคัญต่อการเผยแพร่ศาสนา มากกว่ากิจกรรม
อื่นใด ด้วยเหตุนี้ ในเกาะปีนหยี ตำบลเกาะปีนหยี อำเภอเมือง
จังหวัดพังงา ซึ่งมีศาสนสถานอยู่เพียงแห่งเดียว คือ มัสยิด จึงไม่ได้
เกี่ยวข้องกับใด ๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีป้ายประกาศไว้
หน้าศาสนสถานแห่งนี้ด้วยว่า "เฉพาะมุสลิม ผู้นับถือศาสนาอื่นไม่เข้าไปใน
ตัวอาคาร"

ส่วนที่บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี แม้ว่าจะมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน
และโบราณสถานอยู่มาก แต่ในขณะนี้ศาสนสถานและโบราณสถานเหล่านั้น
ยังไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวใด ๆ เช่น วัดโพธาราม ซึ่ง
มีบานประตูสลักไม้ของพระอุโบสถ สถูปเจดีย์แบบศรีวิชัย ตูลายรดน้ำ
พระอุโบสถเก่า กุฏิทรงไทยแบบเก่า บานหน้าต่างแกะสลักไม้บนกุฏิ
เจ้าอาวาส และเครื่องถ้วย, วัดศักดิ์คุณาราม มีพระอุโบสถโบราณ
พระประธานในพระอุโบสถ ที่เป็นพระพุทธรูปรุ่นเก่า ศาลาการเปรียญ
ทรงไทยโบราณ, วัดพุมเรียง มีพระอุโบสถโบราณ พระพุทธรูปรุ่นเก่า
สถูปเจดีย์โบราณ เครื่องถ้วยรุ่นเก่า พระพุทธรูปโบราณ และจารึก
รุ่นเก่า, วัดอุบล มีพระอุโบสถรุ่นเก่าที่มีหน้าบันสวยงามมาก และ
พระพุทธรูปรุ่นเก่า, วัดตระพังจิก หรือวัดสวนโมกข์เก่า มีหลักฐานการ
ตั้งสวนโมกข์พลาารามเก่า และพระพุทธรูปเก่า, ในตลาดพุมเรียง มีบ้าน
แบบโบราณ ปั้นใหญ่โบราณ และมัสยิดเก่า และในบริเวณใกล้เคียงกัน

กับตลาดพุมเรียง มีสัญลักษณ์ของเจ้าเมืองไชยา มีพลับพลาและมีชุมชนโบราณที่ค้นพบโบราณวัตถุมากมาย โดยเฉพาะเครื่องถ้วยจีนที่มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 และลูกปัดโบราณนานาชนิด คือ ชุมชนโบราณแหลมโพธิ์ และป่ายาง เป็นต้น

ในภาคใต้มีการใช้โบราณสถานและศาสนสถานเพื่อการท่องเที่ยวหลายลักษณะ และบางลักษณะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสร้างศาสนสถานและการอนุรักษ์โบราณสถาน จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อโบราณสถานและศาสนสถานหลายประการ ดังนี้

2.1 ผลกระทบต่อด้านกายภาพ ในที่นี้ "ลักษณะทางด้านกายภาพ" ของโบราณสถานและศาสนสถาน หมายถึง ลักษณะของโบราณสถานและศาสนสถานที่เกิดขึ้นได้ง่าย เช่น รูปร่าง ขนาด รูปแบบ สัดส่วนของอาคาร ประเภทของอาคารและสิ่งก่อสร้าง ผังบริเวณ และภูมิสถาปัตยกรรม เป็นต้น (ภูมิสถาปัตยกรรม หมายถึง สิ่งก่อสร้างครุภัณฑ์ประกอบผังบริเวณ พืชพันธุ์ไม้ และอื่น ๆ ที่มีการใช้สอยเกี่ยวข้องกับภูมิสถาปัตยกรรม เช่น ถนน ทางเท้า ม้านั่ง โคมไฟ ถังขยะ ต้นไม้ทั้งยืนต้นและไม้พุ่ม เป็นต้น)

จากการใช้โบราณสถานและศาสนสถานเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้ในระยะที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านกายภาพต่อโบราณสถานและศาสนสถานเหล่านั้นหลายอย่าง ดังนี้

2.1.1 การแบ่งเขตการใช้ที่ดินในบริเวณ โบราณสถานและศาสนสถานหลายแห่งไม่ได้แบ่งเขตการใช้ที่ดินอย่างชัดเจน ทำให้การใช้ที่ดินปะปนกัน โดยเฉพาะสิ่งขาวาสไม่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้ขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวเฟ้นผ่านพลุกพล่านไปทั่วทุกพื้นที่

2.1.2 การแบ่งเขตของกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางศาสนา โบราณสถานและศาสนสถานหลายแห่งไม่มีการแบ่งเขตกิจกรรม ทำให้กิจกรรมเหล่านั้นอยู่ปะปนกัน จนแยกไม่ออกว่ากิจกรรมใดเป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว และกิจกรรมใดเป็นกิจกรรมทางศาสนา

โดยเฉพาะวัดแทบทุกแห่งในแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ เช่น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช, จังหวัดภูเก็ต, อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

2.1.3 การแบ่งเขตของกิจกรรมชุมชน โบราณสถานและศาสนสถานหลายแห่งได้จัดกิจกรรมชุมชนในบริเวณเดียวกัน ไม่ได้แบ่งให้ชัดเจน เช่น การค้าขายภายในบริเวณโบราณสถานและศาสนสถาน การพักผ่อนในบริเวณโบราณสถานและศาสนสถาน ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้นภายในวัดเพื่อการค้าและการท่องเที่ยว อย่างกรณีที่วัดพระธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดงานเทศกาลเดือนสิบขึ้นภายในวัดบางปีโดยจัดรายการแสดงที่ไม่เหมาะสมขึ้นบริเวณวัดในโอกาสนี้ด้วย เช่น การแสดงลามก การพนัน ดนตรี และบันเทิงนานารูปแบบ เป็นต้น

2.1.4 การแบ่งเขตของกิจกรรมการบริการเพื่อการท่องเที่ยว โบราณสถานและศาสนสถานแทบทุกแห่งผู้รับผิดชอบได้ปล่อยปละละเลยให้มีการจัดบริการเพื่อการท่องเที่ยวอยู่เพ่นพ่านสะเปะสะปะภายในเขตพุทธาวาสหรือในเขตโบราณสถาน โดยเฉพาะการตั้งร้านขึ้นจำหน่ายหรือการเดินทางจำหน่ายดอกไม้ ชูบเทียน อาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวในบริเวณดังกล่าว

2.1.5 สถาปัตยกรรม โบราณสถานและศาสนสถานแทบทุกแห่งได้รับผลกระทบทางด้านสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะการต่อเติมโบราณสถานเพื่อประโยชน์ใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม และร้านค้า เป็นต้น รวมทั้งยังมีการสร้างอาคารที่ไม่เหมาะสมในบริเวณโบราณสถาน โดยอาคารเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อการต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว เช่น สร้างเป็นหอพักรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้บางแห่งยังได้มีการเปลี่ยนรูปแบบและทาสีโบราณสถานใหม่เพื่อการเอาใจนักท่องเที่ยวอีกด้วย

2.1.6 องค์ประกอบภูมิสถาปัตยกรรม โบราณสถานและศาสนสถานเหล่านั้นแทบทุกแห่งได้จัดองค์ประกอบภูมิสถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม เช่น ปลูกต้นไม้ใหญ่ชิดโบราณสถาน ทำทางเท้าหรือถนน

ด้วยรูปแบบ สี และวัสดุที่ไม่สอดคล้องหรือไม่เหมาะสมกับโบราณสถาน ถึงชยะไม่มีหรือมีแต่มีรูปแบบ สี และตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมในเขตโบราณสถาน เป็นต้น

2.1.7 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ โบราณสถานและศาสนสถานส่วนใหญ่ได้จัดสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อการท่องเที่ยวโดยไม่เหมาะสม เช่น สร้างร้านค้าเกะกะและรูปแบบไม่เหมาะสมในเขตโบราณสถานและศาสนสถาน ห้องน้ำและห้องส้วมที่สร้างขึ้นในเขตโบราณสถานและศาสนสถานไม่ได้รับการดูแลรักษาให้สะอาด เพียงพอ อุปกรณ์ไฟฟ้าไม่มีระเบียบ ที่วางรองเท้า ตู้รับบริจาค และกระถางชูปเกะกะไม่เป็นระเบียบ เป็นต้น

2.1.8 ส่วนประกอบของอาคาร โบราณสถานและศาสนสถานเหล่านั้นส่วนหนึ่งมีส่วนประกอบของอาคารไม่เหมาะสม เพราะเพียงจะสร้างเพื่อให้สวยงามตามความรู้สึกของผู้สร้าง เพื่อการเอาใจนักท่องเที่ยว เช่น การสร้างรั้วหลายแบบหลายสีขึ้นในเขตโบราณสถานและศาสนสถาน เป็นต้น อย่างกรณีการต่อเติมรั้วเหล็กโดยผลการขึ้นโดยรอบพระวิหารทับเกษตร ภายในบริเวณพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้สร้างไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องใด ๆ เป็นต้น

2.2 ผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของโบราณสถานและศาสนสถาน

โบราณสถานมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อชุมชน ท้องถิ่น ชนในชาติ และมนุษยชาติทั้งมวลหลายประการ อาทิ

- 1) โบราณสถานมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อารยธรรม
- 2) โบราณสถานมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และความสัมฤทธิ์ผลทางการสร้างสรรค์
- 3) โบราณสถานมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นองค์ประกอบการดำรงชีพของสังคมและชุมชน

ส่วนศาสนสถานนั้นมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อชุมชน ท้องถิ่น และชนในชาติ หรือศาสนิกชนในแต่ละศาสนาหลายประการเช่นเดียวกัน อาทิ

1) ศาสนสถานมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นศูนย์รวมแห่งระบบความเชื่อและศรัทธาของศาสนิกชน

2) ศาสนสถานมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นศูนย์รวมแห่งศิลปะ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

3) ศาสนสถานมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

4) ศาสนสถานมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นแหล่งรวมของกิจกรรมของชุมชนตลอดจนพิธีกรรมและประเพณี

จากการที่มีการใช้โบราณสถานและศาสนสถานจำนวนมากในภาคใต้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้โบราณสถานและศาสนสถานเหล่านั้นได้รับผลกระทบที่สำคัญเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของโบราณสถานและศาสนสถานหลายประการ กล่าวคือ

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายองค์ประกอบของโบราณสถานและศาสนสถาน

ในปัจจุบันการเคลื่อนย้ายชิ้นส่วนของศาสนสถานในภาคใต้ โดยเฉพาะในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่ค่อยจะปรากฏ เว้นแต่ชาวบ้านจะมีการค้นพบโบราณวัตถุในแหล่งโบราณคดีบางแห่งในปริมาณมาก ๆ เช่น พระพิมพ์และเหรียญต่าง ๆ เป็นต้น แล้วมีการจำหน่ายจ่ายแจกโบราณวัตถุเหล่านั้นออกไปจากแหล่งอย่างกว้างขวางโดยไม่มีขอบเขตจำกัดบ้างเป็นครั้งคราว หรือมีการค้นพบซากของโบราณสถานในเขตที่ดินที่เอกชนครอบครอง เช่น การพบฐานก่ออิฐในบริเวณที่เคยเป็นกำแพงเมืองหรือคูเมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น แล้วประชาชนก็ซื้ออิฐนั้นนำมาใช้ประโยชน์ส่วนตัว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ทราบหรือไม่อาจจะยับยั้งได้ หรือไม่ได้สนใจที่จะดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมายและหลักวิชาการบ้างเป็นครั้งคราว ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ประชาชนโดยทั่วไปยังไม่ได้กระตือรือร้นที่จะอนุรักษ์หรือปฏิบัติให้ถูกต้อง อันอาจจะเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจ จึงไม่ได้ตระหนักในคุณค่าก็เป็นได้ ทำนองเดียวกัน

กับการที่ชาวบ้านได้ค้นพบซากเรือโบราณเป็นจำนวนมากฝังอยู่ในบริเวณคลองท่าซึก คลองท่าวัง และคลองปากนคร แล้วขุดเอาไม้จากเรือโบราณเหล่านั้นมาใช้เพื่อการส่วนตัว ส่วนโบราณวัตถุที่พบร่วมมีการจำหน่ายจ่ายแจกไปอย่างไร้ขอบเขตเช่นเดียวกัน

ในกรณีของเหรียญกษาปณ์ เมื่อไม่นานมานี้ได้มีการค้นพบเหรียญกษาปณ์โบราณนานาชนิดในคลองท่าวัง ตรงบริเวณสะพานราเมศวร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านจากทุกสารทิศจึงออกระดมกันงมและค้นหากันอย่างขนานใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเหรียญกษาปณ์สมัยอยุธยา และน่าจะผลิตขึ้นในนครศรีธรรมราช มีมากมายหลายแบบ แต่น่าเสียดายที่ชาวบ้านได้ทำลายแหล่งที่พบไปอย่างยับเยิน จนไม่อาจจะศึกษาทางโบราณคดีได้ และยังคงทำลายสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ โดยเหรียญกษาปณ์เหล่านั้นได้แพร่กระจายออกไปจากแหล่งนี้อย่างรวดเร็วไปทั่วสารทิศ โดยอาศัยการจำหน่ายจ่ายแจกเช่นเดียวกัน

ในกรณีของพระพิมพ์ หลายปีมาแล้วที่ชาวบ้านได้มีการค้นพบพระพิมพ์รุ่นเก่าที่มีการจารึกคาถาด้วยอักษรปัลลวะที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ปรากฏด้วยในชุมชนโบราณกำแพงถม ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยพระพิมพ์ดังกล่าวมีจำนวนมากและมีหลายแบบ แต่น่าเสียดายที่พระพิมพ์เหล่านั้นถูกจำหน่ายจ่ายแจกออกไปจากแหล่งโบราณคดีแห่งนั้นจนหมดสิ้น โดยแหล่งที่พบยังคงถูกทอดทิ้งไว้ ไม่มีการศึกษาใด ๆ ในทางโบราณคดีมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในกรณีของเครื่องถ้วย หลายปีมาแล้วได้มีการค้นพบเครื่องถ้วยจำนวนมากในคลองท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีชาวบ้านได้ลักลอบงมขึ้นมาจำหน่ายกันอย่างขนานใหญ่ และยังคงกระทำสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ โดยที่ยังไม่ได้มีการศึกษาใด ๆ ในทางโบราณคดีเช่นเดียวกัน เครื่องถ้วยที่ค้นพบมีมากมายหลายแบบหลายยุคสมัย และมาจากแหล่งผลิตหลายแห่ง โดยเฉพาะเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์ถังที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 นั้นมากมายเป็นพิเศษ แต่ตกไปอยู่ในครอบครองของเอกชนจนหมดสิ้น

ในทำนองเดียวกัน หลายปีมาแล้วที่ได้มีการค้นพบแหล่งโบราณคดีขนาดใหญ่ที่บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 2 แห่ง คือ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ และแหล่งโบราณคดีป่ายาง แหล่งโบราณคดีทั้งสองนี้ค้นพบจากการลักลอบขุดของชาวบ้าน และยังคงลักลอบขุดสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ โดยโบราณวัตถุจำนวนมาก และนานาชาติที่ค้นพบจากการลักลอบขุดในแหล่งโบราณคดีทั้งสองก็ถูกจำหน่ายจ่ายแจกไปทั่วประเทศ จนกระทั่งแหล่งโบราณคดีทั้งสองยับเยินไปก่อนที่จะมีการศึกษาทางโบราณคดี

จากกรณีดังกล่าวมาทั้งหมดนี้สามารถที่จะยืนยันได้ว่าการลักลอบค้นหาโบราณวัตถุตลอดจนการจำหน่ายจ่ายแจกโบราณวัตถุอื่นเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางโบราณคดีดังกล่าวนี้ ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งสิ้น เพราะผู้ประกอบการมีอาชีพเหล่านี้และผู้ลักลอบจำหน่ายของเก่าเหล่านี้ ต่างก็ยืนยันตรงกันว่าได้จำหน่ายโบราณวัตถุเหล่านี้ให้แก่ "นักท่องเที่ยว" เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งมีปริมาณไม่น้อยที่ได้จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีโอกาส "หลุด" เข้าไปจัดแสดงเพื่อการศึกษาในพิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย

2.2.2 การย้ายและเปลี่ยนแปลงโบราณสถานและศาสนสถาน ในกรณีของการย้ายและการสร้างโบราณสถานขึ้นใหม่ โดยหลักการทางโบราณคดีไม่อาจจะกระทำได้ เพราะจะทำให้โบราณสถานหมดคุณค่า และกลายเป็นของใหม่ไป แต่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ย้ายโบราณสถานที่มีอายุ 100 ปีเศษแห่งหนึ่งมาสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณใกล้เคียง คือ กุฏิทรงไทย ณ วัดวังตะวันตก โดยอ้างเหตุผลที่สำคัญคือเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงหลักวิชาจิตวิญญาณของโบราณสถาน คุณค่าของโบราณสถานในแง่ศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรมศาสตร์เลยแม้แต่น้อย เพราะคำนึงเพียงแต่ผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น หากยังมีกลุ่มคนที่หวังแต่ได้เช่นนี้อยู่ในสังคมแล้วไซ้รึ้นนับว่าเป็นอันตรายต่อโบราณสถาน วงการโบราณคดี และมรดกของชาติบ้านเมืองโดยส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุนี้ในแทบจะทุกท้องถิ่นในภาคใต้ อย่างในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา คนในชุมชนมีความหวงแหนโบราณสถานที่สำคัญ มีความรู้สึกในความเป็น "เจ้าของ" สูงมาก ไม่อยากให้มีการบูรณะซ่อมแซม จนเสียเอกลักษณ์เดิมแต่อย่างใดทั้งสิ้น แม้ว่าชาวบ้านทั่วไปจะไม่ทราบว่า คุณค่าทางศิลปะคืออะไร สวยงามอย่างไร ทราบแต่เพียงว่า "สำคัญ" และส่วนมากถือว่า "ศักดิ์สิทธิ์" ควรหวงแหนและควรเคารพบูชา ในกรณีของการเปลี่ยนแปลงศาสนสถานในอำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ได้มีวัดบางแห่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท (หินยาน) ได้สร้าง "เจ้าแม่กวนอิม" ขึ้นภายในวัด โดยมีจุดหมายที่สำคัญคือเพื่อสนองความต้องการในการรับถวายและการรับบริจาคปัจจัยของนักท่องเที่ยวที่นับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน นอกจากการก่อสร้างครั้งนี้จะไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมทางด้านภูมิทัศน์อีกด้วย

ในกรณีของการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ในจังหวัดภูเก็ตมีโบราณสถานบางแห่งตั้งอยู่ในที่ดินที่เอกชนเข้าครอบครอง จึงมีโอกาสเป็นไปได้สูงที่จะมีการขายที่ดินเหล่านั้น เพื่อสร้างเป็นสถานที่พักผ่อนหรือสนามกอล์ฟ การแก้ไขปัญหานี้ค่อนข้างจะลำบากมาก เพราะต้องใช้ทุนทรัพย์สูงกว่าจะสามารถอนุรักษ์ดินที่โบราณสถานนั้นตั้งอยู่ไว้ได้

2.2.3 การบูรณะโบราณสถานไม่ถูกหลักวิชา ในกรณีของโบราณสถานและศาสนสถานนั้น คำว่า "อนุรักษ์" และคำว่า "ทำลาย" นั้นเป็นคำที่มีความใกล้เคียงหรือคาบเกี่ยวกันมาก เพราะหากเมื่อใดก็ตามที่ "การอนุรักษ์" กระทำผิดพลาดหรือผิดวิธี ก็จะกลายเป็นการ "ทำลาย" ไปทันที ดังนั้นการอนุรักษ์โบราณสถานและศาสนสถาน จึงต้องมีหลักการที่เป็นสากลให้ทุกประเทศยึดถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกันหมด โดยเฉพาะ "หลักการบูรณะโบราณสถาน" ให้กระทำได้เพียงเพื่อ "ความมั่นคง" ของโบราณสถานเท่านั้น โดยให้รักษาสภาพเดิมที่เห็นครั้งสุดท้ายให้มากที่สุด มิให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เพราะถือว่าโบราณสถานเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุดในการศึกษามรดกวัฒนธรรมของมนุษย์ หากโบราณสถานถูกทำลายไปเพราะการอนุรักษ์หรือบูรณะผิดพลาดหรือผิดวิธี โบราณสถานแห่งนั้นก็หมดคุณค่าไปในทันที

ในกรณีของประเทศไทย มักจะได้รับการตำหนิตติติงจากวงการต่าง ๆ ทั่วโลกอยู่เสมอว่า การอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานแห่งแล้วแห่งเล่าผิดหลักการสากลและผิดหลักวิชา จึงขาดความเชื่อถือจากวงการทั่วไปของโลก เช่น ห้ามใช้โบราณสถานแห่งนั้นเพื่อการศึกษาอีกต่อไป เพราะหมดสภาพการเป็น "โบราณสถาน" ไป กลายเป็นสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นใหม่ อย่างในกรณีของโบราณสถานในเมืองเก่าสุโขทัย เป็นต้น

ในกรณีของประเทศไทยมักจะอ้างกันเสมอว่าการอนุรักษ์หรือบูรณะโบราณสถานผิดหลักการหรือผิดหลักวิชาที่กล่าวมานั้นได้กระทำไปเพื่อการท่องเที่ยว อันเป็นการอ้างที่ผิดข้อเท็จจริง เพราะว่ามีนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปไม่ยอมรับการบูรณะโบราณสถานที่มีหลักการหรือหลักวิชา เพราะเขาถือว่าเป็น "ของปลอม" ในขณะที่เขาต้องการ "ของจริง" ดังนั้นการอ้างเช่นนั้นจึงเป็นเพียงข้อแก้ตัวของหน่วยงานบางหน่วยและผู้ทำลายมากกว่า

ในกรณีของภาคใต้โดยเฉพาะอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการอนุรักษ์หรือบูรณะโบราณสถานและศาสนสถานผิดหลักการและผิดหลักวิชาอยู่หลายแห่งเช่นเดียวกัน ทำให้โบราณสถานเหล่านั้นมีสภาพกลายเป็น "ของใหม่" หรือ "ของปลอม" ไปจนหมดสิ้น เช่น สถูป (หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า "เจดีย์") วัดท้าวโคตร, เจดีย์ยักษ์ และกำแพงเมืองโบราณนครศรีธรรมราช เป็นต้น หรือในต่างอำเภอที่ปรากฏสภาพเช่นนี้ก็มิใช่น้อย เช่น โบราณสถานบนเขาตา อำเภอสิชล และโบราณสถานทีวัดนางตรา อำเภอท่าศาลา เป็นต้น ทำให้โบราณสถานเหล่านั้นถูกทำลายคุณค่าไปโดยคนบางคนบางกลุ่มหรือหน่วยงานบางหน่วย

ด้วยเหตุนี้ชาวภาคใต้ส่วนใหญ่จึงมองว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีส่วนในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานและศาสนสถานน้อยมาก เพราะว่าการอนุรักษ์และพัฒนาในขณะนี้แทบทุกครั้งมักจะทำสิ่งที่ผิดแปลกไปจากเดิม เช่น ทาสีใหม่ ต่อเติมหรือสร้างใหม่ ดังนั้นการอนุรักษ์และการพัฒนาจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งดังกล่าวทั้งในแง่ของรูปแบบ คุณค่าทางศิลปะและความศรัทธา โดยทำให้สิ่งดังกล่าวลดคุณค่าลงในทุกด้าน ซึ่งทรศณะเช่นนี้ได้สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อยู่ทุกท้องที่ของภาคใต้

2.3 ผลกระทบต่อชาวบ้านและชุมชน ในภาคใต้ เมื่อนักท่องเที่ยวมาเยือนศาสนสถานและโบราณสถาน ชาวบ้านจะรู้สึกเป็นมิตร อากาศอบอุ่น และให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งหากนักท่องเที่ยวขอสอบถามเรื่องราวของศาสนสถานและโบราณสถานแห่งนั้น ๆ แต่หากชาวบ้านยังต้องการจะทราบในประเด็นใดเกี่ยวกับศาสนสถานและโบราณสถานแห่งนั้น ๆ ชาวบ้านจะสอบถามเพิ่มเติมจากนักท่องเที่ยว ในทำนองการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี เพราะชาวบ้านโดยทั่วไปมักจะกระหายใคร่รู้เกี่ยวกับศาสนสถานที่คุณเกี่ยวข้องแห่งนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยไมตรีอย่างดียิ่ง ไม่เคยปรากฏว่าชาวบ้าน ณ ศาสนสถานหรือโบราณสถานแห่งใดปฏิเสธนักท่องเที่ยว เพราะชาวบ้านภาคภูมิใจที่มีแขกมาเยือน ภาคภูมิใจที่ท้องถิ่นของตนมีสิ่งที่ดีที่ทำให้ผู้อื่นเข้ามาสนใจ และได้ประโยชน์ในแง่ของการพัฒนาท้องถิ่นอีกด้วย

แต่ในทางตรงกันข้าม หากว่าชาวบ้านรายใดถือครองศาสนสถานร้าง โบราณสถาน และโบราณวัตถุโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น สร้างบ้านทับลงบนโบราณสถาน สร้างบ้านเรือนในเขตโบราณสถาน เป็นต้น จะทำให้ชาวบ้านรายนั้นแสดงอาการกังวลและปกปิดเกี่ยวกับเรื่องราวของโบราณสถาน ไม่ค่อยจะยินดีที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว อันเป็นลักษณะที่มีพิรุณซึ่งพบเห็นได้โดยทั่วไปในกรณีของผู้ทำผิดกฎหมาย

แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีบางท้องถิ่นที่ไม่ค่อยจะไว้วางใจผู้มาเยือนมากนัก เพราะมีความรู้สึกที่พวกเขาเหล่านี้มาทำลายของสำคัญในท้องถิ่นของเขา เช่น ที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และที่บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่าชาวบ้านมีความเห็นว่า ในภาคใต้ได้มีการใช้ประโยชน์จากโบราณสถานและศาสนสถานเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวหลายลักษณะ โดยหลายลักษณะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ลดจนบทบาทหน้าที่ของโบราณสถานและศาสนสถานเหล่านั้น ชาวภาคใต้จึงไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว เพราะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและชุมชนโดยตรงดังตัวอย่าง

2.3.1 การใช้ศาสนสถานโดยขาดความเคารวะ

สภาพเช่นนี้เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ปุชนิยมสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของไทยและของโลก แต่การใช้เพื่อการท่องเที่ยวในปัจจุบันนี้ได้แสดงให้เห็นการขาดความเคารวะหลายประการ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นและชาวต่างชาติ เช่น แต่งกายไม่เหมาะสมเข้าไปในเขตพระระเบียง แสดงกิริยาไม่สำรวมในเขตพระระเบียง สวมรองเท้าเข้าไปในพระวิหารต่าง ๆ ในเขตพระบรมธาตุเจดีย์ ขึ้นไปพลุกพล่านบนลานประทักษิณชั้นบนหรือกำแพงแก้วของพระบรมธาตุเจดีย์ ทั้งสิ่งปฏิภูลในเขตพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นต้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรจจะวางระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ในการเข้าไปในเขตศักดิ์สิทธิ์หรือเขตหวงห้ามนี้ให้ชัดเจน และรักษาระเบียงนั้นอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติโดยไม่มีข้อยกเว้น ส่วนในจังหวัดภูเก็ต เคยมีนักท่องเที่ยวบางรายแต่งกายไม่สุภาพถ่ายรูปกับพระพุทธรูป ชาวบ้านจึงไม่พอใจ และได้ร้องเรียนต่อทางราชการ

2.3.2 การใช้ศาสนสถานเพื่อการค้า สภาพเช่นนี้

เห็นได้อย่างชัดเจนจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่นเดียวกัน เพราะได้มีการตั้งร้านค้าเต็มไปหมดภายในวัดนี้ ทั้งร้านค้าของที่ระลึก อาหาร เครื่องดื่ม และอื่น ๆ ผู้ค้าขายจำนวนมากไม่น้อยเดินพ่นพ้านทุกหนทุกแห่งภายในวัดนี้ เช่น คนขายดอกไม้ธูปเทียนและขายของที่ระลึก เป็นต้น ทำให้วัดนี้กลายเป็นสถานการค้าไปโดยปริยาย ทำให้สภาพของวัดลดคุณค่าทางศาสนาไปมาก สภาพการณ์เช่นนี้ นอกจากจะปรากฏที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารดังกล่าวนี้แล้ว ยังปรากฏในศาสนสถานหลายแห่งในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วย

2.3.3 การใช้สถานที่ของวัดเป็นโรงแรมและอาคารพาณิชย์

สภาพเช่นนี้เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของการใช้วัดมเหยงคณ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอาคารพาณิชย์ และการใช้สถานที่ของวัดเสาชิงทอง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโรงแรมและอาคารพาณิชย์ เป็นต้น ทำนองเดียวกันกับศาสนสถานหลาย

แห่งในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ได้ใช้เป็นโรงแรม อาคารพาณิชย์และสร้างบังกาโล รวมทั้งวัดบางแห่งในจังหวัดภูเก็ตก็ได้ ประสบปัญหาหนี้ จนบางวัดมีคดีความจนถึงกับหน่วยราชการต้นสังกัดต้องเข้ามาสอบสวนหรือต้องขึ้นโรงขึ้นศาล เช่น วัดคีรีวงศ์ เป็นต้น

2.3.4 การใช้โบราณสถานเป็นที่อยู่อาศัยหรือใช้เพื่อ กิจส่วนตัว สภาพเช่นนี้เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของการใช้ศาลพระ- เลือเมือง ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นที่อยู่อาศัยของ คนจีนกลุ่มหนึ่ง อีกทั้งยังได้ตัดแปลงให้ศาลของเทวดาประจำเมืองแห่งนี้ กลายสภาพเป็น "ศาลเจ้า" ของจีนไปในที่สุด รวมทั้งยังกระทำให้กลายเป็น เขตหวงห้ามสำหรับการประกอบกิจการการท่องเที่ยวเฉพาะหมู่เฉพาะ พวกไปโดยปริยายด้วย ศาสนสถานแห่งนี้จึงลดความสำคัญไปอย่างน่า เสียดาย

ส่วนในกรณีของหอพระอิศวร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีเอกชนผู้รุกล้ำเข้ามาสร้างบ้านพักอาศัยในเขตโบราณสถานได้เข้าถือครอง ที่ดินของศาสนสถานเป็นสมบัติส่วนตัว จนบริเวณของศาสนสถานส่วนรวมที่เคย กว้างขวางกลับคับแคบลงไปเพราะความเห็นแก่ตัวของคนบางคน

ส่วนที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ปรากฏพฤติกรรม เช่นนี้ขึ้นเช่นเดียวกันในบางวัด ทำให้ประชาชนเสียความรู้สึกมากที่สุดที่ทางวัด หรือผู้รับผิดชอบปล่อยให้ผู้ประกอบการเพื่อการท่องเที่ยวเข้าไปดำเนินการ ตลอดจนรู้สึกดูแคลนวัดและผู้รับผิดชอบที่หวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตนเพียง ฝ่ายเดียว

2.3.5 การใช้โบราณสถานเป็นส่วนสัตว์ สภาพเช่น นี้เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของครั้งหนึ่งเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชได้จัด ตั้งสวนสัตว์เพื่อการท่องเที่ยวขึ้นในบริเวณกำแพงเมืองเก่านครศรีธรรมราช ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อันส่งผลกระทบนานัปการต่อ โบราณสถานแห่งนี้

2.3.6 การใช้โบราณสถานเป็นสถานที่ราชการ สภาพเช่นนี้เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของการที่สระล้างดาบศรีปราชญ์ และ หอพระสูง ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช กลายเป็นส่วนหนึ่ง

ของโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช อันเป็นการยากที่ส่วนรวมจะมีโอกาสได้ใช้ และดูแลรักษาโบราณสถานเหล่านั้นร่วมกันในทุกโอกาส จึงควรจะแยกเขตโบราณสถานเหล่านั้นออกจากเขตของโรงเรียนให้เด่นชัด

2.3.7 การใช้วัดเป็นที่พักแรมของคณะนักท่องเที่ยว สภาพเช่นนี้ปรากฏในปริมาณมากในแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ของภาคใต้ เช่น จังหวัดภูเก็ต อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น วัดหลายแห่งในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ได้จัดสร้างหรือปรับปรุงเสนาสนะภายในวัดให้เป็นที่พักแรมของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวและศาสนิกชนที่เดินทางเป็นหมู่คณะ โดยนักท่องเที่ยวจะได้มีที่พักที่ชำระค่าบริการในราคาถูก ส่วนพุทธศาสนิกชนมักจะเดินทางกันเป็นหมู่คณะที่ประกอบด้วยคนจำนวนมาก โดยมักจะเดินทางเพื่อการประกอบศาสนกิจในเทศกาลสำคัญ แต่วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในรอบปีหนึ่ง ๆ มีไม่มากนัก ดังนั้นที่พักแรมในวัดเหล่านั้นจึงสามารถรับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ ได้ตลอดทั้งปี ในด้านการให้บริการที่พักดังกล่าวนี้ บางวัดพระภิกษุสงฆ์ต้องมีภาระรับผิดชอบต่อผู้มาเยือน ตั้งแต่การต้อนรับเมื่อเริ่มมารายงานตัวเข้าพัก ไปจนถึงอาคารที่พัก เปิดประตูอาคารที่พัก และจัดหาอุปกรณ์ที่นอน อีกทั้งก่อนและหลังการเข้าพักของแขกเหล่านั้นพระภิกษุสงฆ์จะต้องเตรียมการและทำความสะอาดที่พักประหนึ่งว่าพระภิกษุเหล่านั้นเป็นพนักงานของโรงแรม นอกจากนี้ในการไปพักแรมในวัดของนักท่องเที่ยวในบางเทศกาล วัดได้จัดให้นักท่องเที่ยวพักบนศาลาบนเปรียญ ซึ่งมีลักษณะเป็นห้องโถง แต่ด้านข้างเป็นห้องที่พระภิกษุสงฆ์จำวัดอยู่ด้วย การแต่งกายและการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของฆราวาสหญิงที่มาพักบางครั้งอาจขาดความสำรวม จึงก่อให้เกิดความสะเทือนใจต่อผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ส่วนการที่มีคนจำนวนมากเข้าไปพักในวัดเป็นระยะเวลาหลายวัน และบางวัดได้จัดบริการอำนวยความสะดวกมากมาย เช่น การขายอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก เป็นต้น อันเป็นการประกอบการในเชิงธุรกิจทางการท่องเที่ยว โดยต้องจัดเป็นภาระนานวันตลอดทั้งปีเช่นนี้ จัดได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง อันเป็นการกระทำ

ที่ไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง ควรจะละเว้น เพราะวัดควรจะเน้น
 หนักการต้อนรับญาติโยมที่มาเพื่อการประกอบศาสนกิจมากกว่า เพราะจะ
 ทำให้ไม่เสื่อมศรัทธาและเป็นประโยชน์ต่อวัดเอง พุทธศาสนิกชน และ
 พระพุทธศาสนา

ส่วนศาสนสถานที่บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน
 จังหวัดพัทลุง ได้ใช้เป็นสถานที่จัดงานประจำปี ซึ่งเป็นประโยชน์กับ
 นักท่องเที่ยว เพราะนอกจากจะได้เที่ยวแล้ว ยังได้ชมศาสนสถานอีกด้วย
 อันเป็นการใช้ศาสนสถานให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

สำหรับศาสนสถานและโบราณสถานที่บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง
 อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในขณะนี้ยังไม่ได้ดำเนินการเพื่อการ
 ใช้ประโยชน์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน คือยังไม่มี การประชาสัมพันธ์
 สัมพันธ์ ไม่มีการนำชม ไม่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ให้เป็นความรู้ให้กว้างขวาง
 ผู้ท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์เพื่อการชมศาสนสถานและโบราณสถานเหล่านี้
 หรือเพื่อการศึกษาหาความรู้ จะต้องไปเที่ยวเสาะแสวงหาเอาเอง
 ศาสนสถานดังกล่าวยังคงใช้เป็นสถานที่กระทำศาสนกิจอยู่เช่นเดิม ชาวบ้าน
 โดยทั่วไปมีความรู้สึกที่ศาสนสถานและโบราณสถานเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญ
 ไม่ควรจะไปพลุกพล่านยุ่งเกี่ยวมากนัก แต่ก็มีความหวงแหน อยากให้
 คงอยู่โดยมีผู้ดูแลรักษาอย่างดีตลอดไป

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเห็นว่าในภาคใต้ผู้ใช้ศาสนสถานและ
 โบราณสถานส่วนใหญ่ปฏิบัติตนถูกต้องและเหมาะสม จะมีก็เพียงส่วนน้อยที่
 ปฏิบัติตนไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม อย่างกรณีของการใช้วัดพระมหาธาตุ
 วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เป็นไปในแนวทาง
 ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งชาวบ้านโดยทั่วไปรู้สึกสะเทือนใจ เพราะวัดนี้เป็น
 ศูนย์รวมแห่งจิตใจของประชาชน จึงแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบในหลาย ๆ ลักษณะ
 ทั้งในการประชุมเพื่อแก้ปัญหา การแสดงออกโดยผ่านสื่อมวลชน และการ
 สะท้อนโดยการร้องเรียนไปยังผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ส่วนที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ที่ได้เข้ามาใช้
 โบราณสถานและศาสนสถานปฏิบัติตนไม่ค่อยถูกต้องเหมาะสม เช่น ขาด
 ความเคารวะ ความสำรวม แต่งกายไม่เรียบร้อย และทั้งสิ่งของเคลื่อน-

กลาดทำให้สับสน โดยภาวะเหล่านี้เป็นภาวะของความไม่รับผิดชอบของ
ผู้มาใช้ กับเป็นผลมาจากการปล่อยปละละเลยของผู้ดูแลที่หวังแต่ผลประโยชน์
มากเกินไป

นอกจากนี้ที่บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี ได้มีบุคคลบางกลุ่มทั้งคนในท้องถิ่นพุมเรียงเองและบุคคลจาก
ท้องถิ่นอื่นเข้าไปลักขโมย ทำลาย และขุดหาของโบราณ โดยเฉพาะ
บริเวณแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ และแหล่งโบราณคดีป่ายางอยู่เสมอ ๆ
โดยไม่มีใครห้ามปรามหรือควบคุมดูแลแหล่งโบราณคดีเหล่านั้น นับว่าน่า
เสียดายมากที่แหล่งโบราณคดีถูกทำลายเช่นนี้

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้ ชาวบ้าน
ไม่ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึก ความศรัทธา และความเชื่อต่อศาสนสถาน
และโบราณสถานแต่อย่างใด แต่ในทางตรงกันข้าม ชาวบ้านกลับกระตือ
รือร้นในการแสวงหาความรู้ เพื่อการอธิบายถึงศาสนสถานและโบราณสถาน
ของตน เรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดการออกสื่อและเอกสาร
อธิบายและให้ความรู้ในสิ่งเหล่านั้นเพิ่มขึ้น ตลอดจนมีปฏิกริยาและต่อต้าน
การกระทำที่ล่วงล้ำที่มิพึงประสงค์ต่อศาสนสถานและโบราณสถานมากขึ้น
รวมทั้งเรียกร้องให้เร่งรัดการแก้ปัญหาการกระทำดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ตาม ในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ชาวบ้านรุ่นใหม่ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิด ความศรัทธา และความ
เชื่อต่อศาสนสถานและโบราณสถานไปมากที่สุด ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่
ไม่เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

สำหรับที่บ้านพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี ชาวบ้านบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึก ความศรัทธา
และความเชื่อต่อศาสนสถานและโบราณสถานไปมาก แต่ชาวบ้านที่มีอายุ
ประมาณ 60 ปีขึ้นไปยังคงมีความรู้สึกความศรัทธา และความเชื่อที่มั่นคง
อย่างเดิม

ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานและศาสนสถาน
อันจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อชาวบ้าน ชุมชน และสังคมนั้น ชาวบ้านมี
ความเห็นว่าเป็นภาคใต้ โดยเฉพาะในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

มีการเข้าไปศึกษาศาสนสถานและโบราณสถานของนักวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนักวิชาการในท้องถิ่น นักวิชาการจากส่วนกลางและต่างถิ่น ตลอดจน นักวิชาการชาวต่างประเทศ รวมทั้งในปัจจุบันนี้สถานศึกษาและเยาวชนในท้องถิ่นได้สนใจศึกษาศาสนสถานและโบราณสถานดังกล่าวมากขึ้น เพราะ เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนและนักศึกษาหลายระดับ แต่กระนั้นก็ตาม ยังมีหลายท้องถิ่นที่มีเสียงสะท้อนออกมาว่าทั้งในอดีตและปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาดังกล่าว อาทิ

จังหวัดภูเก็ต จากการที่ไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับศาสนสถานและโบราณสถานดังกล่าวทำให้เกรงว่าชาวบ้านรุ่นใหม่อาจจะไม่รู้จักระบบวัดภูเก็ต มีโบราณสถานอะไรบ้าง

อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แม้ว่าจะมีนักวิชาการเข้าไปศึกษาเกี่ยวกับศาสนสถานและโบราณสถานบ้าง แต่ก็ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากที่เกาะสมุยมีศาสนสถานและโบราณสถานน้อยก็อาจจะเป็นไปได้

บ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในปัจจุบันยังไม่เห็นมีใครเข้ามาศึกษาในเรื่องศาสนสถานและโบราณสถาน อนาคตถ้ามีก็ดี เพราะจะได้ช่วยเผยแพร่สิ่งดี ๆ และนักท่องเที่ยวจะได้มาท่องเที่ยวมากขึ้น

จากผลการศึกษาวิจัยที่กล่าวมานี้ อาจจะสรุปได้ว่าชาวบ้านมีความเห็นว่าปัญหาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับโบราณสถานและศาสนสถานในภาคใต้ที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและชุมชนเป็นอย่างมากมีอยู่หลายประการ อาทิ

1. การใช้ศาสนสถานโดยขาดความเคารวะ
2. การใช้ศาสนสถานเพื่อการค้า
3. การใช้วัดเป็นโรงแรมและอาคารพาณิชย์
4. การใช้ศาสนสถานเป็นที่พักผ่อน
5. การบุกรุกและทำลายโบราณสถาน
6. การลักลอบค้นหาของเก่า
7. การเปลี่ยนแปลงศาสนสถานและโบราณสถาน

จากสภาพปัญหาเหล่านี้ ชาวบ้านมีความเห็นว่าจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน โดยการประสานความร่วมมือกันเป็นอย่างดีระหว่างหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องทุกท้องที่คือ

1. วางระเบียบปฏิบัติในการใช้ศาสนสถานให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติ
2. ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามระเบียบที่วางไว้อย่างเคร่งครัด
3. ทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อปฏิบัติเหล่านั้น โดยผ่านทางสื่อหน่วยงาน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
4. ควบคุมการใช้ที่ดินของวัดเพื่อกิจการทางศาสนาอย่างเคร่งครัด
5. ให้องค์กรในท้องถิ่นที่มีความรู้ความสนใจมีส่วนร่วมในการวางแผนและควบคุมการบูรณะโบราณสถานตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัด

บทที่ 4

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวในภาคใต้ และผลกระทบที่เกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมองผลกระทบ 6 ด้านคือ ผลกระทบต่อวิถีการยังชีพ ต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ต่อชนบประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ต่อหัตถกรรมและงานช่างพื้นบ้าน ต่อนันทนาการชาวบ้าน และต่อศาสนสถานและโบราณสถาน แหล่งข้อมูลเป็นแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ 3 แห่งคือ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเกาะภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต แหล่งท่องเที่ยวขนาดกลาง 3 แห่งคือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา และอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา แหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็ก 3 แห่งคือ บ้านพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และเกาะปันหยี จังหวัดพังงา ผู้บอกข้อมูลเป็นชาวบ้านทั่วไป ผู้นำชุมชน เช่น พระ ครู นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ปกครอง พัฒนาการ ฯลฯ และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เช่น ศิลปิน มัคคุเทศก์ เจ้าของร้านอาหาร ภัตตาคาร โรงแรม ผู้ประกอบการร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก คนขับรถรับจ้าง พนักงานต้อนรับ และผู้ประกอบการธุรกิจอื่น ๆ การเก็บข้อมูลดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2534 - 2535 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ เน้นการเสนอภาพรวมเป็นหลัก

สรุปผล

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้ ปรากฏผลสรุปได้ดังนี้

ภาคใต้เป็นภูมิภาคเดียวของประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นคาบสมุทร ทอดตัวจากเหนือสู่ใต้ และเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์สืบมาช้านาน สภาพทางภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้คนไทยต่างภูมิภาคและคนต่างชาติเข้ามาสู่ภาคใต้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน การเข้ามาติดต่อสัมพันธ์เพื่อกิจการต่าง ๆ การเข้ามาท่องเที่ยว เป็นต้น แม้จะมีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวในภาคใต้มาช้านานแล้วก็ตาม แต่ในอดีตนั้นทางรัฐและองค์กรต่าง ๆ ยังขาดความเอาใจใส่ในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ขาดการจัดการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นแบบสากลอย่างเช่นปัจจุบันนี้ได้เกิดขึ้นภายหลังที่ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2505 - 2509 และเมื่อมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ภาครัฐจึงได้พัฒนาภาคใต้ในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น และขณะเดียวกันก็ได้พยายามสนับสนุนภาคเอกชนให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมากขึ้นด้วย ในปัจจุบัน "ภาคใต้" จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแหล่งหนึ่ง กิจการด้านการท่องเที่ยวในภาคนี้ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ หลายแห่งใน 14 จังหวัดของภาคใต้ ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณวัตถุสถาน-ประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทกิจกรรมและวัฒนธรรม ผลจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ทำให้ผู้คนนิยมมาท่องเที่ยวในภาคใต้มากขึ้นทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมภาคใต้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลกระทบต่อวิถีการยังชีพ การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวิถีการยังชีพของชาวภาคใต้ในด้านต่าง ๆ หลายด้าน ที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

1.1 ผลกระทบต่ออาหารการกิน มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเวลา สถานที่ และลักษณะของอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวัน มีแหล่งซื้อหาอาหารมากขึ้น เกิดความนิยมที่นำแขกมาเยี่ยมเยียนไปเลี้ยงนอกบ้าน มีการส่งเสริมอาหารพื้นบ้านและวัฒนธรรมการบริโภคแบบพื้นบ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

1.2 ผลกระทบต่อที่อยู่อาศัย มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของที่อยู่อาศัย วิธีการก่อสร้าง และการใช้ประโยชน์จากส่วนต่าง ๆ ของบ้านเรือน มีการจัดและตกแต่งบ้านเรือนแปลก ๆ ออกไป เกิดความนิยมในการพาแขกไปพักค้างคืนนอกบ้านมากขึ้น เช่น ที่โรงแรม บังกาโล เป็นต้น

1.3 ผลกระทบต่อการแต่งกาย ผลกระทบด้านการแต่งกาย จะเกิดกับกลุ่มวัยรุ่นและวัยรุ่นสาวมากกว่าวัยอื่น ทั้งในด้านรูปแบบของเครื่องแต่งกายและลักษณะการแต่งกาย และมีแหล่งจำหน่ายเครื่องแต่งกายมากขึ้น เป็นต้น

1.4 ผลกระทบต่อการใช้เวลาในชีวิตประจำวัน มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น เวลาเข้านอนและตื่นนอนเปลี่ยนไปจากเดิม มีการใช้เวลาพักผ่อนอยู่ที่บ้านน้อยลง มีการใช้เวลาเพื่อการสังคม ธุรกิจ และท่องเที่ยวมากขึ้น เป็นต้น

1.5 ผลกระทบต่ออาชีพ มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น ทำให้มีอาชีพต่าง ๆ หลากหลายขึ้น ได้แก่ อาชีพเกี่ยวกับโรงแรม ภัตตาคาร ศูนย์การค้า บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ห้างบริการ ฯลฯ ทำให้ผู้คนหันมาสู่อาชีพเหล่านี้มากขึ้น ทำให้เกิดการแข่งขันกันในอาชีพต่าง ๆ มากขึ้น เป็นต้น

1.6 ผลกระทบต่อค่าครองชีพและเศรษฐกิจ มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น ค่าครองชีพโดยทั่วไปสูงขึ้น การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันผลประโยชน์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับเงินเป็นสำคัญ มีการโฆษณาจูงใจสินค้าและบริการมากขึ้น มีการกระจายแรงงานและรายได้มากขึ้น เกิดระบบเศรษฐกิจแบบนายทุนมากขึ้น เป็นต้น

1.7 ผลกระทบต่อการเดินทาง มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น ทำให้มีเส้นทางคมนาคมและพาหนะโดยสารสะดวกขึ้น ชุมชนหลายแห่งกลายเป็นสังคมเปิดมากขึ้น ผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีการเดินทางท่องเที่ยวและประกอบกิจการต่าง ๆ นอกถิ่นตนมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันทำให้มีโอกาสรับวัฒนธรรมของสังคมอื่นได้มาก และชาวบ้านส่วนหนึ่งมีความวิตกในเรื่องอาชญากรรมและการติดยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นมากขึ้น เป็นต้น

2. ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวภาคใต้ในด้านต่าง ๆ หลายด้าน ที่สำคัญมีดังนี้

2.1 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางที่ไม่ดีและทางดี ในทางที่ไม่ดี เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนไปในลักษณะขาดความอบอุ่นมากขึ้น ขาดความเคารพตามฐานะภาพและลำดับอาวุโสมากขึ้น ครอบครัวขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์กันมากขึ้น ฯลฯ ในทางที่ดี เช่น สมาชิกในครอบครัวมีงานทำมากขึ้น และบางครั้งมีการประกอบกิจการร่วมกัน เป็นต้น

2.2 ผลกระทบต่อบทบาทของบุคคล มีผลกระทบต่อบทบาทของคนกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่ม เช่น บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ครูอาจารย์ พระสงฆ์ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายปราบปราม เป็นต้น บทบาทของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดทั้งผลดีและไม่ดีตามมาด้วย

2.3 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางสังคม มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับบ้าน บ้านกับองค์กรอื่น ๆ เช่น โรงเรียน วัด หน่วยราชการ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากด้วย ซึ่งเป็นไปทั้งในทางที่ชาวบ้านเห็นว่าเหมาะสมและไม่เหมาะสม

2.4 ผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์ทางสังคม มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น มีการรวมกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ กันมากขึ้น กลุ่มผลประโยชน์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมหลายลักษณะมากขึ้น บางกลุ่มผลประโยชน์เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในสังคม เป็นต้น

2.5 ผลกระทบต่อช่องว่างทางสังคม มีผลกระทบคือทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมมากขึ้น เช่น ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย คนมีการศึกษาสูงกับคนมีการศึกษาต่ำ คนในชนบทกับคนในเมือง เป็นต้น

2.6 ผลกระทบต่อค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรม มีผลกระทบทั้งในลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ แต่ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางไม่พึงประสงค์ เช่น การเที่ยวกลางคืน การ

ติดยาเสพติด การฟุ้งเฟ้อ การให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าจิตใจ การลดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ลง เป็นต้น ส่วนทางที่พึงประสงค์ เช่น ค่านิยมในการศึกษา ซึ่งนิยมศึกษาให้สูงขึ้น เป็นต้น

2.7 ผลกระทบต่อการย้ายถิ่นฐาน มีผลทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานของคนมากขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นการย้ายเข้าไปอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย

3. ผลกระทบต่อชนบประเพณี การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อชนบประเพณีของภาคใต้หลายลักษณะ ที่สำคัญมีดังนี้

3.1 การนำเอาประเพณีและพิธีกรรมที่ยังปฏิบัติอยู่มาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนทำให้เกิดความเสียหายต่อประเพณีดั้งเดิม

3.2 การฟื้นฟูประเพณีบางอย่างเพื่อรับการท่องเที่ยว การฟื้นฟูมีทั้งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ชนควาย ที่เกาะสมุย (สุราษฎร์ธานี) แห่งผ้าชั้นชาติ ที่นครศรีธรรมราช ฯลฯ และที่ไม่ค่อยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เช่น ประเพณีลากพระ ที่บ้านทะเลน้อย (พัทลุง) ทำบุญหลาพ่อตา ที่เกาะสมุย (สุราษฎร์ธานี) เป็นต้น

3.3 การสร้างประเพณีขึ้นใหม่เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยว เช่น การจัดเทศกาลอาหารทะเลที่จังหวัดภูเก็ต การจัดงานแข่งขันนกเขาอาเชียนที่จังหวัดยะลา เป็นต้น

ผลกระทบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีต่อประเพณีเป็นสิ่งที่ชาวบ้านและนักวิชาการทั่วไปเป็นผู้เป็นเจ้าของรู้สึกวิตกกังวลอยู่มาก เพราะเกรงว่าความสนใจในการรับนักท่องเที่ยวมากเกินไปจะทำให้เสียลักษณะที่แท้จริงของประเพณีที่เคยยึดถือกันมา

4. ผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้าน การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้านในด้านต่าง ๆ หลายลักษณะ ที่สำคัญมีดังนี้

4.1 ผลกระทบต่อกลุ่มผู้ผลิต ผู้สนับสนุน และผู้ใช้ มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีจำนวนมากขึ้น มีการพัฒนาฝีมือของตนเองสูงขึ้น มีความสัมพันธ์กันและรวมกลุ่มกันมากขึ้น เป็นต้น

4.2 ผลกระทบต่องานหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ มีผลกระทบในลักษณะต่าง ๆ เช่น มีรูปแบบและลวดลายหลากหลายชั้น พัฒนาการวิถีผลิตชั้น มีปริมาณการผลิตมากขึ้น มีการใช้ประโยชน์กว้างขวางชั้น มีตลาดจำหน่ายกว้างขวางชั้น เป็นต้น และมีผลกระทบในทางที่ไม่พึงประสงค์ที่เด่นชัด คือ การผลิตที่มุ่งแต่จำนวน ขาดความประณีต ทำให้ผลงานด้อยคุณภาพ

4.3 ผลกระทบต่องานหัตถกรรมพื้นบ้านของต่างถิ่นต่างภูมิภาค งานหัตถกรรมพื้นบ้านของต่างถิ่นได้รับการส่งเสริมมากขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในภาคใต้ ในลักษณะที่เป็นการผลิตเลียนแบบ และรับมาจากแหล่งผลิตเพื่อนำมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น

5. ผลกระทบต่อนันทนาการชาวบ้าน การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้มีการนำเอานันทนาการชาวบ้านมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยใช้เพื่อให้ความสนุกเพลิดเพลินและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อ นันทนาการชาวบ้านหลายลักษณะ ที่สำคัญมีดังนี้

5.1 มีการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบของนันทนาการ เช่น มีการแสดงอย่างรวบรัดเกินไป มีการแสดงลัดชั้นตอนแสดงบางตอน มีองค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดงเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับเวลาและความสนใจของนักท่องเที่ยว

5.2 มีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในกลุ่มศิลปินและชาวบ้าน เช่น ศิลปินและชาวบ้านรู้สึกตระหนักในคุณค่าของนันทนาการชาวบ้านมากขึ้น ศิลปินมีสำนึกในฐานะเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมการแสดงอันเป็นมรดกของท้องถิ่นมากขึ้น มีการรวมกลุ่มศิลปินเพื่อการอนุรักษ์และเกื้อกูลกันมากขึ้น เป็นต้น

5.3 มีการฟื้นฟูนันทนาการชาวบ้านที่เสื่อมความนิยมหรือสูญหายไปแล้วขึ้นมาใหม่ เช่น โนราโกลน ลิเกป่า เป็นต้น

6. ผลกระทบต่อโบราณสถานและศาสนสถาน การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อโบราณสถานและศาสนสถานหลายลักษณะ ที่สำคัญมีดังนี้

6.1 ผลกระทบต่อด้านกายภาพ อันเป็นผลเนื่องมาจากการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำห้องส้วม การวางม้านั่ง ถังขยะ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดสภาพไร้ระเบียบ และสูญเสียภูมิทัศน์ของโบราณสถานและศาสนสถานไปมาก

6.2 ผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของโบราณสถานและศาสนสถาน มีการใช้โบราณสถานและศาสนสถานผิดบทบาทหน้าที่ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อมุงอวดหรือเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวมากจนเกินไปโดยไม่คำนึงถึงบทบาทหน้าที่เดิมของสถานที่เหล่านั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายองค์ประกอบไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น หรือมีการบูรณะไม่ถูกต้องหลักวิชา เป็นต้น

6.3 ผลกระทบต่อชาวบ้านและชุมชน เช่น มีการใช้ประโยชน์โดยขาดความเคารพ มีการลักลอบขุดของเก่า มีการใช้บริเวณเพื่อประกอบกิจการส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบในทางที่ไม่พึงประสงค์แก่โบราณสถานและศาสนสถาน ตลอดจนจิตสำนึกและนิสัยของชาวบ้าน

อภิปรายผล

ผลของการวิจัยเรื่อง "ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้" ทำให้ทราบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมภาคใต้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ผลกระทบต่อวิถีการยังชีพ ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ผลกระทบต่อชนบประเพณี ผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้าน ผลกระทบต่อนันทนาการชาวบ้าน และผลกระทบต่อโบราณสถานและศาสนสถาน ผลกระทบต่อวัฒนธรรมภาคใต้ในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดทั่วไปในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในแหล่งที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญในภูมิภาคนี้ โดยปรากฏมากบ้างน้อยบ้าง และมีทั้งผลดีและผลเสียต่อวัฒนธรรมภาคใต้

การที่การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมภาคใต้อย่างกว้างขวางเช่นนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากภาคใต้เป็นแหล่งที่มีนัก

ท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละรอบปี ทั้งนี้ เพราะมีปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอยู่มากทั้งด้านปัจจัยทางสภาพภูมิศาสตร์ และปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม ประกอบการที่ภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสนใจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้อย่างจริงจัง ซึ่งเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2505 - 2509 เป็นต้นมา และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 - 6 รัฐบาลได้มีนโยบายในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวจากแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ต่าง ๆ ไปเน้นที่การท่องเที่ยวชมความงามตามธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นมากขึ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ก็ได้สำรวจและศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบขึ้น มีการพัฒนาการทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ตลอดจนชาวภาคใต้โดยทั่วไปก็มักคุ้นกับชาวต่างชาติและชาวต่างภูมิกมาช้านาน ส่วนใหญ่จึงไม่รู้สึกรู้สึกรู้สึกเป็นสิ่งแปลกและไม่รังเกียจผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้แต่อย่างใด ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ล้วนเป็นเหตุจูงใจให้นักท่องเที่ยวทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในภาคใต้มากขึ้น และการท่องเที่ยวในส่วนที่มีการส่งเสริมกิจการด้านนี้นักท่องเที่ยวก็ได้ให้ความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากขึ้นด้วย

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ ในภาคใต้เป็นจำนวนมากและมีหลากหลายกลุ่ม ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ ย่อมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเลียนแบบวัฒนธรรมกันมากขึ้นระหว่างคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว แต่ส่วนใหญ่แล้วคนในท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นฝ่ายรับและเลียนแบบจากนักท่องเที่ยวมากกว่า เพราะเป็นฝ่ายที่ได้พบปะกับนักท่องเที่ยวหลายกลุ่มและอย่างต่อเนื่อง จึงสามารถได้สังเกตเห็นและเลือกรับเอาแบบอย่างของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ได้มาก แม้นักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นกลับไปแล้ว กลุ่มอื่นที่มีลักษณะวัฒนธรรมเช่นเดียวกันก็เข้ามาอีกไม่ขาดช่วง ทำให้มีโอกาสในการซึมซับรับเอาวัฒนธรรมบางอย่างได้อย่างต่อเนื่องทั้งโดยรู้สึกตัวและไม่รู้สึกตัว ส่วนนักท่องเที่ยวจะรับเอาแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในแหล่งท่องเที่ยวได้น้อยมาก เพราะได้เข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งนั้น ๆ เพียงในระยะสั้น ๆ เท่านั้น

โดยปกติแล้วนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมระดับหนึ่ง ทั้งในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และตำแหน่งหน้าที่การงาน คนทั่วไปจึงมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตอยู่ในกลุ่มระดับกลางหรือกลุ่มระดับสูงในชุมชน ความรู้สึกยอมรับเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้คนในท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยวได้เลียนแบบและรับเอาวัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เช่น การแต่งกาย การวางตน อาหารการกิน การใช้สิ่งของต่าง ๆ การเข้าสมาคม กิริยาอาการต่าง ๆ เป็นต้น รูปแบบของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวจึงมีผลกระทบต่อชาวภาคใต้ ทั้งในทางที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ของภูมิภาคนี้ ดังกล่าวมาแล้ว

เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังในภาคใต้ และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก การจัดการด้านต่าง ๆ เพื่อบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวก็ย่อมมีมากขึ้นด้วยเป็นธรรมดา เพื่อบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวก็ย่อมมีมากขึ้นด้วยเป็นธรรมดา เพื่อจะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามามากขึ้น และพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ๆ ได้นานวัน จึงเกิดเป็นธุรกิจรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม บังกาโล ภัตตาคาร ศูนย์การค้า ร้านจำหน่ายของที่ระลึก สถานบันเทิงเริงรมย์ บริษัทนำเที่ยว อาชีพมัคคุเทศก์ หญิงบริการ เป็นต้น ธุรกิจต่าง ๆ เหล่านี้แม้จะเกิดขึ้นเพื่อผลทางการท่องเที่ยวก็จริง แต่ก็เป็นที่ดำเนินการอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง ผู้คนในแหล่งนั้น ๆ ได้พบได้เห็นและได้ร่วมใช้บริการด้วยอยู่ตลอดเวลา ทั้งในทางที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมเป็นอย่างมากด้วยเช่นกัน

ปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีความตื่นตัวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้สิ่งต่าง ๆ ทางด้านนี้ เช่น โบราณสถาน ศาสนสถาน ประเพณี พิธีกรรม หัตถกรรม นันทนาการ ฯลฯ ในภาคใต้ได้รับผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปด้วยอย่างมาก ซึ่งเป็นไปทั้งในทางที่เป็นผลดีและผลเสียมากมาย โดยเฉพาะผลเสียเกิดขึ้นมากเพื่อมุ่งแต่ "จุดขาย" โดยไม่คำนึงถึงความเป็น

ศิลปวัฒนธรรมที่แท้จริงของท้องถิ่นนั้น ๆ ผลกระทบจึงเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ ดังกล่าวมาแล้วในรายงานการวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้หรือในท้องถิ่นใดก็ตาม รัฐและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย เพราะวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์และศักดิ์ศรีของท้องถิ่นและของชาติ เป็นตัวเชื่อมสานและเป็นบรรทัดฐานของคนในสังคม การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยละเลยที่จะพัฒนาวัฒนธรรม หรือพัฒนาอย่างไม่จริงจังและผิด ๆ นั้น จะทำให้โอกาสที่จะเกิดปัญหาทางวัฒนธรรมและสังคมมีมากยิ่งขึ้น เพราะคนในท้องถิ่นได้พบเห็นวัฒนธรรมแปลกใหม่จากนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ครึ่งแล้วครึ่งเล่า จึงเกิดการเลียนแบบหรือรับเอาไว้โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการไตร่ตรองเท่าที่ควร

1.2 ในการใช้วัฒนธรรมเพื่อเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นอย่างดีเสียก่อน และควรใช้อย่างรอบคอบมิให้สูญเสียลักษณะเฉพาะที่มีคุณค่าของวัฒนธรรมนั้น ๆ บางครั้งจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้รู้เฉพาะเรื่องเฉพาะด้านคอยแนะนำช่วยเหลือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งแต่ให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ได้เงินค่าตอบแทนมากขึ้น แต่สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ไม่คุ้มค่าในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1.3 ควรมีการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นโดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ได้รู้จัก ตระหนักคุณค่า และมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นตนให้มากขึ้น จนเกิดความรู้สึกรักหวงแหนและมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พัฒนาในทางที่ควร ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ในทางที่ไม่เหมาะสมได้มาก

1.4 หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ควรจะได้ประสานและร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดำเนิน

การใด ๆ เพื่อใช้วัฒนธรรมเข้ามารองรับการท่องเที่ยว โดยพิจารณาว่าหน่วยงานใดหรือบุคคลฝ่ายใดมีความรู้ความชำนาญในเรื่องใดก็ต้องขอความร่วมมือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะทำให้บังเกิดผลดีต่อการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

1.5 ควรจะได้มีการจัดประชุมสัมมนาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เพื่อให้ผู้รู้ ผู้สนใจและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและประสบการณ์กันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และแนวทางปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะมีประโยชน์ยิ่งในการนำไปใช้วางแผนและปฏิบัติต่อไป

1.6 ควรจะได้จัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจการท่องเที่ยว บางกลุ่มเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มศิลปินหรือนักแสดง กลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น เพื่อให้มีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติหรือดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม เกิดผลดีทั้งการท่องเที่ยวยุคใหม่และวัฒนธรรม

1.7 หน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวยุคใหม่และวัฒนธรรม ควรจะได้มีการรวบรวมและให้บริการด้าน หนังสือหรือเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวยุคใหม่และวัฒนธรรมขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของแต่ละแหล่ง โดยเน้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ของท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นพิเศษ รวมทั้งรวบรวมงานวิจัยทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง เรื่องดังกล่าวด้วย

1.8 ควรจะได้กำหนดรายวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับสูงตามที่เห็นเหมาะสม และจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ในระดับที่จะร่วมรับผิดชอบต่อสังคมเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมในภูมิภาคอื่น ๆ ต่อไป

2.2 ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่งอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งหรือในระดับจังหวัดหรือระดับภูมิภาค

2.3 ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ ต่อไป

2.4 ควรจะได้มีการศึกษาในประเด็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กว้างขวางออกไป เช่น ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยการเลือกแหล่งพื้นที่ ประชากร วิธีการศึกษา ฯลฯ ให้เหมาะสมกับเรื่องนั้น ๆ

2.5 ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยในเชิงเปรียบเทียบในประเด็นและแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.6 ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในประเด็นต่าง ๆ ควรจะได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับเชิงปริมาณ เพื่อจะได้ผลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เค้าโครงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวใน
ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6. กรุงเทพฯ
: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2528.
- _____. รายงานโครงการสำรวจการท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี
2530. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2530.
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. รายงานการวิจัย ผลกระทบ
ของการท่องเที่ยวต่อประชาชน. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2523.
- ญาเณศ วัฒนสิน. ทัศนคติของมุสลิมในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี ต่อการท่องเที่ยว. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี,
2533.
- ดุษฎี ชุ่มสาย, ม.ล. และอุทัย พรหมโยธี. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. "ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น,"
ใน วัฒนธรรมกับการเสริมสร้างสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.
- ปก แก้วกาญจน์ และสมพร ชุมทอง. ผลกระทบจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
ต่ออาชีพและเศรษฐกิจของประชาชน. สงขลา : สถาบันทักษิณ
คดีศึกษา, 2532.
- ประยงค์ โชขัต. ภูมิศาสตร์ภาคใต้. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี, 2535.
- ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ. จังหวัดของเรา 14 จังหวัดภาคใต้. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.
- พิบูลขวัญ ขวัญเมือง และคณะ. ความพร้อมของจังหวัดปัตตานีในการรับ
นักท่องเที่ยว. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2529.

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, คณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว สดุด ปัตตานี
ยะลา นราธิวาส. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2531.

วิชัย เทียนน้อย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
2528.

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. "ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย," วารสารสังคมศาสตร์.
4(2) : 93 - 101 ; ตุลาคม - มีนาคม 2525.

_____. "ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้," ศิลปวัฒนธรรม. 2(7) :
63 - 69 ; พฤษภาคม 2524.

วิวัฒน์ชัย บุญภักดี. "การประชุมสัมมนาเรื่อง การอนุรักษ์มรดกเพื่อการ
พัฒนาการท่องเที่ยว ณ กรุงกาฐมาณฑุ ประเทศเนปาล,"
จุลสารการท่องเที่ยว. 6(3) : 18 ; กรกฎาคม 2530.

ศูนย์พัฒนาภาคใต้. ยุทธศาสตร์พัฒนาภาคใต้. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
(อัดสำเนา).

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้

ตอนที่ 1

ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและผู้บอกข้อมูล

1. แหล่งข้อมูล

- () อ.หาดใหญ่
- () อ.เมืองนครศรีธรรมราช
- () อ.เมืองสงขลา
- () อ.เมืองยะลา
- () เกาะสมุย
- () เกาะภูเก็ต
- () เกาะบันหะยี
- () บ้านพุมเรียง (สุราษฎร์ธานี)
- () บ้านทะเลน้อย (พัทลุง)

2. ผู้บอกข้อมูล

- () ชาวบ้านทั่วไป
- () ผู้นำชุมชน
 - () พระ
 - () พัฒนาการ
 - () ครู นักวิชาการ
 - () เจ้าหน้าที่ปกครอง
 - () อื่น ๆ (ระบุ)
- () ผู้ประกอบการ
 - () ศิลปิน
 - () โรงแรม
 - () ผู้ประกอบธุรกิจอื่น ๆ (ระบุ)

- () คนขับรถรับจ้าง
- () มัคคุเทศก์
- () ผู้ประกอบการร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก
- () ผู้ให้บริการ (โปรดระบุ เช่น พนักงานต้อนรับ
หญิงอาชีพพิเศษ.....)
- () เจ้าของร้านอาหาร ภัตตาคาร

ตอนที่ 2

ประเด็นสัมพัทธ์เกี่ยวกับผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ต่อวัฒนธรรมภาคใต้

ก. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อวิถีการยังชีพ

1. อาหารการกิน

1.1 ก่อนที่การท่องเที่ยวจะเข้ามา ชาวบ้านทั่วไปรับประทานอาหารวันละก็มี (เช้าเที่ยง เย็น ว่าง) แต่ละมื้อรับประทานอะไร ถ้ามีเครื่องต้มด้วยนิยมนึ่งอะไร และเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา ชาวบ้านทั่วไปรับประทานก็มี รับประทานอะไร เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เพราะอะไร

1.2 เดิมเมื่อมีแขกมาเยี่ยมเยียนจะเลี้ยงอาหารแขกที่บ้าน ต่อมานิยมพาไปรับประทานนอกบ้านหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน และคิดว่าเป็นเพราะอิทธิพลของการท่องเที่ยวมากน้อยแค่ไหน

1.3 ทุกวันนี้ชาวบ้านออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านกัน มากสักแค่ไหน นิยมรับประทานในสถานที่ประเภทไหน คิดว่าที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะอิทธิพลของการท่องเที่ยวแค่ไหน และท่านมีความคิดอย่างไรต่อการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน (เช่น ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือไม่ อย่างไร)

1.4 ท่านเห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านหาซื้ออาหารได้ยากหรือง่ายขึ้นกว่าเดิม (เช่น อาหารบางอย่างถูกร้านอาหารเหมาไปหมด)

1.5 ท่านเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเรื่องการกินตามอย่างนักท่องเที่ยวนี้เป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่เพียงใด อยากรจะให้เป็นอย่างไรมาก

1.6 มีการส่งเสริมอาหารพื้นบ้านและวัฒนธรรมการกินแบบพื้นบ้านภาคใต้เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวบ้างหรือไม่ แค่นั้น

2. การอยู่อาศัย

2.1 รูปแบบบ้านเรือนแต่เดิมเป็นอย่างไร เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้มีการสร้างบ้านเรือนใหม่ ๆ และเปลี่ยนรูปทรงลักษณะของบ้านไปหรือไม่ มีมากน้อยแค่ไหน

2.2 สภาพบ้านเรือนและสภาพของชุมชน (ความสะดวก การจัดตกแต่งบริเวณ ฯลฯ) เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา บางแห่งมีการพัฒนาบ้านเรือนเพื่อรับนักท่องเที่ยว ที่มีหรือไม่มีใครดำเนินการ

2.3 การใช้สอยส่วนต่าง ๆ ของบ้านเรือนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ (เช่น ใต้ถุนซึ่งเคยใช้จักสาน ที่อยู่ของผู้สูงอายุมีการเป็นสัดส่วนชัดเจน)

2.4 รู้สึกพอใจกับสภาพการอยู่อาศัยแบบเดิมหรือแบบใหม่ เพราะอะไร ความต้องการจริง ๆ เป็นอย่างไร

2.5 เดิมเมื่อแขกมาเยี่ยมเยียนจะต้องนอนที่บ้าน ปัจจุบันเปลี่ยนไปอย่างไรหรือไม่ คิดว่าถ้าเปลี่ยนเป็นเพราะอิทธิพลของการท่องเที่ยวหรือเปล่า

3. การแต่งกาย

3.1 เดิมการแต่งกายของชาวบ้านเป็นอย่างไร เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามามีการแต่งกายของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ตอนอยู่บ้านแต่งอย่างไร ออกนอกบ้านแต่งอย่างไร

3.2 ถ้าเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นกับคนกลุ่มไหนบ้าง (หนุ่มสาว วัยกลางคน ฯลฯ) เปลี่ยนไปมากน้อยแค่ไหน

3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายส่งผลต่อค่าใช้จ่ายหรือไม่ อย่างไร

3.4 การแต่งกายในพิธีกรรม ประเพณีนักขัตฤกษ์เปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร (เช่น ในเทศกาลชั้กพระ แห่ผ้าขึ้นธาตุ)

3.5 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหมาะสมหรือไม่ อยากให้เป็นอย่างไร

4. การใช้เวลาในชีวิตประจำวัน

4.1 เดิมชาวบ้านใช้เวลาในแต่ละวันอย่างไร เช่น (ตื่นตอนไหน ทำอะไรตอนไหน เข้านอนเวลาใด) เมื่อการท้องเกี่ยวเข้ามาทำให้การใช้เวลาในแต่ละวันเปลี่ยนไปบ้างหรือไม่ เปลี่ยนไปอย่างไร (เช่น ใช้เวลาในการทำงานส่วนตัวมากขึ้นหรือไม่ ใช้เวลาเพื่อสังคมมากขึ้นหรือน้อยลงแค่ไหน เวลาเข้านอนตื่นนอนเปลี่ยนไปหรือไม่)

4.2 ชาวบ้านใช้เวลาเพื่อการท้องเกี่ยวถึงบ่อยแค่ไหน คราวหนึ่ง ๆ ไปนานแค่ไหน แหล่งท้องเกี่ยวคือที่ใด ถ้าเปรียบกับในอดีตต่างกันหรือไม่

4.3 รู้สึกหรือคิดอย่างไรต่อการใช้เวลาในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ทั้งในการใช้เวลาโดยทั่วไปในชีวิตประจำวันและที่ใช้เพื่อการท้องเกี่ยว

5. อาชีพ

5.1 เดิมชาวบ้านในท้องถิ่นทำอาชีพอะไรกันบ้าง (เรียงตามความสำคัญ) เมื่อการท้องเกี่ยวเข้ามาชาวบ้านเปลี่ยนแปลงอาชีพไปหรือไม่ อาชีพอะไรที่กระเตื้องขึ้นเพราะการท้องเกี่ยว อาชีพอะไรซบเซาลง เพราะเหตุใด

5.2 มีอาชีพอะไรที่น่ารังเกียจ ดำเนินไปอย่างไร ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมภาคใดอย่างไร

5.3 เมื่อการท้องเกี่ยวเข้ามาต้องแข่งขันกันในการประกอบอาชีพมากขึ้นจากเดิมหรือไม่ การแข่งขันก่อให้เกิดปัญหาอะไรหรือไม่อย่างไร

5.4 ชาวบ้านรู้สึกว่าอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท้องเกี่ยวมีความมั่นคงหรือไม่ และมีความเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องอาชีพอย่างไรหรือไม่ ควรส่งเสริมอาชีพอย่างไร

6. ค่าครองชีพและเศรษฐกิจ

6.1 เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา ทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้นหรือไม่ ค่าไหน เพิ่มขึ้นในส่วนไหน เพราะอะไร (เช่น ค่าใช้จ่ายในครอบครัว ราคาที่ดิน)

6.2 รายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ ได้เพิ่มมาอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายแล้วเป็นอย่างไร ทำให้ชาวบ้านทั่วไปมีหนี้สินหรือเงินเหลือเก็บออมค่าไหน

6.3 ชาวบ้านพอใจกับค่าครองชีพในภาวะที่การท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริมหรือไม่ และคิดว่าควรครองชีพอย่างไรจึงจะเหมาะสมในภาวะปัจจุบัน

7. การเดินทาง

7.1 คิดว่าที่การคมนาคมสะดวกสบายขึ้นเป็นผลมาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือไม่ มากน้อยค่าไหน

7.2 เมื่อมีการคมนาคมเข้าถึงชุมชนได้ส่งผลต่อชุมชนอย่างไร เช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลือกโรงเรียนให้บุตรหลานเข้าศึกษา

7.3 เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นทำให้คนในชุมชนเดินทางเพิ่มขึ้นมากน้อยค่าไหน เดินทางเพื่อทำอะไร (เช่น ไปทำธุรกิจ เที่ยวสนุก)

7.4 เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นทำให้มีการซื้อหายานพาหนะมาใช้มากน้อยค่าไหน และใช้พาหนะเพื่อประโยชน์ในด้านใด คุ่มหรือไม่

7.5 เดี่ยวนี้รสนิยมในการเดินทางของชาวบ้านเลียนแบบนักท่องเที่ยวหรือไม่ ถ้าเลียนแบบผลเป็นอย่างไร

ข. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อความสัมพันธ์ทางสังคม

1. ความสัมพันธ์ในครอบครัว

1.1 เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาได้ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้างหรือไม่ เช่น บทบาท

ที่มีต่อกันและกัน ความรักใคร่กลมเกลียว ความเคารพนับถือ ความกตัญญู ความเอื้ออาทร

1.2 การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ชาวบ้านขัดแย้งหรือทะเลาะกันในครอบครัวบ้างหรือไม่ กรณีใด ผลเป็นอย่างไร และแก้ปัญหาได้อย่างไร

1.3 เมื่อประเมินรวม ๆ แล้ว การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวดีขึ้นหรือเลวลง เพราะเหตุใด มีข้อเสนอแนะอย่างไรในเรื่องนี้

2. บทบาทของบุคคล

2.1 การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้บทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคมเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร เช่น บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ บทบาทหน้าที่ครูอาจารย์ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายปราบปราม เป็นต้น

2.2 บทบาทหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าดีหรือไม่ ท่านอยากให้เป็นอย่างไ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางสังคม

3.1 เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางสังคม เป็นต้นว่า บ้านกับบ้าน บ้านกับโรงเรียน บ้านกับองค์กรราชการและธุรกิจอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร เช่น ในด้านบทบาทหน้าที่ที่มีมาแต่เดิม ความสามัคคีกลมเกลียว ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความศรัทธา เป็นต้น

3.2 ท่านคิดว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ดีขึ้นหรือไม่ อยากให้เป็นอย่างไร

4. การเกิดกลุ่มผลประโยชน์ทางสังคม

4.1 เดิมในชุมชนของท่านมีกลุ่มผลประโยชน์อะไรบ้าง เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มลงแขกแลกรงงานต่าง ๆ เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์อะไรบ้าง รวมกลุ่มกันอย่างไร เพื่ออะไร

4.2 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม กิจกรรม และ บทบาทของกลุ่มเป็นอย่างไร ชาวบ้านนิยมศรัทธาต่อกลุ่มเพียงใด เพราะเหตุใด

4.3 กลุ่มผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผลประโยชน์เดิมมีอะไรต่างกันบ้าง

4.4 กลุ่มผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรมอย่างไร ท่านอยากให้เป็นอย่างไรร

5. ช่องว่างทางสังคม

5.1 ก่อนการท่องเที่ยวเข้ามาช่องว่างของคนในชุมชนของท่านต่างกันแค่ไหน (เช่น ระหว่างคนรวยกับคนจน คนที่มีการศึกษาสูงกับมีการศึกษาน้อย คนชนบทกับคนในเมือง ประชาชนกับข้าราชการ) เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาช่องว่างของคนต่างกันแค่ไหนหากเปรียบเทียบกับในอดีต เช่น ด้านฐานะ บทบาท ความศรัทธา การยอมรับ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

5.2 ช่องว่างทางสังคมที่เป็นอยู่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านอย่างไร ดีหรือไม่ ท่านอยากให้เป็นอย่างไรร

6. การเปลี่ยนแปลงค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม

6.1 เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาท่านเห็นว่าชาวบ้านในชุมชนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรม อย่างไร (เช่น ความร่วมมือ การเสียสละ การรักษาคุณธรรมความดี การลุ่มหลงอบายมุข ฯลฯ)

6.2 ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปท่านคิดว่าเป็นเพราะเหตุใด ดีหรือไม่ และท่านอยากให้เป็นอย่างไรร

7. การย้ายถิ่น

7.1 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีการย้ายถิ่นหรือไม่ (ทั้งย้ายออกและย้ายเข้า) เพราะเหตุใด หากเปรียบเทียบกับในอดีตต่างกันแค่ไหน อย่างไร เพื่ออะไร

7.2 การย้ายถิ่นส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น
อย่างไร ดีหรือไม่ และท่านอยากให้เป็นอย่างไร

ค. ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชนบประเพณี พิธีกรรม
และความเชื่อ

1. ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันในรอบปี และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต
ที่เคยถือปฏิบัติกันมาในชุมชนของท่านมีอะไรบ้าง เมื่อมีการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวได้มีการนำประเพณีอะไรบ้างมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว

2. ประเพณีที่ถูกนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวได้มีการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงอะไรหรือไม่

3. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทำให้เจตนา องค์ประกอบ
รูปแบบ กระบวนการ คุณค่าสาระ เปลี่ยนไปอย่างไร ท่านคิดว่า
เหมาะสมหรือไม่

4. ประเพณีเก่าที่เลิกใช้แล้วมีอะไรบ้างที่ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมา
ใหม่ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่อย่างไร เหมาะสมหรือไม่

5. มีการสร้างประเพณีใหม่ ๆ ขึ้นมาบ้างหรือไม่ เป็นอย่างไร
เหมาะสมหรือไม่

6. ท่านเห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้ประเพณีท้องถิ่น
ได้รับการส่งเสริมหรือไม่ ถูกทิศทางหรือไม่ ท่านต้องการให้เป็นอย่างไร

ง. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อหัตถกรรมและงานช่างพื้นบ้าน

1. ในชุมชนของท่านมีหัตถกรรมและงานช่างพื้นบ้านอะไรบ้างที่
เด่น น่าสนใจ เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาได้ใช้ประโยชน์จากหัตถกรรม
และงานช่างอะไรบ้าง อย่างไร

2. เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาได้มีการฟื้นฟูหัตถกรรมและงานช่าง
ที่เลิกไปแล้วอะไรบ้าง อย่างไร

3. เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาได้มีการสร้างหัตถกรรมและงานช่าง
ขึ้นใหม่บ้างหรือไม่ อย่างไร

4. การส่งเสริมหัตถกรรมและงานช่างเพื่อสนองตอบต่อการท่องเที่ยวทำให้สิ่งต่อไปนี้เปลี่ยนแปลงแค่ไหน อย่างไร

- 1) รูปแบบของงาน
- 2) วัสดุ เครื่องมือที่ใช้ผลิต
- 3) หน้าที่ (หรือการใช้ประโยชน์) ของงาน
- 4) เอกลักษณะหัตถกรรมและงานช่างของชุมชน
- 5) ผู้ผลิต (เดิมเป็นใคร เดียวนี้เป็นใคร)
- 6) วิธีการจัดการ
- 7) ความนิยม
- 8) อื่น ๆ

5. วัสดุที่ใช้ได้มาจากไหน ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่อย่างไร

6. ในการจัดจำหน่าย ดำเนินการอย่างไร ชาวบ้านได้ผลตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่

7. ในการผลิตงานหัตถกรรมและงานช่างเชิงพาณิชย์ ยังสามารถรักษาคุณภาพฝีมือ และดำรงคุณค่าเอกลักษณ์ไว้ได้หรือไม่เพียงใด ถ้ามีการทำเทียมได้ส่งผลกระทบต่อศิลปะพื้นบ้านอย่างไร

8. งานหัตถกรรมและงานช่างที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อการบริโภค (ใช้สอย) ของชาวบ้านหรือไม่ ถ้าส่งผลกระทบต่อชาวบ้านหาทางออกอย่างไร

9. ภาครัฐและเอกชนมีส่วนส่งเสริมอย่างไรหรือไม่ ถ้าส่งเสริมเขามีวิธีการอย่างไร มีปัญหาอะไร และแก้ไขอย่างไร

10. คาดว่าในอนาคตงานหัตถกรรมและงานช่างพื้นบ้านจะเป็นอย่างไร ท่านต้องการให้เป็นอย่างไร

จ. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อนันทนาการชาวบ้าน

1. ประเด็นสัมภาษณ์บุคคลทุกกลุ่ม

1.1 นันทนาการชาวบ้านในชุมชนของท่านในอดีตมีอะไรบ้าง (ดนตรี เพลง ระบาย ละคร กีฬาและการเล่นของชาวบ้าน) ปัจจุบันมีอะไรบ้าง

1.2 เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา นันทนาการชาวบ้านถูกนำมาใช้รับนักท่องเที่ยวในลักษณะใดบ้าง มีอะไรบ้าง และถึบ่อยแค่ไหน

1.3 มีการรื้อฟื้นนันทนาการเก่า ๆ ที่ซบเซาไปแล้วขึ้นมาพัฒนาเพื่อรับนักท่องเที่ยวบ้างหรือไม่ อย่างไร

1.4 มีการสร้างนันทนาการใหม่ ๆ ขึ้นมาหรือไม่ มีอะไรบ้าง ท่านคิดว่าดีหรือไม่ อย่างไร

2. ประเด็นสัมภาษณ์ศิลปิน

2.1 หลังจากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีธุรกิจใด หรือหน่วยงานใด ที่นำการละเล่นพื้นบ้านไปแสดงบ้าง

2.2 นันทนาการที่ถูกนำไปใช้เพื่อรับนักท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง และมีถึ บ่อย มากน้อยแค่ไหน การละเล่นใดที่ถูกใช้มาก

2.3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้นันทนาการชาวบ้านเฟื่องฟูขึ้นหรือซบเซาลงแค่ไหน เพราะเหตุใด

2.4 การใช้นันทนาการชาวบ้านในงานการท่องเที่ยวส่งผลต่อบุคคลต่อไปในแง่ไหน อย่างไร และเพียงใด

- นักแสดง

- เจ้าของกิจการ

- บุคคลอื่น ๆ และสังคม

2.5 ผลในข้อ 2.4 เป็นที่พอใจ เหมาะสมหรือไม่ เพียงใด

2.6 การแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวชมกับการแสดงให้ชาวบ้านทั่ว ๆ ไปชมมีอะไรต่างกันหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการแสดง

ถ้าต่างกันในส่วนที่แสดงให้นักท่องเที่ยวชมเป็นอย่างไร เป็นที่พอใจของผู้แสดงหรือไม่

2.7 คิดว่าการนำการละเล่นไปแสดงให้นักท่องเที่ยวชม ส่งผลดีและผลเสียต่อการละเล่นนั้นตลอดจนสังคมของชาวบ้านอย่างไรหรือไม่

2.8 มีปัญหาอะไรบ้างในการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม และคิดว่าใครเป็นผู้แก้ไขและควรแก้ได้อย่างไร

2.9 นักท่องเที่ยวได้ชมการแสดงในพิธีกรรมหรือไม่ ถ้ามี เวลาแสดงในพิธีกรรมและมีนักท่องเที่ยวอยู่ด้วย ผู้แสดงต้องปรับรูปแบบการแสดงด้วยหรือไม่ ถ้าปรับคิดว่าจะทำให้พิธีกรรมบกพร่องไปหรือไม่

2.10 ภาครัฐและเอกชนมีส่วนส่งเสริมอย่างไรหรือไม่ ถ้าส่งเสริม เขามีวิธีการอย่างไร มีปัญหาอะไร และแก้ได้อย่างไร

3. ประเด็นสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ (เช่น เจ้าของ ผู้จัดการ ส่วนอาหาร ผู้จัดการรายการสวนสนุก)

3.1 คิดอย่างไรจึงเอา หรือไม่เอา การละเล่นพื้นบ้าน มาใช้แสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว

3.2 การนำการละเล่นพื้นบ้านมาแสดง ได้รับคำแนะนำ หรือสนับสนุนจากใคร ฝ่ายใดหรือไม่

3.3 ที่เอามาแสดง ต้องกำหนดแนวให้หรือไม่ว่าต้องแสดง แนวไหนอย่างไร

3.4 คิดว่าได้ผลหรือไม่ ในแง่ธุรกิจ และในแง่ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม

3.5 การนำการละเล่นพื้นบ้านมาแสดงมีปัญหาอะไรหรือไม่ ต้องการให้ศิลปินปรับอย่างไรหรือไม่ (ทั้งที่ผู้ประกอบการต้องการ และที่ นักท่องเที่ยวต้องการ)

4. ประเด็นสัมภาษณ์ชาวบ้าน นักพัฒนา ผู้นำชุมชน นักวิชาการ

4.1 ท่านรู้สึกว่าได้มีการนำการละเล่นพื้นบ้านไปใช้ในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือไม่ ถ้าใช่ เขาใช้ในรูปแบบใด

4.2 การใช้การละเล่นพื้นบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยว คิดว่าเป็นผลดีต่อการละเล่นพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างไร และมีผลเสียอย่างไร

4.3 ถ้าจะใช้การละเล่นพื้นบ้านในงานการท่องเที่ยว คิดว่าควรส่งเสริมอย่างไรจึงจะทำให้การละเล่นพื้นบ้านพัฒนาขึ้น และชาวบ้านได้ประโยชน์

4.4 การละเล่นพื้นบ้านเพื่อรับนักท่องเที่ยว ท่านคิดว่าสามารถดำรงเอกลักษณ์ คุณค่าของการละเล่นนั้นเอาไว้ได้แค่ไหน มีแนวโน้มทำให้การละเล่นนั้นดีขึ้น หรือทรุดต่ำลงเพราะเหตุใด

4.5 ชาวบ้านมีความรู้สึกอย่างไรต่อศิลปินที่แสดงเพื่อนักท่องเที่ยว เห็นว่าศิลปินเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

จ. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อศาสนสถานและโบราณสถาน

1. ศาสนสถานและโบราณสถานในชุมชนของท่านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง

2. มีการใช้ประโยชน์จากศาสนสถานและโบราณสถานนั้นเพื่อการท่องเที่ยวในลักษณะใดบ้าง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสร้างศาสนสถานและโบราณสถานนั้นหรือไม่ ท่านรู้สึกอย่างไรต่อเรื่องนี้

3. ผู้ที่เข้ามาใช้ศาสนสถานและโบราณสถานปฏิบัติตนถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร ชาวบ้านรู้สึกอย่างไรต่อเรื่องนี้

4. เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและความเชื่อต่อศาสนสถานและโบราณสถานไปบ้างหรือไม่ อย่างไร

5. มีการเข้าไปศึกษาโบราณสถาน ศาสนสถานของนักวิชาการบ้างหรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายชิ้นส่วนบ้างหรือไม่ ถ้ามีชาวบ้านรู้สึกอย่างไรบ้าง

6. ชาวบ้านรู้สึกอย่างไรเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเยือนโบราณสถาน ศาสนสถาน ชาวบ้านมีส่วนต้อนรับอย่างไรหรือไม่

7. การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีส่วนในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานและศาสนสถานแค่ไหน การอนุรักษ์ ปรับปรุง พัฒนา ส่งผล

กระทบต่อโบราณสถานและศาสนสถานนั้นหรือไม่ (มองในแง่รูปแบบ คุณค่าทางศิลปะ ศรีทฐา ฯลฯ)

8. ท่านเห็นปัญหาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับโบราณสถานและศาสนสถานอย่างไรบ้าง มีแนวทางแก้ไขอย่างไร